

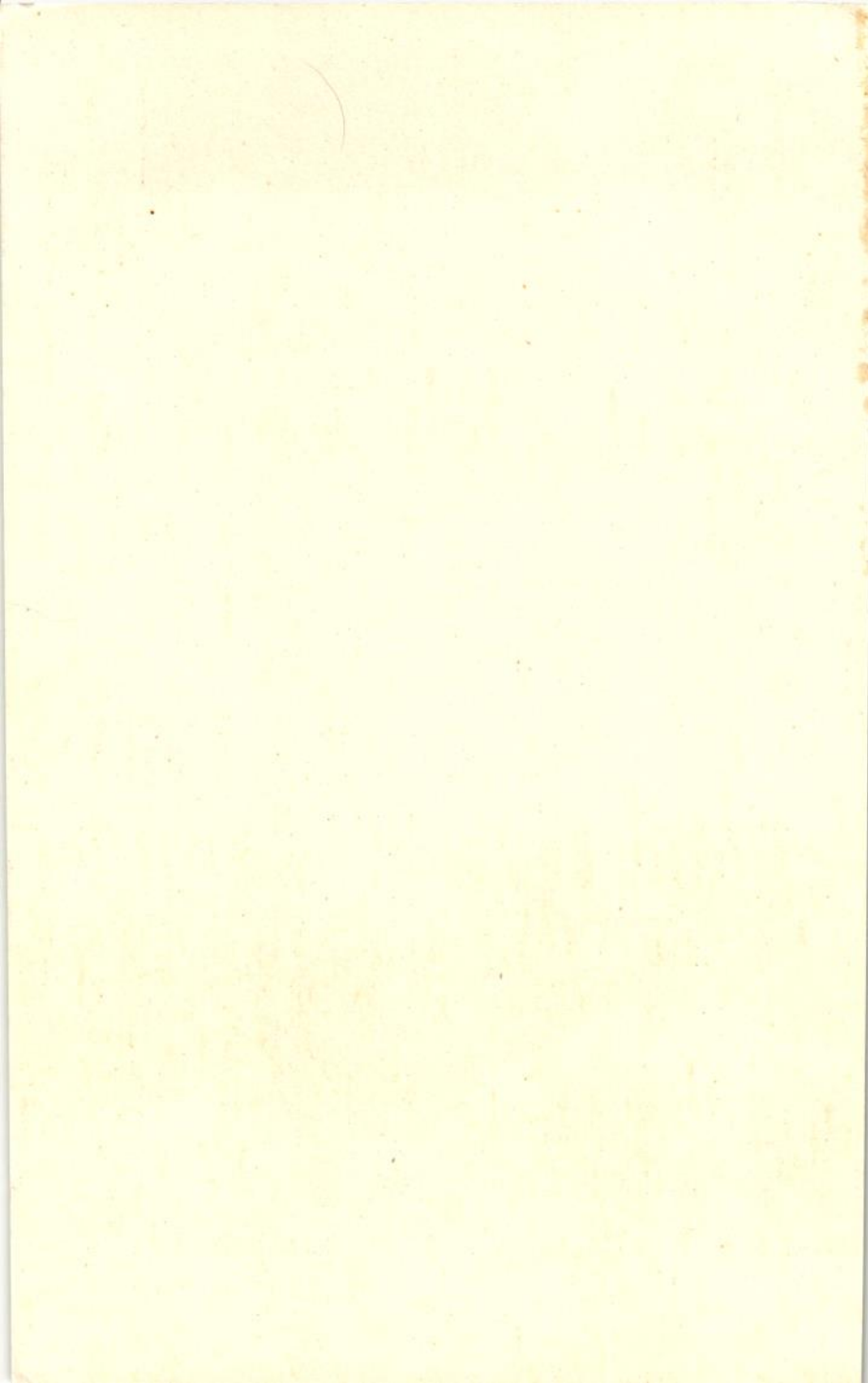
SO YUT

ÖNCÜ EDEBİYAT DERGİSİ

mehmet h. doğan / metin eloğlu / halil ibrahim bahar
nihat ziyalan / metin altıok / refik durbaş
mehmet sönmez / süreyya berfe / ali yüce / salah bîrsel
sandor petöfi / tahsin saraç / afşar timuçin
ungaretti / gürkal aylan / adli moran / alaattin
soykan / wilhelm reich / bertan onaran / şevket yücel
osman serhat erkekli / atilla özkırmılı
tezer özlü kiral / muzaffer buyrukçu / fethi naci

76

şubat 1975 / 10 lira

MEHMET H. DOĞAN
METİN ELOĞLU
HALİL İBRAHİM BAHAR
NİHAT ZİYALAN
REFİK DURBAŞ
SÜREYYA BERFE
ALİ YÜCE
SALAH BİRSEL
SANDOR PETÖFİ
TAHSİN SARAÇ
AFŞAR TİMUÇİN
UNGARETTİ
GÜRKAL AYLAN
ADLİ MORAN
ALAATTİN SOYKAN
WILHELM REICH
BERTAN ONARAN
SEVKET YÜCEL
OSMAN S. ERKEKLİ
ATILLA ÖZKIRIMLI
TEZER ÖZLÜ KIRAL
MUZAFFER BUYRUKÇU
FETHİ NACİ
OLAYLAR ARASINDA

•

bir sis çanı gibi

mehmet h. doğan

Amerikalı romancı Kurt Vonnegut Jr.'ın **Maymun Kafesine Hoş Geldiniz** adı altında toplanmış olan hikâyelerini çeviriyorum bugünler. Vonnegut, bizde henüz tanınmayan bir yazar. Son kuşak Amerikan edebiyatının hırçın toplumsal yergi yönsemesine uygun roman ve hikâyeler yazıyor. Kara mizah türünde yaygın ve haklı bir yeri var dünyada. Hemen bütün romanlarında oyalayıcı, uydurma bilim-kurgu edebiyatıyla alay eden Vonnegut, Jr. bu hikâyelerinde sağlam bir yergi ve imge gücüyle insanlığın yüz yıl, iki yüz yıl sonraki yaşamını vermeğe çalışıyor. Bütün sevinçleri, coşkuları yitmiş acınası bir yaşam bu. Yoksunlukların alabildiğine arttığı, insanların karınca gibi kaynaştığı, yaşamın artan gereksinimler yüzünden sınıksı bir disipline sokulduğu, tıp biliminin insan ömrünü alabildiğine uzattığı, hastalıkları ortadan kaldırdığı, ama artık yiyecek, işleyecek hiç bir hammaddenin kalmadığı bir dünya. İnsanların ufacak bir şeye sahip olabilmek için kendilerinden yaşlıların ölmesini bekledikleri, özledikleri bir düzen. Doksanında kişilerin henüz çocuk davranışı gördükleri bir aile çevresi. Bütün teknik bulgulara, hastalıktan arınmış bir dünyaya karşın mutsuz insanlar.

Doksanını çoktan aşmış, ama dedelerinin babaları ile birlikte yaşadıkları evde en basit özel yaşam olanaklarından yoksun bir çift, özgür kalabildikleri tek yer olan balkonda şöyle konuşurlar bir hikâyede:

"Ah, bir arabamız olsaydı, eski günlerdeki insanlar gibi," dedi Em. "Söyle bir dolaşmaya çıkardık, bir süre uzaklaştık insanlardan. Hay Allah — ne güzel günlermiş onlar!"

"Öyle," dedi Lou, "ne var ne yok bütün madenleri tüketmeselermiş!"

"Arabamıza atlardık, babam bir benzin istasyonuna sürer, 'Dolur!' derdi."

"Ne kafasızlık, değil mi — ne var ne yok bütün benzini tüketmeselermiş."

"Kırlarda başıboş dolaşır dururduk."

"Yaa — hepsi peri masalı gibi geliyor insana şimdi, değil mi, Em? Kentler arasında o kadar boş yer olsun, inanası gelmiyor insanın."

"Acıkınca da," dedi Em, "bir lokanta bulur, daldık içeri, geniş mi geniş bir lokanta. 'Biftekle kızarmış patates mi yesem acaba' derdin, ya da 'domuz pırzoları nasıl bugün?' 'Dudaklarını yaladı, gözleri kaydı."

"Sahi be!" diye homurdandı Lou. "Herşeyi içinde şöyle koca bir hamburger ne derdin, Em?"

"Mmmmmmmmm."

"Biri kalkıp, işlenmiş deniz yosunu sunsaydı bize o günler yiyecek yerine, yüzüne tükürürdük ha, Em?"

"Ya da işlenmiş talaş tozu," dedi Em."

.....

Hikâye böylece sürüp gidiyor, 2158 yılında, aralarında yiyecek şey, yatacak, oturacak yer kavgaları yapan bir aile içinde.

Vonnegut, 1953'te yazmış bu hikâyeyi. Yirmi iki yıl önce bugünkü gibi değildi dünya. Açlık sorunu bugünkü kadar yaygın değildi. Petrol bunalımından, enerji bunalımından söz edilmiyordu henüz. Belki de planlama raporlarında birer cümle ile geçiştirilen sorunlardı henüz bunlar. Büyük çoğunluğumuz, bir gün gelip dünyada petrolün tükeneceği söylenseydi; sanayice en ileri ülkelerin bile enerji kısıtlamasına gideceği söylenseydi, gülmesek bile inanasımız gelmezdi. 1953'te Vonnegut'un bu hikâyesini okuyan Amerikalılar daha çok gülmüş olmalılar anlatılanlara. Hele, hele, "Ah, bir arabamız olsaydı, eski günlerdeki insanlar gibi" sözüne. Bütün yayın araçlarının, insanların hızlı, başdöndürücü bir tüketime, savurganlığa ittiği bir tüketim toplumunda bu sözler bazılarınca gülünüp geçilecek bir fantezi, bazılarınca da yıkıcı propaganda olarak alınmıştır belki de.

Ama aradan daha yirmi yıl geçmişken görüyoruz ki, yazar Vonnegut'un anlatıkları ufukta görülmeğe başlanmış. İnsanların, arabalarına benzin doldurup kırlarda başıboş dolaştıkları günleri özlemleri pek uzak bir olasılık değil bugün. Açlıktan her gün üç yüz bin insanın öldüğü dünyamızda kapitalist düzenin çarklarının düzenli bir biçimde dönmesi amacına yönelik bu hızlı tüketimin, bu geleceği düşümez savurganlığın sonu da çabuk gelecek.

Şairlerin, hikâyecilerin, romancıların, tüm sanatçıların ileriye

dönük, ister karamsar, ister umutlu, aydınlık bütün düşleri gerçek-
leşecek bir bir. Bugün gülünen suçlanan, yasaklanmağa, susturulma-
ğa çalışılan bütün çağrılarının kaskatı gerçeklere dönük olduğu an-
laşılacak bir gün. Sanatçının ileriye: değil sıradan insanın, politika-
cının, bilim adamının bile bugünden göremediği günlere dönük bir
göz olduğu anlaşılacak. "Şair sözü elbet ki yalandır" sözünün ne bü-
yük bir yalan olduğu her gün daha iyi anlaşılacak.

Şiirimizde, daha düne kadar o kadar şairin izlenmesine, tutuk-
lanmasına, hapsilere atılmasına neden olan toplumsal özlü şiirlerin
dile, getirdiği açlık, emeğin sömürüsü, işçi hakları, bugün bilinçli ya
da bilinçsiz, içten ya da kandırmaca, her sendika önderinin, en sağ-
da görünen parti liderinin bile ağzında. Toplumu yönetmek savıyla
ortaya çıkanların yirmi otuz yıl önce göremedikleri, görmek isteme-
dikleri şeyleri şairlerin otuz yıl önce dile getirme yürekliliğinden
başka onların tümel insana doğru giden yolda insanın kaderine daha
büyük bir ilgiyle bağlı olduklarını da göstermez mi bu?

İkinci Dünya Savaşının hemen ardından, yeryüzünde devamlı
barışı kurma amacına yönelik dernekler, yayınlar, çabalar çirkin
politikacılarca suçlanır, önlenmeğe çalışılırken, en büyük desteği şa-
natçılardan görmemiş midir? Koca koca saraylarda savaş hazırlıkla-
rı koonuşulurken, Picasso'nun Barış Güvercini'nin barış özlemi için-
deki evlerin duvarlarını süslemesi, Nâzım'ın, Eluard'ın, Aragon'un,
Neruda'nın barış şiirlerinin dillerde dolaşması neyi gösterir? Bugün
bu çirkin politikacılar da barış masasına oturmak istiyor, ama in-
sanlığın geleceğini düşündükleri için değil, tepelerinde asılı duran
Atom, Hidrojen, vb. bombalarından korktukları için...

Sanatçı, günüyle yetinmeyen; gözünü, kulağını artık bir giz ol-
maktan çıkmış, bilinen, alışılmış şeylerin ötesine diken; karanlığın,
gelecek günlerin bulutlarının ardındaki şeyleri görmeğe, gösterme-
ğe, çalışan insandır. Sanatçılık denen, insanın başsız-son-
suz yaratıcı yanının, doğayı yeniden yaratma özelliğinin bir gereğidir
bu. Sanatçının düşlerinin, korkularının, uyarılarının zamanla ger-
çeklik kazanması, bazılarının sandığı gibi onun ham hayallerle uğ-
raşmadığını, ayaklarının yeryüzüne sağlam bastığını gösterir. İnsan
soyunun en uyanık kişisidir sanatçı. Melih Cevdet'in o unutulmaz
şiirinde söylediği gibi, **durmadan sesler alır, sesler verir. Uyumaz.**

"Bir sis çanı gibi gecenin içinde
Ta gün ışıyınca kadar
Vakur metin sade"

çalar.

şirler

metin eloğlu

Ç

— Orhan Peker'e —

*Bizim çıkmaz / sokakta cam / kırığı bir ahşap ev var;
Doğudan yanı fabrikalar, Batısında bismillâh; — hasırdan
gocuk —*

*Halı cumhuriyetten, kilim cumhuriyete kadar,
Son Deli dumrul'un som yireciği mi şu palazlanan yazıcık?*

*Guguğu ko duruversin, — doğamsılığı dürten cücük —
O kimselerin zembereksiz saatıysa gayrı bize dar.*

G

— Nahidhanım'a —

*Bun özlemler, suskunca / oynak bir kaşık / havasıdır, de-
dim miydi,*

*Ayrarı kabarıyor pusu kavuşmaların ve hırçınlaşıyor sonyaz;
Kişi, dosdoğru yalanları söyler de, yalancacıktan yaşayamaz;
Bunu irkilmeler ekseninde soramazdım, öyle değil mi?*

sürler

halil ibrahim bahar

BARİŞ

kendime baktım ki
ölü bir kargayı götürüyordu yağmur
ne büyük bir şimşek şamata
belleğimi boşaltıyor
akşamın bu sıkışık saatleri
içtiğim şarapta acılık burukluk
kolkola dolaşıyor
yüreğimin çorak yamaçlarında
yağmur kamçıları sarı çiçekler
ve ölü bir karga

KİMLİK

yalnızlığımın karşılığı yoktur
hangi geceye sorsanız bilir bunu
ölüme defter tuttuğundan
toplar yaşamadığım günleri
sayfalara karanlık yapar
ben körüm der çıkmaz güneşe

AFİŞ

bindokuz yüz yetmiş beş
karlar altındayım
gövdem sürekli bir yas ilânıdır

buz tutmuş saçaklarıyla
kemiklerimde testereler
kafiyeler

bir kitap gibi kapatıyorum
sarı çiçeklerle ışıldayan geceyi

SUNGU

sildi yumuşak süngeriyle
adının harflerini belleğimden
bu yılbaşı gecesi
şükranlarımı sunarım
firavun keteni gibi ağarttın karanlığımı
acılarımı yoluna koydun

ÖRTÜ

yaprak sürüleri kaplıyor dünyayı
bilesin ki sensiz yürüyorum
gölgeni gezdiren
bu solgun güz ırmağı boyunca
unuttum artık şarkına başladığım günü

BUZ

hep kar yağdı ya bütün kış
kuşandı şiirlerimi
çok çok üşüyünce ölüm
şimdi kuşlarla
cehennem geçiyor gözlerinden

kesikler

nihat ziyalan

ustam, bıçak bileme rüzgarı
öğretti kesicilere nasıl estiğini:

bıçak, satır, ustura, şiş
tam elin tuttuğu yerde
kesilen, kabzada hissedilmeli

para kesiği
morarmış,
kuyular kadar derinlemiş
kılıflanmış bir bilemedir

diş kesiği
eziktir,
anadan doğma yenik,
dişe geliktir

zar kesiği,
düşesi dübeşi durmuş
bakar kemiktir

oğlum kesiğiş
onaltısında
her gün babasevmez bir tarakla

kocamış kesik,
burun duymaz

kadın görmez
ayak yürümez

kırmızı ve beyazdır
kan kesiği
yok kesiği

şairler

refik durbaş

SERMAYE

Yüzünde çiçek açsın diye çocukların kâbesi
günlerce alevini emzirdi cinnetin
şimdiyse uzakta kendi rüzgârından
kadere ve şehvete kurban kiralık bir aynada
vergisini bile ödeyemiyor özlemin
kan değil ağzının ucunda binlerce yarasa

ANAYURT

İnkârın bereketi seni üzmesin
feryat pusuda beklese de hayatı
ecel gündemden silinmiştir artık
cizyesi alınmıştır kurtuluşun
ama hâlâ acıyla mühürlü nefesin

Ölüme kavuşmada acele etmedin
ve kendi lânetinde boğuldu cellât
sen rahmetini bağışladın can üzre
o zillet ve ihanetle damgalandı
ama hâlâ acıyla mühürlü yüreğin

Gözyaşı çok uzaktır şimdi senden
ateş ve inkâr, kin ve yalan uzaktır

uzaktır şimdi karanlığın menzili
ama hâlâ acıyla mühürlü bedenin
— Ölüm anayurdunu arıyor hâlâ

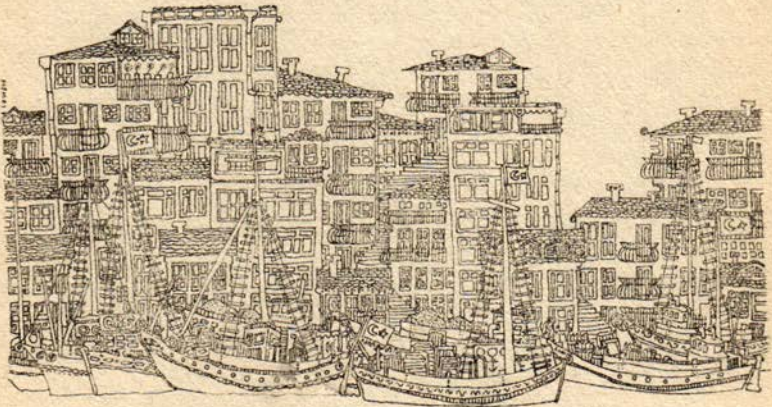
ZULA

Yıllar geçti unutmadım adını
ışığı çalınmış ol vuslatta bile
nereye gitse zulasında bin gurbet, bin sıla
binlerce rüzgâr demeti ve karanlığım
yıllar geçti unutmadım adını
yalnız onun rahminde canlıydı inzal

çizimleme

mehmet sönmez

bilimsellik düşkünlüğü

metin altıok

Teknolojinin artık iyiden iyiye günlük hayatımıza girmesinden midir, toplum içerisinde gittikçe daha önemli bir yer tutan teknokratların tehlikeli bir şekilde çoğalmasından mı, yoksa bilimsel bilginin kanıtlanabilir olmasına karşı duyulan bilinçsiz güvenden midir bilinmez; günümüzde aşırı bir bilim düşkünlüğü yaygınlaşmış bulunmaktadır. Bu bilim düşkünlüğü yüzünden, diğer bilgi alanlarına karşı bir hafifseme, bir güvensizlik duyulmakta, giderek bilimin doğrularını birinci dereceden, felsefenin, etiğin, estetiğin doğrularını ise ikinci dereceden doğrular olarak sınıflandırmaya yönelen bir tavır alınmaktadır. Bu yanlış tavır bir yandan ister istemez insana ve hayata karşı bir haksızlığı beraberinde getirirken, bir yandan da diğer bilgi alanlarını etkilemiş ve onları zoraki bir bilim olma gayretkeşliğine sürüklemiştir.

Bilimsel bilgi türünden olmayan bilgilerin alanlarında, örneğin felsefede ve felsefenin türlü dallarında, sanat teorilerinde ve bunlarla temellendirilen eleştiri yaklaşımlarında bir bilimsellik yarışı başlamıştır. Bilimsel bilgi yüceltilip ayrıcalıklı bir yere yerleştirilince, diğer bilgi türleriyle uğraşanlar bilimsel olmamayı kendilerine yedirememişler bilimsel sanat, bilimsel felsefe gibi kendi içinde gelişki taşıyan terimler türetmişlerdir. Hatta bilimler arasında bile bir basamaklanma gözetilmiş ve yasalarının olasılık oranı daha yüksek olan doğa bilimleri daha bilimsel (!) sayılmışlardır. Bunun sonucu olarak insan ya da toplum bilimleri yapılarıyla bağdaşmayan bir kesinliğe özenmişler, doğada hüküm süren determinizmi insan ve toplum için de geçerli kılmaya çabalayan, ölçme, biçme tutkusuna kapılmış sözde araştırma alanları haline gelmişlerdir.

İşte böylesine asırlıklara sürüklenen bilim düşkünlüğü insanı kuşatan realitenin bütünlüğüne eğilme ve gerek insanı, gerek insan

ilişkilerini, gerekse hayatı her yönüyle kavrama olanaklarını ortadan kaldırmaya başlamıştır. Bu durum garip bir şekilde, bilimselliğin antiteziyle özdeşleşmesine, yani metafiziğe dönüşmesine yol açmıştır. Metafizik nasıl nesneleri, olguları birbirlerinden ve realiteden kopuk olarak ele almış, bunlar arasındaki diyalektik birliği ve etkileşimi gözden kaçırmışsa, sözünü ettiğimiz bu bilimsellik tutkusu da aynı yanılgıya düşmüş, hatta bununla da kalmayıp bütünsel insan gerçeğini yok saymaya varan bir değer körlüğüne saplanmıştır.

Bilimin doğrularını hayatın bütünlüğünü açıklamaya elverişli sanmak, realitenin bütünüyle kavranmasını engelleyen bir dar görüşlülüktür. Bilimi bir şablon olarak kullanan bu anlayış, realitenin bilimsel bilgi alanı dışında kalan kısımlarını kesip atmakta, bilimin kapladığı alanın dışını yok sayarak hayatı ve insanı budamaktadır. Son derece tehlikeli sonuçlar doğurması kaçınılmaz olan böyle bir anlayışın benimsenmesi, bir bilinçsizlik örneği olarak karşımızda bulunmakta ve güncelliğini korumaktadır. Bilimin insan hayatındaki yerinin abartılması, diğer gerçeklik alanlarıyla ilişkisinin gözden geçirilmesi, onun insana katkısını da ortadan kaldıracak, hatta insanlığı tehdit eden ve insanın iç-yaşamını zedeleyen bir güç haline gelmesini sağlayacaktır. Evrenin bütünsel yorumuyla ilişkisini yitirmiş böyle bir bilimin, insana yabancı gücü kişiyi bir yığın insanı haline getirecek ve ondan hayata bir robot olarak katılmasını isteyecektir. Hiçbir bilimin anlam ve değer hakkında bilgi veremeyeceği gözönünde tutulduğunda, bilimin anlamının ve değerinin ne olduğunu ortaya koymak için bile başka bir bilgi türüne ihtiyaç olduğu açıktır. Bu ihtiyacın duyulmaması bilimin insan hayatında yersiz ve uygun-suz biçimde kullanılmasına yol açacak ve onu insani özü kemiren bir ur haline getirecektir.

Realitenin tümü, aynı tür bilgilerle kavranamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bilim bu karmaşık bütünlüğün ancak bir bölümünü açıklamaya elverişlidir. Kaldı ki bilgi türlerinin kendi alanlarında bile tüketici açıklamalar getirdiklerini söyleyemeyiz. Çünkü zamanla yeni bilgilerin ortaya konması ve bu bilgilerin bizi realitenin şimdiye kadar bilmediğimiz bir yanıyla karşı karşıya getirmesi pekâlâ mümkündür. Bunun için bütün bilgi türlerinin kendi paylarına düşeni yaptıklarını, yani realitenin yapı özelliklerine uygun olarak farklılaştıklarını ve onu bir bütün olarak kavramayı amaçladıklarını unutmamalı, bu amaç açısından birbirleriyle olan ilişkilerini de gözden kaçırmamalıyız.

Realite hakkında edindiğimiz bilgileri kabaca sınıflandıracak olursak, bunların: 1 — Bilimsel Bilgi, 2 — Felsefi Bilgi, 3 — Sanat-

sal Bilgi olarak üç ana bölüme ayrılabilceğini görürüz. Bilimsel bilgi, olaylar arasındaki nedenselliğin, yani neden-sonuç bağının bilgisi olan ve "Nasıl?"ın cevabını arayan bağıntı bilgisidir. Felsefi bilgi, varolanların ve bunlar arasındaki ilişkilerin yapısını inceleyen ve "Ne'lik"lerin açıklanmasına yarayan yapı bilgisi, sanatın sağladığı bilgi ise, kişiler arası ilişkilerde söz konusu olabilecek yeni yaşantı imkânlarının bilgisidir. İşte bu bilgi türleri yardımıyla ki, realiteyi bir bütün olarak kavrayabilmekte ve onu bütünsel olarak yorumlayabilmekteyiz. Realitenin bütünlüğüne, yani doğanın insanı özüyle insanın doğal özü arasındaki iç-içeliğe paralel olarak kendi aralarında da bir bütünlüğe sahip olan bu bilgi kümelerinden birinin önemsiz sayılması, ya da bir başkasına indirgenmesi işte bu bütünlüğün görülmemesinden gelen ve görülmesi imkânını ortadan kaldıran bir bağıntıdır. Doğayı kavramaktan kendi varlığını tanımaya ve bunlar üzerindeki bilgilerinin doğruluğunu tartmaya, karakterini araştırma varıncaya kadar bir çok konuda sorular soran ve bu sorulara cevaplar arayan insanın bilgi alanının bütünlüğü, tek tek birbirinden kopuk bilgilerin istifine ve toplamına değil, bu bilgiler arasında bulunan diyalektik ilişkiye dayanır. Bu ilişkinin karmaşık, iç içe giren ve sonsuzca halkalanan yapısı, bilgi türlerinden birinin, örneğin bilimsel bilginin, egemenliği adına, indirgeyici bir tutumla tek kanallı bir yapı olarak düşünüldüğünde bir bilim metafiziği çıkmazına saplanılacağı ortadadır. Yazımızın başında belirttiğimiz gibi bir taraftan nesneleri, olguları birbirinden ve realiteden ayırmakla ontolojik bakımdan metafiziğe dönüşen bilimsellik düşkünlüğünün, bilgi türlerini de birbirinden kopuk olarak değerlendirmesi bu tutumun bilgi teorisi bakımından da metafiziğe saplandığının bir kanıtı olmaktadır.

Görüldüğü gibi bilimsel bilgiyi ayrıcalıklı bir yere yükseltmek, diğer bilgi türlerini ikinci dereceden bilgiler olarak etiketlendirmek ve bu bilgilere karşı ilgisiz kalmak, gerek bilgi alanının gerekse realitenin bütünlüğüyle bağdaşması mümkün olmayan yanlış ve tehlikeli bir düşüncüdür. İşin garip tarafı buraya kadar açık çelişki ve yanlışlarına işaret ettiğimiz bilimsellik düşkünlüğünün bir uzantısının, olguları bütünsellikleri ve karmaşık ilişkileri içerisinde ele alarak kavramayı ve diyalektik metodun kapsayıcı bakışıyla dönüştürücü, değiştirici etkinliklerde bulunmayı amaçlayan diyalektik materyalist düşünceye de sızabilmiş olmasıdır.

Bilimsellik düşkünlüğünün diyalektik materyalist düşünce içerisindeki bu garip uzantısı, yazımızın başından beri sözünü ettiğimiz indirgeyici ve parçalayıcı tavrıyla, Marx'ın hümanizmacı yanıyla eko-

nomist yanını karşı karşıya getirmiş, aslında Marx'ın birbirinden ayrılamayacak olan, birbirini tamamlayan bu iki yanını birbirinden kopuk olarak değerlendirme yoluna gitmiştir. İşte bu yanlış değerlendirme sonucundadır ki hümanizmacı Marx bilimsel olmadığı için karalanmaya çalışılmış ve onun öğretisi salt bir ekonomi bilimi olarak dondurulmak istenmiştir.

Oysa Marx'ın "insanla doğa ve insanla insan arasındaki çatışmanın gerçek çözümü" olarak gördüğü, "insanın kendisine tam dönüşü" olan sosyalist dünya görüşünün, kendisinden bekleneni salt ekonomi biliminin kavramlarıyla gerçekleştirmesi imkânsızdır. Sosyalizmin amacının "insanın kendisine dönüşü ya da kendisiyle yeniden bütünleşmesi, insanın kendine yabancılaşmasının aşılması" olduğunun bilincine vardığımızda, onun hümanizmi kapsayan bir öğreti olduğu açıklık kazanacak, insan hayatında insanın her türlü problemine cevap verecek bir dolgunlukla yer tutmak durumunda olduğu ortaya çıkacaktır. Oysa sadece ekonomi alanında kalındığında ekonomik problemlerden başkasına çözüm önerileri getirmek imkânsızlaşmaktadır. Böylece diyalektik materyalizmin yetkiyle ele alıp incelediği ahfâk, felsefe, sanat ve özetle insan problemleri yok sayılmakta ve sosyalist dünya görüşü dar bir alana hapsedilerek fakirleştirilmektedir. Bu tutumun insanın ekonomi biliminin getirdiği açıklamalar ve koyduğu yasalarla çözümlenemeyecek öze değgin problemlerine eğilen idealist yaklaşımlara şans tanımak ve onların sosyalist bakış açısından daha geniş bir ufukları olduğu izlenimini uyandırmak gibi sakıncaları da olduğu açıktır.

Gerçekten her türlü bilgi alanında açıklamalar getiren, hemen hemen ikibin beşyüz yıllık bir geçmişe sahip geniş kapsamlı bir dünya görüşü olan idealizmin karşısına marksizmin salt bir ekonomi bilimi olarak çıkarılmaya çalışılması idealizmle olan tarihi mücadelesinde onu eksikli ve zayıf bırakacaktır. Sınıflandırılarak soyutlaştırılmış olgularla uğraşan, maddi ve ölçülebilir olanın bilgisi olan bilimin, insan hayatında tuttuğu yerin tabii bir sonucu olarak kişiyi kendi benliğiyle olan iç çatışmasında yalnız bırakacağını gözönünde bulundurursak, insanın kendisiyle olan mücadelesinde ona ışık tutacak başka türden bilgilerin yok sayılmasının kişinin kendisiyle bütünleşmesini engelleyeceği de ortadadır. Bütün bu gerçeklere rağmen örneğin "yabancılaşma" gibi sosyalist hümanizma içerisinde büyük önem taşıyan bir kavramı bilimselliğe aykırı bularak teorinin dışına atmaya çalışan bu bilimsellik saplantısının sosyalist dünya görüşünü benimseyenler arasında rağbet görmesine bir anlam vermek mümkün değildir.

şiiirler

•
süreyya berfe

DİLEKÇE

*Geceleri sen tut. Sok gözüne
karanlık ağaçları, korkak enikleri*

*Malları sen al. Giy üstüne
yeni çıkan eskileri, aldatan vitrinleri*

*Adları sen belle. Geçir belleğine
butik kadınları, manken erkekleri*

*Gündüzleri bana bırak
Canları bana ver
Sümüklüler benim olsun
Aslını astarını sorma*

BAHÇENDEKİ GÜNEBAKAN

*Davul zurnayla Mevlâna havası çaldılar
Onları bu yüzden sevmedin belki
N'olurdu cezaevleri olmasaydı
Üzüntü dediğin günebakandı bahçendeki*

*Yüzyıllardır gidiyorlar daha bitek yerlere
Sanki biz hiç gitmedik mi*

Cezaevleri yapılmasaydı böyle mi olurdu
Dostluk dediğin günebakandır bahçendeki
Ben kırılırım sevince hemen kırılırım
Hayatı ezberleme ezberleme kendini
Cezaevsiz ülkeler de olacak yeryüzünde
Aşk dediğin günebakandır bahçendeki

Onlar bilinç taşıyamaz para taşır seni anlamaz
Güneş anlar doğsa demiştin doğdu
Akıllarına bile getirmezler cezaevini üşenirler
Özgürlük dediğin halka bakan bir çocuk
Günebakandır bahçendeki

SEVGİLİ ARKADAŞIM

1

Gözlerinin rengi gibi
Yüreğinin rengi gibi
Saçların da kendi renginde

Ama ben, ellerini gördüm önce
Toplayan, düzelten, onaran ellerini
Dokunduğuna soluk aldırın
Telaşlı, usta, sevecen ellerini

Geç anladım ve inandım
Hergün daha çok inanıyorum
Ellerin, güzel işlerin karıncası
Ellerin, ellerden bıkmış ellerime sığınmak

2

Yüzünün rengi gibi
Dudaklarının rengi gibi
Saçların da kendi renginde

Ama ben, özverini gördüm önce
İçinden çavlan gibi dökülen özverini
Hep koşan, yürümeyi bilmeyen

Hesapsız, gücendirmeyen, saydam özverini
Neye uzansa dirilten
Susan, hüzünlünen sıcak özverini

Geç anladım ve inandım
Gün gün daha çok inanıyorum
Özverin, güzel işlerin arısı
Özverin, sözcüklerden yılmış kafama barınak

3

Derinin rengi gibi
Sesinin rengi gibi
Saçların da kendi renginde

Ama ben, seni gördüm önce
Gülen, yaşayan, bilen seni
Körpe bir söğüt dalı gibi çırpınan
Durduğu yere can veren
Gönüllü, duyan, seven seni

Geç anladım ve inandım
Şimdi daha çok inanıyorum
Sen, hayatın ablası
Saf olan herşeyin mayası
Sen, eşyalardan usanmış kalbime dayanak

4

Sevgili arkadaşım benim
Sana "sevgili arkadaşım" diyorum
Budur bizim anladığımız sevdanın tanımı
Ve işte sana bir aşk şiiri
İçinde "sevgilim" sözcüğü geçmiyorsa
Suçun yarısı senin
Çünkü, ben de bize yaraşanların sözcüğünü değil
Kendisini seviyorum senin gibi

şiiirler

ali yüice

BARIŞ ÇAĞI

kız kumral sarışın esmer
kale sancak bayrak direk
fidan tomurcuk bahar çiçek
göğüs gerdan meme yürek
saç omuz sırt ırmak dere
bel kalça bacak ten kadife
kaş göz ağız dudak pembe
kafa duman buğday incir Havva
dişi bulut erkek rüzgâr
kösnü kibrit kav çakmak
Kerem Aslı üflesem yanacak

SAVAŞ ÇAĞI

ağız gelincik nar çiçeği
göz deniz tuz yosun menekşe
gelin gelinlik papatya kar
düğün nikâh kuş kol kanat
yatak kucak sıcak dudak nar
en kısa gece en tatlı savaş
ateş pamuk barut kav çakmak
fırın yanardağ orgasm mağma
yangın çöl vadi dere koyak
uh uh mih saat tik tak
yumurta dölevi kan çanak

DEVİRİM ÇAĞI

baş dönmesi bulantı kusma
bombaya aşyeriyor gelin gebe
ağız buruk mayhoş yavan kekre
karın davul süt güğüm meme
kalça dolgun yüz saydam solgun
kaplumbağa gezegen yörüinge
sancı çığlık doğum deprem
aah uuy oof saat tik tak
kedi miyav köpek havhav
tavuk gıdık gıdık gıdaaak
kalça karın kasık dere kan
bebek üvvee üvvee üvvee

kahveler kitabı

salâh bîrsel

Sultanahmet'teki **Köşe Kahvesi** Akademi ise, Nuruosmaniye Caddesinin bitiminde sol köşede, Cami karşısındaki **İkbal Kahvesi** de Akademidir.

Buraya **İkbal Kırathanesi** de denir. Burası da hemen hemen her kuşağı barındırmıştır. Çok geniş ve loş bir yerdir. Babıâli'ye, Çağaloğlu'na yakın olduğu için edebiyatçılar kadar, gazetecilerin de uğrağıdır. Birinci Dünya Savaşından önceki yıllarda burada hemen hemen her akşam karagöz oynatılır, ya da Kemani Memduh başkanlığındaki saz takımı kulakları musiki ile yıkar. Memduh kısa boylu ve esmerdir. Adı Çingene Memduh'a çıkmıştır. Kimi akşamlar da onun yerini Salih alır. Taksim yaptığı zaman bülbül gibi sesler çıkardığı için Bülbülü Salih deyenler çoğunluktadır. Salih, Memduh'un tersine, uzun boyludur. Ama o da esmerdir. Bu yüzden ona da Çingene deyenler vardır.

Birinci Dünya Savaşının ilk yıllarında burayı şenlendirenler arasında şunlar sayılabilir: Halil Nihaç Boztepe, Fuat Köprülü, İbrahim Alaettin Gövsa, Yusuf Ziya Ortaç, Hasan Saka, Hamamizade İhsan, Enis Behiç, Orhan Seyfi, Hakkı Süha, Agah Sırrı. Bunlar hemen hemen her akşam burdadırlar. Celal Sahir, M. Nermi, Ömer Seyfettin ise arada sırada düşerler. Yusuf Ziya Ortaç bir kış günü Falih Rıfkı'yı burada tanımıştır. Divan edebiyatının son yeragici şairi Tahir Nadi de buranın eşliğini aşındıranlardandır. Ama onun adı "Üstad"sız söylenmez. Tahir Nadi şiirlerini okurken her ikiliği iki kez yineler, sonra da çevresine hayranlık bekleyen gözlerle bakar.

Yaz, kış yalnız şiirden, edebiyattan açılır burda. Savaşın sonlarına doğru Nazım Hikmet, Halil Vedat Fıratlı, Rıfkı Melül Meriç, Vala Nurettin Dr. Ekrem Şerif Egeli de katılır topluluğa.

Mütareke yıllarında Hasan Âli Yücel'le kimi felsefeci arkadaşları **İkbal'e** yeni bir canlılık kazandırırılar. Hasan Âli oraya Ahmet Hamdi Tanpınar'ı, dolayısıyla Yahya Kemal'i de çeker.

O yılların en iyi edebiyat dergisi **Dergah** şimdiki İstanbul Kız Lisesinin arkasına düşen Türbedar Sokağındaki Tanin Basımevinde (Servetifünun Basımevi) basıldığı için **İkbal** kısa zamanda bütün Dergahçıların uğrak yeri olur. Nurullah Ataç, Yunus Kâzım Köni, derginin Yazı İşleri Müdürü ve yöneticisi Mustafa Nihat Özön kimi zaman, yemek saatleri dışında bütün günlerini, gecelerinin de büyük bir parçasını burada geçirirler. Öbür Dergahçılar, Mustafa Şekip Tunç, Necmettin Halil Onan, Ali Mümtaz Arolat ve yazılarındaki dizgi yanlışlarına çokça üzülen Abdülhak Şinasi Hisar da onlardan geri kalmaz. Ahmet Haşim de günün kimi saatlerinde ve akşam üstleri uğrar. Refik Halit'in **Aydede** dergisinde çalışan, ama gönlü Dergahçılarla bir olan Osman Cemal Kaygılı ile Mükrimin Halil'in de zaman zaman geldiği olur.

Ahmet Hamdi Tanpınar **İkbal'i** şöyle anlatır:

"Birkaç cephenin anısını vücutlarında, dahası, yüzlerinde taşıyan çoğu malûl yedeksubaylar, ordudan yaralı ve sakat ayrılmış görevli (muvaazzaf) subaylar, daha Anadolu'ya geçmemiş yüksek rütbeli askerler, yarı mutasavvıf, yarı oğlancı son derecede kibar, kimi satranç, kimi dama meraklısı ve hemen hepsi topatmış (iflas etmiş) birkaç Abdülhamit çağı kazaskeri, kimbilir hangi çağın ikinci, üçüncü derecede, halim çehreli ve tereddütlü ricali, aşırı ulusçu (milliyetçi) ve Ferit Paşa casusu burada, Baudelaire'in, Verlaine'in, Yahya Kemal'in, Haşim'in, Nedim'in ve Şeyh Galip'in hayranı genç Dergahçılarla beraberdiler."

Tanpınar kendi masalarının kapıdan girince sol yanda olduğunu, Yahya Kemal'in konuşması kızışıp da kahkahalar arttığı vakit masanın çevresindeki halkanın genişlediğini ve kahvenin bütün sol kesimini kapladığını da söyler.

Dergahçılar bilardo istakalarını gürültüsü, tavla şakırtısı, garson yaygarası arasında yine de şiirden söz açar, tasarı üzerine tasarı kurarlar. Gazetelerden geç vakit dönen arkadaşlarından da Kurtuluş Savaşının en son haberlerini alırlar.

Dergah'ın ilk sayısı 15 nisan 1921 günü yayınlanır. 15 günlüktür. Dergiye çıkaranların çoğu Yahya Kemal'in öğrencileridir. Yahya Kemal o yıllarda Fransızların "sonsuzluk" adını verdikleri **engin şiir** türünü denemek düşüncesindedir. Gerçi Fuzulî'de, Tekke ozanlarında, özellikle de Melamiler'de de bu tür şiire raslandığını bilir ama o daha çok doğada ve bireyin ruhunda bulunan sonsuzluğu dile getir-

mek istegindedir. "Deniz" şiirini de bu düşüncelerin etkisiyle yazmıştır.

Yahya Kemal **mazmun**'a dayanan divan şiirine karşıdır. Divan şairlerini şiiri her türlü laf ebeliğinden sıyrılmış bir bileşime ulaştırmamakla suçlar. Ona göre divan şairleri yeni bir **mazmun** bulmaktan başka bir şey düşünmezler. Nefi bile **mazmun**'ların bir kurbanıdır. Divan şiirinde sadece dizeler ve ikilikler vardır. Yahya Kemal'e en beğendiği divanın hangisi olduğunu soracak olursanız size büyük ozanların dizelerini, ikiliklerini bir araya getiren bir güldeste olduğu karşılığını verir.

O, halk şiirinin de divan şiiri gibi insana kesel verdiği kanısındadır. Nefesler, ilahiler, koşmalar, türküler, kayabaşlardaki yinelenmeler, tekdüzelikler onu iyisinden tedirgin eder. Onca divan şiiri de, halk şiiri de aynı kısır anlayışın ürünüdür. Aradaki ayırım birinin üst tabakaya, ötekisinin de alt tabakaya seslenmesidir.

Tanzimat Şiiri'nin düzyazıya çokça eğilmesi de Yahya Kemal'in eleştirmesine uğrar. Bu konuda ilerki yıllarda şöyle diyecektir: "Gerek **Rübâb-ı Şikeste**'deki şiirler gerekse Cenap Şahabettin'le öbür arkadaşlarının şiiri nesrinden pek çok zaman uzaklaşamıyordu. Dergi sayfasında dizgicinin dizdiği gibi kalan, gözle takip edilen, açık bir deyişle okunan bir şiirdi bunlar. Söylenmiş ve dinlenen bir şiir değildi. Tersine, yazılmış ve okunan bir şiirdi. Eğer şiir kişisel ise, yani bir iç **ahenk** ise bu şiirler çokluk yalnız vezinli idi ve şiir olmak değerinden yoksundu. Kısacası, nesre yakındı. Hele muhakkaktır ki nesrin kurallarıyla yazılıyordu. Oysa şiir, nesrinden bambaşka bir niteliktedir. Musikiden başka türlü bir musikidir diyeceğim. Yazılan ve okunan şiir çok iyi olsa bile, halis şiir olamaz. Şiirde nefes ile ses iki temel ögedir. Dizenin ayakları yerden kopmazsa, ya da ister en hafif perdeden olsun, ister İsrail'in sûr'u kadar gür olsun, kulağı bir ses gibi doldurmazsa halis şiir değildir."

Yalnız Tefik Fikret ve arkadaşlarının Doğulu beğeniyi büyük çapta değiştirdiğini de kabul eder. Fikret'in yeni yöntemli şiiri pes değilse bile, orta dereceden gerçekleştirdiğini de söyler. Şunları da onun için döktürmüştür: "Onun şiirinde Fransızların orta sınıfına ait zevkler, Frenk deyişiyle **kentsoylu anlayışı** göze çarpıyordu. O çağda Fransa'da Paul Verlaine'in şiiri en şiddetli etkisini yürütürken bu manzara herhalde apaçık bir gerilikti. Ama Fransızlığı bir yana bıraksak da, eski şiir anlayışımızın, eski şiirden dillerde dolaşan birçok parçaların şiirce değeri bu yeni çığıra yüzdeyüz üs tündü. Bizim gibi yüzyıllarca kuvvetli bir lirizm idrak etmiş ve hat-

onu hatırlayan bir ulusun zevkinde gerçek bir değişiklik yaratabilmek için yeni şiirin niteliği yalnız başka değil, yüksek ve halis de olmak gerekirdi."

Yahya Kemal 1921 yılında Türk şiirinin maddileşmeye doğru yol alışından da sızlanır. **Dergah**'ın üçüncü sayısına (1 Mayıs 1921) yazdığı bir yazıda da şunları diyecektir:

"Şair, şiiri ruhunda bulamadığı için, vezinden, kelimeden çıkarmaya çaballıyor, 'Düşüncemi anlatmak için kelime bulamıyorum, bu dil çok dar!' diyor, sözlüğün köşelerinde yeni kelimeler buluyor, 'Duyduğum ahenkleri anlatmak için bu vezinler çok katı!' diyor, vezni yumuşatmaya kalkışıyor, ahengi duygudan çıkaramadığı için vezinlerden çıkarıyor. Sanıyor ki bu vezin, yağmuru, o vezin, fırtınayı çok iyi anlatır. Kısacası şiir bir zaman, sırf manevi iken, şimdi maddileşiyor. Eskilerin bakmaya vakit bulamadıkları bir âlem vardı: Dış âlem. Bu boş ülkeyi yeni sanatçılar mal bulmuş mağribi gibi buluyorlar. Gerek şiir, gerek de düzyazı bu boş ülkeye dalyor; resim, boyuna resim. Dış âlemin kabuğundan hareketlerine, en hurda noktalarına kadar resim. Ama edebiyat bu düşkünlük yüzünden resim oluyor, ruhu değil ancak gözleri okşuyor. Zaten bir tür sanatın başka bir tür sanata dönüşmesi de bir çözünme (inhilal) alameti değil mi?"

Yahya Kemal de büyük boy bir kahve kuşudur. O, Madrit'e elçi olarak gittiği vakit de ilk, kahveleri dolaşır. Ne var, Madrit kahvelerindeki yaygara hiç de içini açmaz:

**Madrit'te kahvehaneyi gördüm ki havradır,
Bir yerdeyiz ki söz dediğin şey palavradır!**

1923 yılında **Dergah** dergisi —42 sayı çıkmıştır— kapandıktan sonra **İkbal** kahvesi yine gazetecilere kalır. Buranın yeniden dirilik kazanması 1951 yılında Orhan Kemal'in Adana'dan İstanbul'a göç etmesiyle başlar. Artık **İkbal** Orhan Kemal ve arkadaşlarının kahvesidir. Orhan'ı buraya bağlayan nedenlerin başında kahvenin ocakcısı, garsonları ve telefonu gelir. Kahvenin, Babıâli'nin ortalık yerinde bulunuşu da bunlara eklenmelidir.

Orhan'ın, arkadaşlarıyla **Kahvetül - İkbal** adını taktıkları, bu kahveye ısınmasının bir nedeni de babasının burayla ilgili bir anısıdır. Meşrutiyet'in ilanını babası Abdülkadir Kemali Bey burada, kahvenin bahçesinde —o zamanlar kahvenin bahçesi de vardır— Kaşar peyniri ve simitle çayını yudumlarken içtiştir.

Orhan'ın hemen bütün günü orada geçer. Kışları sabah dokuz sularında damlarsa, yazları altıda, pek çok yedide oradadır.

Kahve kuşu adına da en çok hak kazanan odur.

Orhan Kemal ve arkadaşlarının içtikleri ilk çayların adı "sabahıyye"dir. Çaya simit, boğaç gibi yiyintiler de eklenir. Dergahçıların masaları kapıdan girince solda ise bunları sağdadır. Sabahları kadro hiç şaşmadan düşer kahveye. Akşamları da kafa çekmeye burada karar verilir. Sırasına göre beş, on ya da yirmiyi aşkın bir kalabalıkla Sirkeci'ye, Kumkapı'ya inilir. Ya da Aksaray'a, Beyoğlu'na çıkılır.

İkbal'i isterseniz bir de Orhan'ın kendi ağzından dinleyelim:

"**İkbal** bizim için evimiz kadar, dahası bir bakıma evimizden çok daha bize yakın oldu. Orada yurt ve dünyanın siyasal gidişi üzerine az mı düşünceler yürütüldü? Devlet ve hükümetlerin siyasası az mı yerildi? Buna koşut olarak, edebiyat dedikodularının daniskası mı geçmedi? Hikâyeciler, şairler, romancılar, herhangi bir oyun, dergiler burada az mı süzgeçten geçti?"

Doğrusunda, burada her edebiyat kahvesinde olduğu gibi, bütün edebiyatçılar, sanatçılar nesterin altına yatırılır. Nurer Uğurlu'nun demesine göre Kemal Tahir, romanlarında Türk köylü ve halkını tembel ve kavat göstermekle suçlanır —Ama **Esir Şehrin İnsanları** ile **Yediçinar Yaylası** bu yayılım ateşinin dışında tutulur—. Fethi Naci edebiyatçılar üzerine verdiği yargılardan ötürü tuzla buz edilir. Yusuf Atılgan **Aylak Adam**'da bunalan gençleri ve meyhaneleri dile getirdiği için küçümsenir. Bu çıkışmalardan Balaban da nasibini alır. **Şair Baba ve Damdakiler** adında bir kitap yayınladığı için o da şu zılgıtla donatılır:

— Bir daha roman filan yazdım deme. Ulan biz resim mesim yapıyor muyuz? Yoksa elime fırçayı alırsam senin öküzlerin gibi yüz tane yaparım ha!

Ama burada yüceltilen yazarlar da eksik değildir. Sait Faik, Fakir Baykurt, Yaşar Kemal —Yaşar'a kimi zaman da kızılır— çokça yararlanır bu durumdan. Fakir için şöyle söylenmiştir:

— Fakir, yoğun... Dört başı mamur... Yorumu var, meselesi var, ağırlığı var... Bir ana çizmiş, İrazca Ana, sanki Gorki'nin Ana'sı. Usta-ca çizilmiş bir Anadolu kadını... Kadın değil, ana... Hem de ne ana!

Yargılarından hoşlanılmayan Ataç bile şu palamutla yüceltilir:

— Değer yargılarımız ne olursa olsun Ataç'ı arıyoruz. Bunu daha çok da en yeni kuşağın duyduğunu sanırsınız. Taze heveslerle, pırıl pırıl heyecanlarla yüklü kitapçığını çıkar, bekle... Ataç olsaydı, bu terütaze kitaplar boynu bükük mü kalırdı?

Buraya gelenler daha çok Orhan için gelirler. Edip Cansever, Muzaffer Buyrukçu, Ferit Öngören, Yaşar Kemal, Ece Ayhan, Lütfü

Erişçi, Fahir Onger, Rasih Nuri İleri, Haldun Taner, Fahir Aksoy (Meccani Fahir), Fikret Otyam, Ara Güler, Faiz Turhan, Y. Kenan Karacanlar, Oktay Akbal, Konur Ertop, Ümit Yaşar Oğuzcan, Behçet Necatigil, İsmet Zeki Eyüboğlu. Bunların bir takımı gelgeççidir. Gelgeççiler gelir, konuşur, alkış alır ve gider. Ama buranın Yelfe İhsan, Arap Talat (Talat Kılıç), Patriyot Hayati, Erol Sadi Erdinç, Hadi Malkoç, Nurettin Akkın, Muhittin Gökçek, Hasan Akkuş, Mehmet Ali Ermiş, Enver Aytekin, Edip Karahan gibi başka gediklileri de vardır. Burayı **Orhan Kemal'in Kahvesi** yapanlar da asıl bunlardır.

1960 yılında Nurer Uğurlu da oraya düşer. O gün Nurer'in yanında Demirtaş Ceyhun'un kardeşi Turan Ceyhun da vardır. Uzaktan Arap'a işaret çıkarlar. Talat Kılıç yeşil ışığı görünce kalkıp onların yanına gelir.

— Kusura bakmayın abi, sizi rahatsız ettik. Biz gelecektik yanınıza ama ayıp olurdu. Siz Adana'lısınız. Yanınızdaki abi de Orhan Kemal değil mi?

Evet, Arap Talat'ın yanındaki Orhan Kemal'dir. Dahası, orada Oğlum Buyruk (Muzaffer Buyrukçu) ile Yelfe İhsan da vardır. Arap'ın aracılığı ile Nurer'le Turhan biraz sonra Orhan Kemal'in karşısında yer alırlar. Nurer'le Orhan arasında hemen bir köprü kurulur:

— Adım Nurer Uğurlu. Liseyi bitirip Hukuk'a yazıldım. Şiir yaşıyorum.

— Güzel. Kimlerdensin, Adana'da?

Bizim aileyi tanımazsınız. Aslımız doğudan gelme. Yalnız dayım vardı matbaacı. Belki onu tanırırsınız: Rıza.

— Haa, **Seytan Matbaası'nın** sahibi. İyi tanırım.

Kahvetül İkbâl'e gelenler arasında Hasan İzzettin Dinamo da vardır. O buraya daha çok **Kutsal İsyân** adlı romanı **Son Havadis'te** yayınlanırken gelmiştir. Gazetenin yönetim yeri kahvenin karşı sokağında olduğu için Dinamo, gazeteden çıkınca **İkbâl'e** uğramakta ve kahvenin soluna düşen pencerenin önünde oturmaktadır.

Ne var o, başkalarıyla söyleşmeye değil, bir kenarda kendini yaşamaya ve şiir yazmaya gelmiştir:

İkbâl Kahvesi'nde oturuyorum
Yığın yığın insan içinde yapayalnız.
Dostsuz, örgütsüz, parasız.
Gözlerimde pis sigara dumanı
İçimde habis sıkıntı uru
Dışarda sinsî güz yağmuru.

Dinamo'nun burada tek tesellisi şair doğup, şair ölebileceğidir. Doğrusunu ararsanız, o parasız olduğuna pek üzülmez. Çünkü **İkbal Kahvesi** için yazdığı şiir şöyle biter:

Tok şairin zekâsı vardır

Aç şairin dehâsı.

Nedir, Dinamo kimi zaman Orhan'la dertleşmek fırsatını da bulur. Bunu bize kendisi şöyle anlatacaktır:

"Orhan Kemal, kahvede kendini eğlendirecek, ya da dertlerini unutturacak oyunlara daldardı. Ancak **Kahvetül Meserret**'te olduğu gibi **Kahvetül İkbal**'de de Orhan Kemal'in bahtı pek açık değildi. Son zamanlarda sık sık kitap çıkarmaya başlamıştı. Bir gün ona sordum. 'Bu yoğun çalışmayı hangi saatlere sığdırıyorsun?' dedim. Sabahın saat beşinde başlayıp onunda bıraktığını, böylece sokakta, iş yerlerinde dolaşabilecek boş saatler avlayabildiğini söyledi. Geçinip geçinemediğini sorunca, çıkık, zeki alnında üzgün çizgiler belirdi. O günler onun oldukça kara günleriydi. Piyasada birkaç tutmuş kitabı olduğu halde meteliksizdi. Evce sıkıntı çekiyordu. Yazdığı romanları sürecek gazete bulamıyordu. Bir gün karşılaştığımızda içkiliydi. 'Bugün mahsus içtim Dinamo, dedi, şu sırada yarı sağcı bir gazeteye bir romanımı sürmeye gidiyorum. Gerekirse tehditle romanımı tefrika ettirmeye çalışacağım. Pis herifler, geçmişler nimet sofralarının başına, ha babam yiyorlar."

1965 yıllarına doğru **İkbal Kahvesi** kapanır. Halıcı, turistik eşya satılan yer olur. Nurer Uğurlu'nun anlattığına göre kahve kapanınca İkbalciler bir süre, köşe başındaki Acem'in kırık-dökük kahvesinde toplanıp sabahıye'lerini orada sürdürürler. Sonra da **Çiftehavuzlar** ya da Divanyolu'ndaki **Şehir Kırathanesi**'ne yollanırlar. Acem'in **Kahvesi**'nde (kaçıncı Acem bu?) içilen kahve, nohut karışımıdır. Garson Malatyalı Ali'nin tanıklığına göre, nargilelerin marpucu da sıcak suda yıkanmadan verilir. Bunlar İkbalcileri buradan soğutursa da, kahvenin anılarla yüklü **İkbal**'e çok yakın olması onları daha bir süre buralarda tutar.

Sonunda, yine ver elini **Meserret**.

sandor petöfiden şiirler

tahsin saraç

HALK ADINA

Henüz rica ediyor halk, isteklerini karşılayın
Ne korkunç olabileceğini düşünün bir yoksa.
Dozsa Gyorgy adını duymamış değilsiniz
Şahlanınca rica etmez, söker alır halk zorla.
Kızgın demir taht üstüne oturtup yaktınız Onu
Ne ki yakıp bitiremedi ateş bir türlü ruhunu
Çünkü onun ruhunun kendisi bir ateştir
Bu ateş bir gün sizi yakıp küll edebilir.

Halk eskiden yalnızca yiyecek isterdi
Kurtulmamıştı çünkü hayvanlık döneminden
Ama sonunda işte insan oldu o hayvan
İnsanın da hakları doğmak gerekir hemen.
İşte bu hak verilsin, insanlık hakkı ona
Haksızlık en çirkin damgadır bir alında
İnsanların alınına bu damgayı vuranlar
Tanrı'nın da elinden kolay kurtulamazlar.

Hem neden hak denen şey yalnız sizin oluyor?
Neden ama neden beyler hak yalnız sizlerde?
Doğrudur, atalarımız sağladı önce bu yurdu
Ama yine halk oldu sulayan toprağı teriyle
"Burda maden var" demenin öyle önem yok pek
O madeni oradan çıkaracak el gerek
Hem altın işlenip de parlaklaşmıncaya değin

Önemi yok mu peki bu yolda çalışmış elin?

*Kas kas kasılıp kurum ve övünçle
Yurt da bizim diyorsunuz bütün haklar da.
Ya, Tanrı göstermesin, düşman geldiğinde
Ne yapacaksınız yurttan öyle tek başınıza?
Nasıl sorabilirim bunu size, bağışlayın
Győr'deki kahramanlığımızı unutacaktım az kalsın!
Öylesine başarıyla kaçan binlerce ayağa
Ne zaman bir anıt dikeceksiniz acaba?*

*Halka hakkı verilsin kutsal insanlık adına
Yurdun çıkarı için verilsin hakkı halka
Bilinsin ki çok çabuk batar bu ülke eğer
Yeni bir savunma direği bulunmazsa,
Gülü sizlerin oldu cânım Anayasanın
Ve artan dikenleri ancak zavallı halkın
Gülün birkaç yaprağını gelin bize bırakın
Yerine dikenlerin yarısını siz alın.*

*Henüz rica ediyor halk, isteklerini karşılayın
Ne korkunç olabileceğini düşünün bir yoksa.
Dozsa György adını duymamış değilsiniz
Şahlanınca rica etmez, söker alır halk zorla.
Kızgın demir taht üstüne oturtup yaktınız Onu
Ne ki yakıp bitiremedi ateş bir türlü ruhunu
Çünkü onun ruhunun kendisi bir ateştir
Bu ateş bir gün sizi yakıp kül edebilir.*

İTALYA

*Yerde sürünmek artık canlarına tak dedi
Şahlanıp kükreyerek birden dalgalandılar
İstekleri bir gök gürültüsüne dönüştü
Zincir değil kılıç bu şakırdayanlar
Ve artık güneğin o güzelim ağaçları
Portakal yerine kan gülleri açıyorlar.*

*Onlar senin kahraman kutsal savaşçıların
Ey özgürlük tanrısı, eksilmesin yardımın.*

Ve siz, kendini bir şey sana pis kıyıcılar

Noldu, nereye kaçtı yüzünüzdeki o kan?
Hayalet görmüş gibi betiniz benziniz
Bembeyaz kireç gibi oluvermiş korkudan.
Yalan değil, hayalettir gördüğünüz gerçekten
Brutus'ün ruhudur şu karşınıza çıkan.

Onlar senin kahraman kutsal savaşçıların
Ey özgürlük tanrısı, eksilmesin yardımın.

Brutus uyudu evet, ama uyandı artık
Dolaşıp yağınlarda ruhları kamçılıyor
Tarquinius ve Sezar'ın ölüp gömüldükleri
Toprak bu topraklardır, iyice görün, diyor.
Önümüzde bu devler bile dize geldiler
Bu cüce kıyıcular mı sizleri korkutuyor?

Onlar senin kahraman kutsal savaşçıların
Ey özgürlük tanrısı, eksilmesin yardımın.

Yaklaşıyor, yaklaşıyor, bir ulu ve güzel çağ
Umutlarımın kendisine doğru kanatlandığı.
Güz sonu daha sıcak iklimlere doğru
Katar katar süzülen kuşlar gibi tıpkı.
Ve yeniden gülecek yüzü tüm yeryüzünün
Kalmayacak çün artık ne kıyım ne kıyıcı

Onlar senin kahraman kutsal savaşçıların
Ey özgürlük tanrısı, eksilmesin yardımın.

DIŞARDA YAŞAYAN MACAR SOYLULARINA

Siz, yurdun vücudunda pis çıbanlar
Ne diyeyim sizlere doğrusu bilmiyorum
Ateş olsam, ah bir ateş olsam
O pis kanınızı dağlar kuruturdum.

Yazık, ateş değilim, yakacak alevim yok
Ama sözcüklerim var, keskin, zehir zıkkım
Size lanet okuyan, bin lanet, yüzbin lanet
Size lanet okumak benim en doğal hakkım.

Bu zavallı ülke o denli zengin mi ki?
Sığmıyor mu paralarınız bu yurdun içine?
Oysa bu ülke ah bu mutsuz anayurt

Öylesine yoksul, acılı öylesine...

Ve siz haydutlar, soyguncular siz
Götürüyorsunuz savurmaya yabancı ülkelere
Yurdun yaralarını saracak paraları
Kazanılan binbir güçlük ve binbir emekle.
Bir lokma ekmeğe avuç açan bu yurt
Vız geliyor sizlere; hiç aldırılmıyorsunuz.
Kan ağlarken o, sizler dış ülkelerde
Kadehlerinizi al şarapla dolduruyorsunuz.

Ve soyulup soğana çevrildiğinizde ancak
Düşünebiliyorsunuz dönmeyi yurda
Bir dilenci durumuna düşürdüğünüz halktan
Yeniden para dilenmeye o da.

Siz nasıl dışarı attıysanız bu yurttan
Şu kendi kendinizi
Atsın öylece dışarı ruhlarımızı Cennet
Ve mezar kemiklerinizi.

zoraki diplomat, gönüllü edebiyatçı

afşar timuçin

Dilini, anlatımını, üslûbunu kışkandığım üç beş yazardan biridir Yakup Kadri. O zamanlar edebiyatta edebiyat vardı, şimdi edebiyatta edebiyatsızlık vardır. O zamanlar güzel anlatmak bir kaygıydı edebiyatçı için; güzel anlatmayana edebiyatçı demezlerdi. Şimdi arzuhalci diliyle yazan da edebiyatçıdır, yeter ki **sorun**'lara dokunsun. (Böyle giderse sorunların dokunulmadık yeri kalmayacak.) O zamanlar edebiyat azçok mektepli işiydi, hiç değilse ustalık isterdi. Şimdi edebiyatsızlık var ve bu edebiyatsızlık toplumda bir iyileşmenin değil bir hastalanmanın belirtisidir. Kimse üstüne alınmasın beyler, ama söylemek zorundayım: edebiyat ayağa düştü, edebiyat hele dil konusunda halka kötü örnek oluyor. Halk daha güzel konuşuyor bu dili. Halkının dilini bilmeyen halkının doğrularını bilebilir mi?

Dili doğru kullanmak bile yazar olmaya yetmez. Biz yazarlar dili güzel kullanmak zorundayız. Doğru dil edebiyatın dışında bir yerlerde geçerlidir ancak. Edebiyatın alanlarına girdiği mi, dili güzel kullanmak kaçınılmaz olur. Yakup Kadri bir dil ustasıydı. Dilinin üstünlüğü bilgisinin genişliğinden geliyordu elbette. Dilde taşan, dili güzelleştiren, dili anıtlastıran şey bilgidir.

Evet, Yakup Kadri bir dil ustasıydı. Dildeki başarısını edebiyatta sürdürememesi sanırım ileriye açılmamasından, olanla yetinip doğruları kurulu düzenin —ya da kurulmakta olan düzenin— içinde aramaya kalkmasından, belki de zaman zaman kağıda ve kaleme uzak düşmesindendir. Siyaseti ve düzenle uyuşma kaygısını bir yana bırakıp o güzelim dili bir tasarı gibi, bir silah gibi kullanabilseydi, edebiyatımızın en büyüklerinden biri olacaktı. Neylersiniz, bir düzenin insanıydı. Ayrıca, zoraki de olsa diplomattı.

Yazar diplomat olmamalı, diplomatlığı becerememeli. Her yazar

kendini kurulu düzenden korumalı. Yazarın işi başka olmalı, amacı, dileği, tutkusu başka. Yalnız, hakkını yememeliyiz: inanmadığı bir düzenin diplomatu değildi. Bu yanıyla hatta örnek olmuştur: insan ancak inandığı hareketin içinde yer almalı. Diplomat olarak Yakup Kadri'nin yeri anlamlıdır. Siyasette köşe kapmaya çalışmadı, kendisine verilen yeri "lûtfen" aldı. Dışarıya atanmak için bin takla atan yazarın durumuna benzemez onun durumu. Tuttuğu yol, inanmadığı bir yol değildi.

O tâ Fecr-i Ati'nin yazarıdır. Onu bugünün yazarını yargılar gibi yargılayamayız. Çoktandır yaşlıydı ve gelişime ayak uyduramıyordu. Yaşlılarının çoğu göçüp gitmişti. Çoktandır bir edebiyat ortamının insanı değildi. **Gençlik ve edebiyat hatıraları**'nda anlattığı kişilerden hiçbiri yaşamıyor. İnsan şu günün şurasında "aziz dostum Ahmet Haşim" diyebildi mi, kaç edebiyat kuşağını geride bırakmış demektir. O da gününe ayak uyduramayan bütün yazarlar gibi bugünden ve yarından çok geçmişle doluydu. Durmadan dilini yenilemiş ama düşünürlüğüne yenileyememiştir. Ne güzel olurdu o güzel dille dünyanın, bugününü, yarınını didik didik edebilseydi.

O güzelim dil, o abartılmış duygularla dolu mensur şiirlerinde insanın içini bayan güzel bir hamur tatlısı gibidir. Oysa romanlarında ve anılarında bir su gibi hafiftir anlatımı. Nedir Yakup Kadri'nin yapıtı? Suyu ya da yağurdu arayan adamın doğrular öğütlemeye çabasına hiç benzemeyen güzel bir insan araştırmasıdır. Bu araştırma, her şeye hakkını vererek kendini gerçekleştirmek istemiştir. Yani, roman yazacaksanız, roman tekniğini iyi bileceksiniz. Roman tekniğini onun kadar iyi bilen üç romancımız daha vardır: Memduh Şevket, Sabahattin Ali, Sait Faik. Roman tekniği derken Hüseyin Rahmi'yi, Halide Edip'i, Reşat Nuri'yi de anmalıyız. Hatta belki Aka Gündüz'ü de. Tek romanla romancı olunuyorsa ben Necip Alsan'ı da anarım. Yakup Kadri'den, Memduh Şevket'ten, Sabahattin Ali'den gelen o ustalık yozlaşmasaydı, belki bugün Yakup Kadri adı roman müzesine kaldırılmış olacaktı. Ama, bana kalırsa, romana başlayanların ondan ve adını andığım öbür ustalardan roman tekniği adına öğrenecekleri çok şey var. Her şeyden önce: sözü ölçülü kullanmak.

Yakup Kadri Tiran'da, Prag'da, Lahey'de, Bern'de bir diplomat olarak neler yaptı, bilemeyiz. Ama oralarla ilgili gözlemleri herhangi bir diplomatın gözlemlerini elbette çok aşar. Gönüllü diplomatlar da zoraki diplomatlar da keşke birer **Zoraki diplomat**'la dönebilseler. Nerde! Türkiye bir kıpırdamış, sonra uzun zaman duralamıştır, tâ ki şu günlere kadar. Onun deyişiyle, burada geceler kör günler topaldır. Burada toplum topluca sürükleyip getirmez, tek tek insanlar

kendinliklerinden gelir. Analar doğuracak da... Kısacası, siyasal görüşlerini ister turalım ister tutmayalım, onu ister çok yeni ister çok eski bulalım, o bir dönemin temsilcisidir. Yapabileceğini yaptıktan sonra göçüp gidenlere ne mutlu! Gündelik oyunlar içinde dağılıp yokolmadan,

ungaretti'den şiirler

gürkal aylan

Günümüzün önemli İtalyan ozanlarından olan Giuseppe Ungaretti, Mısır'a göçetmiş Tuscan'lı köylü bir anne babadan geliyor. Doğum tarihi 10 Şubat 1888'dir. Babası, Ungaretti'nin doğumundan iki yıl sonra, Süveyş Kanalı kazılarında çalışırken öldürülmüştü.

Ungaretti 1912'de Paris'e gitti. Giderken de, ilk kez olarak İtalya'yı görme olanağı buldu .

Savaş patlayınca Milâno'ya gitti ve orada Lacerba dergisinde ilk şiirlerini yayımladı. İtalya savaşa girince (1915) orduya yazıldı ve Carso cephesine gönderildi. Koyu çarpışmalara katıldı orada. Siperlerde yazdığı şiirler ufak bir kitap olarak yayımlandı. Bunlar Allegria'da (1919) yer almıştır.

Savaştan sonra tekrar Paris'e gitti ve orada evlendi. 1921'de Roma'ya döndü. 1933'te ikinci kitabı (Sentimento del Tempo) çıktı. 1936'da İtalyanca profesörü olarak Brezilya'ya gitti. 1939'da 9 yaşındaki oğlu apandisitlen öldü. 1947'de yayımlanan İl Dolore daha çok bu ölümün etkilerini taşır. Daha sonraki önemli kitapları: La Terra Promessa (1950), Un Grido e Paessaggi (1952) ve Il Taccuino del Vecchio (1960). Ayrıca tanınmış yazar ve ozanlardan çeviriler yapmıştır.

Bazı olaylar Ungaretti'nin yaşamını ve şiirlerini etkilemiştir: sözgelimi, Mısır'da doğup büyümüş olması, İtalyancadan çok Fransızca eğitim görmesi, I. Dünya Savaşına katılması ve oğlunun ölümü.

Ozan, Fransızca'yı anadili gibi konuşurdu. Başta Mallarmé ve Baudelaire olmak üzere Fransız ozanlarını çok okumuştur. İtalyanca yazmağa başladığı zaman hiçbir akıma bağlanmadı. Arı bir dile yöneldi. Daha ilk kitabıyla İtalyan şiirine yeni bir ses getirdi.

Spontane, yalın, çok özetlenmiş, gösterişsiz şiirdi Ungaretti'nin

şiri. Ağırlık sözcüğün kendindeydi, sesinde, anlamında, tınısında ve doldurması gereken yerdeydi. Büyük bir ustalıkla anlatılan simgesel imgelerdi şiirleri.

Ungaretti'nin siperlerde yazdığı savaş şiirleri dil ve gerçekçilik yönünden çok başarılı örneklerdi. Bunlarda acı sözcükler, karamsar anlatımlar yerine, bir yaşam sevgisi göze çarpar ki, sanırız hiçbir ozan, değil ateş hattında, cennette olsalar bu denli iyimser olamazdı. Aynı havayı diğer şiirlerinde de görmek olanaklıdır. Gerçi bunlarda acı, ızdırıp, suçluluk ve pişmanlık göze çarpar ama, Ungaretti bunları hiçbir zaman iğneli, alaycı bir biçimde vermez.

CANLI

*Monte San Michele
taşı gibi
bu taş kadar soğuk
bu taş kadar sert
bu taş kadar kuru
bu taş kadar inatçı
bu taş kadar
keyifsiz*

*Görülmeyen
ağlamam
bu taş gibi*

*Yaşadıkça
azaltıyoruz
ölümü*

UZAK

*Uzakta uzak bir ülkeye
tutup elimden götürüyorlar beni
kör bir adam gibi*

HALI

*Büyüyor her renk ve uzanıyor
başka renklere*

*Daha yalnız olmak için,
bakıldığında*

ENVOI

*Sevgili
Ettore Serra
şiiir
evrendir insan ırkıdır
yaşamımdır benim
sözcükten yeşerir herşey
saydam mucizesi
çılgın bir tohumun*

*Bir tek sözcük
bulduğum zaman
bu sessizliğimde
bir uçurum gibi
oyar yaşamımı*

SONA GİDERKEN

*Ölmek susuz tarla kuşları gibi
ılıgında*

*Ya da bir zamanlar
denizler aşmış
ve artık uçmak istemeyen
bir bildircin gibi ölmek
ilk korularda*

*Ama yaşamamak
kör bir saka gibi
acılarla, yaslarla*

ÖLÜMSÜZ

*Koparılan bir çiçekle sunulan çiçek arasında
anlatılamayan hiçbir şey*

BİR ESİNTİ

Alışılmış uyuma dönüyorum,
Duyarak göğü,
Sabahın kılıcını
Ve eteğine tırmanan tepeyi.

Yorgun bir ağaç kümesi
ayağından yakalıyor bayırı.
Uçuşların yeniden doğuşunu görüyorum
dalların ağı arasından...

AÇIK HAVA

Bir
bir
açılıyor
bunca
sisten sonra
yıldızlar

Çekiyorum
serin havayı
göğün bana
rengiyle sunduğu

gelip geçen
bir imgeyim ben
biliyorum

Sonsuz bir dönüş
yakalanmış

ŞARKI

Yeniden görüyorum yavaş ağızını
(Deniz geceleyin onunla buluşmak için akar)
Ve belinin kısırağını,
Şarkılı kollarıma atan
Seni hırıldılarla,
Seni renkli nesnelere, yeni ölümlere
Taşıyan bir uykuyu.

Ve her sevdakıyı tuzağına düşüren
Acımasız yalnızlık
Şimdi sonsuz bir gömüt
Beni senden dönüşsüzce ayırıyor.

Bir aynadaymış kadar uzak,
Sevgilim benim...

HAFİFLİK

Çocuk gibi gülen bir Tanrı için,
bunca bağırtısı serçelerin
dallardaki bunca danslar,

Ruh kendini yüklerden kurtarır,
çayırlar öylesine yumuşak,
büyük bir saflıkla parıldar gözler,

Eller yapraklar gibi
uçuşur gökte..
Kim korkar artık, kim yargılar ki?

GECE HENDEĞİ

Gecenin
yüzü
kuru
bir parşömen
parçası gibi

Karla yumuşamış
iki büklüm
bu abdal
sürükleniyor
kıvrık bir
yaprak gibi

Sonsuz zaman
kullanıyor beni
bir hışırtı
gibi

CAN SIKINTISI

*Geçer bu akşam da
Gezinip duran bu yalnızlık
tramvay tellerinin ıslak asfaltta
dalgalanan gölgesi*

*Başlarımı seyrediyorum
tembel tembel uyuklayan
arabacıların*

SENİ UYANDIRACAK

Güzel an, dön yaklaş bana.

*Konuş benimle, gençlik,
insanı yutan bu saatte.*

*İyi düşünce, birazcık otur.
Damarlardaki siyah ışığın saati,
aynalardaki sessiz bağırıışların,
hain susuzluk uçurumlarının saati...*

*Ve çıkagelir altın çağın vaadi,
en bayağı, en çirkin şeyler arasından:*

*İlk adımların yumuşaklığıyla
Gece toprağına dokunduğunda
Güneş,
Bitkin olan herşeyi canlandırır ve
Göklere daha solgunlaşmış dönerken
Sevinç dolu bir beden uyandıracak seni.*

KARDEŞLER

*Hangi alaydansınız
kardeşler?*

*Sözcük titriyor
gecede*

Açılan bir yaprak
Boğucu havada
isteksiz başkaldırısı
kendi duyarlılığıyla karşı karşıya olan
insanın

Kardeşler

GÜNDEN GÜNE

(Ozanın 9 yaşındaki oğlunun ölümünden sonra değişik zamanlarda yazdığı şiirler)

1

“Hiç kimse böylesine acı çekmedi, anne...”
Gözlerinden başka yerinde
Canlılık belirtisi olmayan yüz
Yastıktan pencereye doğru döndü ve
Serçeler odayı doldurdu,
Babanın çocuğu oyalamak için serptiği
Kırıntıları yemeğe gelen serçeler...

2

Yalnızca düşlerde öpeceğim artık
Güvenle uzanan o elleri...
Konuşuyorum, çalışıyorum,
Hemen hiç değişmedim, sigara içiyorum, korkuyorum...
Nasıl dayanabilirim böylesine çok bir geceye?..

3

Yıllar daha ne acılar, ne yıkımlar
Getirecek, Tanrı bilir!
Ama sen yanımda olsaydın
Herşey vız gelirdi bana...

4

Hiçbir zaman bilmeceyeceksin içimi nasıl ışığa boğduğunu,

*Gelip utangaçlıkla yanımda duran gölgenin
Umudumu iyiden iyi yitirdiğim zamanlar...*

5

*Nerde şimdi, o masum ses nerde
Odadan odaya koşan, yankılanan
Yorgun bir insanı sıkıntılarından kurtaran?...
Dünya onu yoketti, bir geçmiş tarafından korunuyor şimdi
Peri masallarından yapılan...*

6

*Başka her ses zayıf bir yankıdır
Ölümsüz yükseltilerden bir sesin
Beni çağırdığı şu sırada...*

7

*Mutlu yüzünü arıyorum gökte,
Tanrı onların da kapanmasını istediğinde
Başka birşey görmeyecek gözlerim...*

8

Seni seviyorum, seviyorum seni, ne bitmez bir ızdırap bu!...

9

*Vahşi dünya, canavar deniz
Mezarın bulunduğu yerden ayırıyorlar beni
O acı çekmiş beden
Çürüyüp gittiği yerden...
Zararı yok... Daha da belrgin olarak
Duyuyorum burada, aşağılarda
Yardıma koşmadığım ruhun o sesini...
Dakikalar daha sevinçli, daha
Dostça geçerken,
Beni yalın gizi içine hapseden
Ruhun sesini...*

Tepelere döndüm, sevgili çamlara,
Beni her patlayışta paramparça ediyor
Artık seninle birlikte duymayacağım
O tanıdık sesi rüzgârın...

Serçe geçiyor ve yaz da onunla geçiyor
Ben de diyorum kendi kendime, ben de geçeceğim...
Ama beni çökerten sevgiden bir iz
Kalabilir, bu kısa bulutlanmanın dışında
Bu cehennemde bir huzur bulursam eğer...

Baltanın altındaki dal
Hemen hiç yakınmadan düşüyor yere, rüzgârın
Dokunuşuyla düşen yapraktan daha uysal...
Öfkeydi kesen yumuşak
Biçimi, ve beni kemiren sesin
Büyük üzüntüsü...

Artık ne yaz öfke taşıyor bana,
Ne bahar önsezilerini,
Sürdür yürümeni ey güz
Aldatıcı görkemlerinle:
Kış en iyi dönemdir,
Çırılçıplak soyunmuş bir istek için!...

Güz kuraklığı
Kemiklerime işledi,
Ama orada, gölgelerin çizdiği
Bitmez bir
Çılgın görkem yaşıyor:
Bir uçuruma gömülmüş alacakaranlığın
Gizli işkencesi...

adli moran

1974 yılının sonlarında yeni bir Bodler'le tanışmak şaşırtıcı oldu. Daha önceki yıllarda başka Bodler'lerle de tanışmıştık. Ama artık bir yenisiyle karşılaşmak olanaksız gib geliyordu bize. Çünkü sağduyulu ve batısal anlamda eleştirmenler çıkıyordu.

Biri çıkıp Baudelaire'i Baudelaire gibi verebilirdi. Hiç olmazsa yaklaşık bir havayla yansıtabilirdi Türk okuyucularına. Üstelik Baudelaire gibi bir ozanı bölük pörçük çevirip kuşa döndürecek dergilerde göstermelik bir örnek gibi sergilemenin de hiçbir yararı olamazdı. Çünkü Baudelaire çok eski bir ozandı ve ancak bir bütün olarak yansıtıldığı zaman olumlu bir iş yapılmış olurdu. Şiirler'nin hepsi ya da çoğu çevrilip bir kitapta toplanarak.

Baudelaire'in şiirlerini her isteyen çevirebilir, bir derginin sorumlusu da bunları yayımlayabilir. Buna kimsenin bir diyeceği yoktur. O dergiyi alan okuyucu Baudelaire'in şiirlerini okur. Baudelaire diye okuduysa günah okuyucunun değildir. Günahı çevirmene ve dergi sorumlusuna da yüklemek olanaksız görülebilir. Peki kimi kınamalı? Bence tek kişi kalıyor ortada: eleştirmen.

Burada eleştiri yapmıyorum. Eleştirmen değilim. Olmağa da hiç isteğim yok. Çünkü eleştirmenlik benim yeteneklerimin dışında bambaşka bir oluşum gerektiren bir uğraştır.

Benim burada yaptığım iş uyarıdan öteye gidemez. Başka bir amaca da yönelik değildir. Yukarıda da belirttiğim gibi görevim ne çevirmenleri, ne dergi sorumlularını, ne de okuyucuları uyarmaktır. Ben yalnız eleştirmenleri uyarıyorum.

Hugo ile Musset'nin ve Verlaine'le, Rimbaud ile Lautréamont'un arasına sıkışıp kalan Charles Baudelaire'in çok belirli ve çok özel bir yeri vardır.

Baudelaire'in yalnız şiirlerini değil, düzyazılı şiirlerini ve öteki yazılarını çevirmek için kanımca fransızca'yı bilmek yetmeyeceği gibi bu ozanın yapıtlarını şöyle bir okumuş olmak da yeterli değildir.

Baudelaire'i iyi anlamak ve olumlu bir biçimde türkçeye kazandırabilmek için fransız romantiklerinden Mallarmé'ye dek on dokuzuncu yüzyıl fransız yazın ve düşüncesinin bir kesiminin gelişimini de çok iyi bilmek gerekir. Burada duygusallık ikinci planda kalmakta, bilimsel çabalar ön plana geçmektedir. Çünkü türk okuyucusunun karşısına bir Baudelaire'le çıkan her çevirmenin büyük sorumluluğu vardır.

Ayrıca, Baudelaire gibi bir ozanla ilgili olarak bu ozanın kendi ülkesinde yeni bir şey ortaya çıkmamışsa, sözgelişi bir mektup, yeni bir metin, ozan üzerine yazılmış yeni bir kitap söz konusu değilse günümüzde bir dergide rasgele Baudelaire çevirileri vermenin anlamsızlığı ortadadır.

Baudelaire büyük bir ozandır. Ama alışlagelmiş "burjuva kültürünün örneksel ürünlerinden biridir. Şu var ki burjuva kültürünü de gerektiği gibi yansıtabilmek için o kültürün çok iyi sindirilmiş olması gerekir.

Şimdi gelelim Bodler bin dokuz yüz yetmiş dörde.

Bay Sabahattin Kudret Aksal Baudelaire'den dört şiir çevirmiş: "Aşıkların şarabı", "Hortlak", "Şen ölü", "Kırık çan". İşte bu şiirler 1930'ların yazın ve düşünce döneminde gerçekten yararlı olan geleneksel dergimiz Varlık'ın 1974 Kasım sayısında yayımlandı.

Şiirlerin dördünü de tek tek ve sözcük sözcük burada ele almamız olanaksız. Genel olarak ve bazan da ayrıntılar üzerine yalnız "Şen ölü" ile "Hortlak" şiirleri üzerinde durabileceğim çünkü yerimiz kısıtlıdır. Ayrıca yerimiz sınırsız bile olsa daha uzun bir uğraşın yersiz olacağı kanısındayım.

Önce Bay Aksal'ın "Şen ölü" olarak adlandırdığı "Le mort joyeux" adlı şiirin fransızcasını alalım:

LE MORT JOYEUX

Dans une terre grasse et pleine d'escargots
creuser moi - même une fosse profonde,
Où je puisse à loisir étaler mes vieux os
Et dormir dans l'oubli comme un requin dans l'onde.

Je hais les testaments et je hais les tombeaux;
Plutôt que d'implorer une larme du monde,

Vivant, j'aimerais mieux inviter les corbeaux
A saigner tous les bouts de ma carcasse immonde.

O vers! noirs compagnons sans oreille et sans yeux,
Voyez venir à vous un mort libre et joyeux;
Philosophes viveurs, fils de la pourriture,

A travers ma ruine allez donc sans remords,
Et dites-moi s'il est encor quelque torture
Pour ce vieux corps sans âme et mort parmi les morts!

Simdi de Bay Aksal'n çevirisini alıyorum:

ŞEN ÖLÜ

Vıcık vıcık salyangoz, o nemli toprakta,
Kazmak isterim derin bir çukur kendime,
Bir yer açmak, oracıkta, kemiklerime,
Dalgasında balık, uyuyacağım yolculukta.

Ne bir sözüm var, gömüt te istemem, tiksiniç;
Yeğdir yeryüzü ışığından çok benimçin,
Gökyüzünde kargalar bulut gibi insin
Kanıyla beslemeye şu gövdem, iğrenç.

Karanlık yoldaşım, ne görünüm, ne duyu,
Ey şiir! Gel gör, bu özgür ve şen ölüyü;
Hovarda bilgeler, döller, çürümüşlüğün,

Gezinin üstümde, hora tepin iyice,
Ölülerden bir ölü, bu eski gövdenin,
Yok ki bundan sonra çekeceği işkence.

Uyaklı şiir çevirebilmek çok güzel bir şeydir ama çok da çetin bir iştir. Bu gibi durumlarda çevirmen eğer bunu beceremiyorsa şiiri uyaksız biçimde dürüstçe yansıtmayı çok daha olumlu olur. Ozan "mes vieux os" derken "kemiklerime" demek, hele "un requin dans l'onde" derken "dalgasında balık" demek garip kaçıyor. Evet, "requin" bir balıktır, ama "balık" bütün balıkları kapsayan ve anlatan bir sözcüktür, "requin" de bir balıktır, ama köpek balığıdır. Diyacaksınız ki ya çevirmen kendine göre bir yorum yaptıysa? Bil-

mem ki, ne dersiniz, böyle bir şey olabilir mi? Bunları bir yana bıraksak bile: "Ey şiir!" ne demek oluyor? Bu da mı yorum? Bir Baudelaire çevirisi yapan kişinin "şiirle, dizelerle" "kurtları" birbirine karıştırmayacak kadar fransızca bilmesi gerekir. En azından.

Bir de aynı şiirin daha önce Sabahattin Eyüboğlu Vasfi Mahir Kocatürk ve Ahmet Muhip Dranas tarafından yapılmış çevirilerinin "Ey kurtlar!"la başlayan üç dizeli bölümüne bir bakalım.

Kurtlar, sağır ve kör dostlarım benim;

Çirkef yaratıkları, rint misafirlerim;

Alın size gamsız, kaygusuz bir ölü.

Sabahattin Eyüboğlu (Gamsız ölü)

Ey kurtlar! kara arkadaşlar, gözsüz, kulaksız,

Görün size geldiğini bir ölünün hür ve şen;

Yaşayıcı filozoflar, evlâtları çürümenin...

Vasfi Mahir Kocatürk

Ey kurtlar, gözsüz ve kulaksız kara yoldaşlar,

İşte aranızda şen ve rahat bir ölü var,

Filozof hovardalar, çürüntüler âlemi,

Ahmet Muhip Dranas

Bu üç dizeli bölümün ilk ikisi bence Baudelaire'den çok uzak. Üçüncüye gelince hiç olmazsa bir ozan çevirmenin elinden çıktığı için Baudelaire'e daha bir yaklaşıp. "Âlemi" sözcüğünün dışında anlatım olarak hemen hemen hiçbir aksaklık yok, daha ileri giderek buna güzel bir Baudelaire yorumu da diyebiliriz.

Baudelaire'in ikinci şiiri:

LE REVENANT

Comme les anges à l'oeil fauve,

Je reviendrai dans ton alcôve

Et vers toi glisserai sans bruit

Avec les ombres de la nuit;

Et je te donnerai, ma brume,

Des baisers froids comme la lune

Et des caresses de serpent

Autour d'une fosse rampante.

Quand viendra le matin livide,
Tu trouveras ma place vide,
Où jusq'au soir il fera froid.

Comme d'autres par la tendresse,
Sur ta vie et sur ta jeunesse,
Moi, je veux régner par l'effroi.

Ve Bay Aksal'ın çeviris:

HORTLAK

Gözüdönmüş bir düş gibi, ürkek,
Dileğimdir yatağına dönmek;
Sokulacağım gürültüsüzce,
Dışarda gölgeleriyle gece.

Getirdim sana, esmerim, donuk
Öpüşler, ayışığında soğuk;
Ve okşayışını yılanların,
Büzülmüş dibinde çukurların.

Külrengine çalınca tanyeri,
Boş bulacaksın yattığın yeri,
Buzcul, ürperecek akşama dek.

Sevencenlikler sunmuşlar sana,
Estirmek isterim yaşamına,
Bense korkular, öfkeler, çılgılık.

İşte bu da Baudelaire'in fransızcasıyla ve şiiriyle hemen hemen hiç ilgisi olmayan başka bir örnek. Kendi başına buyruk Bodler dizeleri.

Şimdi de aynı şiirin ilk dördürlüğünü daha önceki bazı çevirmenlerden okuyalım:

Canavar bakışlı ruhlar gibi
Yatağına geleceğim tekrar,
Süzüleceğim yanına kadar
Dört yanım gecenin gölgeleri.

Orhan Veli Kanık

Ateş gözlü melekler gibi
Dönüp geleceğim yatak odana,
Gecenin karanlıklarıyla birlikte
Sessizce sokulacağım sana.

Vasfi Mahir Kocatürk
(Elem Çiçekleri, 1957)

Kızıl gözlü melekler gibi, ben,
Geleceğim odana yeniden,
Ve sana doğru çıt etmeksizin
Akacağım içinde gecenin.

Suut Kemal Yetkin
(Baudelaire ve Kötülük Çiçekleri.
1967, Varlık Yayınları)

Bu üç örnekten Orhan Veli Kanık'ınki üzerinde durmamak elde değil. Tam bir Baudelaire olmasa bile tıpkı Ahmet Muhip Dıranas'ın-ki gibi çok yaklaşık. Ve son derece güzel, akıcı, temiz bir yorum.

İkincisine gelince işin içine "yatak odası" da karışınca insanı çok tedirgin ediyor.

Üçüncüsü üzerinde durulacak gibi değil: Orhan Veli'nin "Canavar bakışlı" deyimi "kızıl gözlü" oluveriyor. "Alcöve" "oda" oluyor. Hele o "çıt etmeksizin" ve "Akacağım içinde gecenin" yok mu? Eskilerin dediği gibi birer "şaheser".

Evet, yazımızın başındaki sözlere dönmekten başka yapacak birşey kalmıyor.

Peki, diyebilirsiniz, beğenmedin bütün bunları, oturup sen çevir öyleyse! Önermek kolaydır, yukarıda örneklerini gördüğümüz gibi yapmak, başarmak zor. Zoru başarmaksa kuşkusuz en güzel şeydir. Şu var ki bakalım Baudelaire benim çevirmem gereken bir ozan mıdır? Baudelaire'i çevirmekle türk okuyucusuna ne vermiş olurum? Bugünün toplumsal koşulları ve gereklerine uygun bir iş yapmış olur muyum? Önce bunları saptamak gerekir. Bana sorarsanız türkçeye henüz tam olarak aktarılmamış çok daha eski bir büyük ozan var: François Villon. Ne bileyim, Hugo'nun birçok şiiri var, Rimbaud var, gerçeküstücüler var. Var, var, var...

Bir de Charles Baudelaire var. Burjuva kültüründen söküp atamayacağınız büyük Baudelaire var. Onu anlıyarak, severek, bilerek çevirecek bir çevirmene gerek var.

Charles Baudelaire var.

Bodler yok.

şürler

alâattin soykan

DÜŞ YOLLARA SEVGİ YANIM

Büyü bağışlamam büyü
Ve küçül öfkem
Düş yollara sevgi yanım
Çağ bakınıp sağa sola
Başlatıp usul bir deprem

Özgürlüğe ağsın gece
Barışın gök bitiminde
Düş yollara sevgi yanım
Saygın adımlarla tok tok
Açım la doymak izinde

Ne cennet vaat et Tanrıca
Korkut ne cehennem ilen
Düş yollara sevgi yanım
Dağlardan geç üstlerinden
Kara dumanlar çekilen

SÖYLEŞİ

Çarık ökçesinde çırp tük külünü
Biz cıgaramızın
Yâr dudağın hasret dudaklarımız
Dudağına değ erdi değ ende ey dost
Mataramızın

Savaşta hop cephe çünkü barışta gurbet
Bize yâr idi
Hasret adımlarla kavga yürürken
Altımızda yerler ey dost gökler yukarda
Çatırdar idi

Ve döğüşüyorduk karış topraksız
Toprak uğruna
Ve nasıl bilirdik aç avradımız
Yaşarsa arkada sahip m'ola dost
Vay uçkuruna

MARTILAR ÇIĞLIK SUSMAK BİR KENTTE

Deniz yumdum gözlerimi dalgalar sustum
Martılar çığlık
Yalnızlıklardan doğma mı tunç kent ey sende
Bu kalabalık

Kule minare artığı göğün boz mu boz
Ara bul mavi
Gecekondular teri var da harcında yapın
Bundan mı kavi

Kubbelerine duman düşmüş kuşlar üşüşmüş
Kumru güvercin
Anlamışım çok sahiptin tokun İstanbul
Ya açın kimin

wilhelm reich freud'u anlatıyor

olivier révault d'allovies'dan çeviren: bertan onaran

Biz yine Freud'un hoşgörüsünden söz edelim: İnsanları sevdiğini sanmıyorum. Yanılabilirim. Ama tersi kanıtlanırsa çok şaşarım doğrusu. Birkaç kişiye gerçekten sevgi besliyordu elbet. Nitekim, benimle ve daha başka bir iki insanla duygudaştı. Kızını çok severdi, bir süre Bernfeld'i de sevdi. Abraham'a duyduğu sevgi pek kişisel değildi. Daha çok derin bir saygıydı. Ferenczi'yi de sevdiğini biliyorum. Şu anda yaptığımız gibi gevzelik etme alışkanlığımız yoktu. Bir sorunla karşılaştınca, yukarı odasına çıkardım, yarım ya da bir saat tartışırdık. Freud'un bizim uygulayım (teknik) konusundaki temel tutumu, tedavi alanında çok aşırı umutlar beslememizi salık vermek olurdu. Bana sorarsanız, ruhçözümlemesinin elde ettiği sıradan iyileştirmeler karşısında müthiş düş kırıklığına uğramıştı. Ruhçözümlemesine, gerçekleşmeyen büyük umutlar bağlamıştı. Freud, sonunda iyileştirmeye sırt çevirdi. İnsanlığın yazgısını düzeltmek istemiyordu artık. Düş kırıklığına, hem de açıkça düş kırıklığına uğramıştı. Ve Haklıydı da, hiç bir şey yapılamaz bu konuda. Hiç, ama hiç bir şey. Yalnız, bana sorarsanız, o daha işe başlamadan her şeyi yüzüstü bıraktı. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz?

Daha başından yitirmek üzere oynadı. Gerçi benim de onun vardığı sonuca vardığım doğrudur, ama bir sürü denemeden, bir yığın başarısızlıktan sonra. **Yetişkinler için hiç bir şey yapılamaz.** Bunu size söyleyen kişi, ruhçözümlemesi ve insan yaşambilimi (biyolojisi) konusunda büyük bir yaşantıya (hayat tecrübesine) sahip olduğunu kanıtlayabilir. Evet, hiç bir şey yapılamaz yetişkinler için. **Ağaç büyürken kötü bir biçim almışsa, sonradan hiç bir şey düzeltemez onu.** İşte bu doğrunun ışığında sinir hastalıklarını önlemekten inatla kaçınması beni alabildiğine şaşırtmıştır. Şu etken ağacın çarpılmasına

yol açıyorsa, neden o etkeni yoketmeye uğraşmıyalım? Ne denli ya-
lın birşey bu..

Freud dünyada olup bitenleri çok iyi biliyordu. Ancak, dış dün-
yayı keşfe çıkmazdan önce, iç dünyayı tanımak gerekiyordu. Dola-
yısıyla, iç dünyayı çok iyi tanıyan birinin, bir şeyler yapmayı dene-
mek üzere, dış dünyaya atıldığını öğrenince pek sevindi. O anda
ruhçözümlemesine benim getirdiğim buydu.

İlk girişimim, Ruhçözümlemesi Derneği'nin dışında bir örgüt
kurmak oldu. Sozialistische Gesellschaft für Sexualberatung und
Sexualforschung (Cinsel Araştırma ve Bilgi Verme Toplumcu Der-
neği) işte böyle doğdu. Bizim takım aşağı yukarı sekiz hekimle iki
avukattan kuruluydu. Viyanalı Ruhçözümücü hekimler Annie Angel,
Edmund Bergler ve Annie Reich bunlar arasındaydı. Galiba Sterba
da vardı aramızda. Berlin'deyse Edith Jacobson, Misch, Fenichel ve
daha başkaları çalışıyordu.

Derneği kurup çalıştırabilmek için cebimden pek çok para, bin-
lerce Avusturya Şilini harcadım. Başlangıç olarak, toplumcu-demok-
rat yayın organı "Arbeiter Zeitung'da bir yazı yayınladım. İlk top-
lantımızda "toplumsal salgın: Sinir hastalığı"ndan söz ettim. (Konu
gerçekten bu muydu? Yoksa "cinsel durgunluk" tan mı konuştum?)
**Gördüğünüz gibi, akıl sağlığı sorununa Oidipus karmaşası gibi
düşüncelerle yanışıılmaz. Öyle yaparsanız, soruna yan çizmiş olursu-
nuz. Can alıcı noktaya parmak basamazsınız. Can alıcı nokta, örselen-
lenmedir, halkın türümsele örselenmesidir.** (frustration génitale'dir)

Gençler örselenmiştirler. İnsanlar evlerinde mutsuzdurlar. Ne-
den böyledir bu? Nasıl açıklayabiliriz bu durumu? Önünü almak,
çare bulmak için ne yapabiliriz? Böylece, ister istemez toplumsal
soruna, evlilik kurumuna, yasalara, Katolik dogmalara, çocuk doğu-
munun denetlenmesine falan gelir dayanırsınız. Buysa, insanın, en
eylemli biçimiyle toplumbilimle karşılaşmasıdır.

Freud'la ayrıntılar üzerinde tartıştım, sevincinden yerinde du-
ramıyordu. "İleri" dedi bana. Ayda bir kez, kendi kendini doyurma,
delikanlılık, evlilik vb. sorunlara ayrılmış bir genel toplantı yapıyor-
duk. Konuşmadan sonra, dinleyiciler sorular soruyorlardı. Görülme-
miş, işitilmemiş bir şeydi bu. Bugün bile yararlanmaktayım o deney-
den. İnsanlar sözün gerçek anlamıyla kabuklarından çıkıyorlardı.

Ben bu işlerde başrolü oynuyordum, sonuna dek öyle sürdü: en
önemli sorun, insanlarla özel yaşamları arasındaki engeli ortadan
kaldırmaktı. Anlıyor musunuz? Kimse sözünü etmez bunun. Kimse
dokunmaz bu konuya. Kimse, Kimse. Demek ki, yapılacak ilk iş, bu
engeli yıkmaktı. "Dolaysız sorular soracağım sizlere, karşınıza doğru

sorunlar çıkaracağım. Dolaylama yapmayacağım.” diyordum onlara. Sonuç harikaydı. Al al olmuş, alev alev yanan yüzleri, gözlerdeki parlıltıyı, gerilimi, insanca yakınlaşmayı hiçbir zaman unutamayacağım. İnanın bana, doktor, bu sorun gün gelecek her yerde zorla kendini kabul ettirecektir. Bütün diktatoryaların hakkından gelecektir. Ya bana atılmaz bir toplumsal güç var onda. Geleceğin gücü o. Cinsel devrim.

Bugün ayağımıza köstek olan şey kütleler, bilgi ya da bilgi eksikliği değil; Mocu'dur ayağımızı bağlayan, bireydir, sinir hastasıdır, vebalı adamdır, sağa sola sapan, sırtıma dava falan gibi bin bir yük bindirerek beni işimden alıkoymaya çalışandır. Umarım iyi yakalayabiliyorsunuz görüş açımı.

Başlangıçta bir yanılgıya, ciddi bir yanılgıya düştüm. Girişime siyasal bir hareket niteliği verdim. Siyasal hareketlerse başlangıç noktası olarak açlığı ve iktisadi gereksinimleri alırlar. Benim hareket cinsel gereksinimlerle uğraşıyordu. Anlıyor musunuz? Giriştiğim hareketi siyasal temele oturtmakla yanılgıya düşmüştüm. Bunu o günlerde bilmiyordum. Girişimin yarattığı büyük coşkunluğu, yanıkı çok iyi duydum. Böylece, o hızla, altı yıl hızla yol aldım.

Berlin'e gittikten sonra, kitle toplantılarında, haftada dört beş kez konuştum. Her seferinde iki üç bin kişiye bilgi verdim. Kimi toplantılarda, Katolik papazlar akıl sağlığıyla ilgili sorulara karşılık vermek zorunda kaldılar; harika bir şeydi bu. Viyana'da örgütlü bir hareket yaratamamıştık, Berlin'deyse, daha ilk yıl, bizim örgüte aşığı yukarı elli bin kişi üye oldu...

Çok ileri gittim, çok. Çok derken söylemek istediğimi yakalayabiliyor musunuz bilmem? İlk on yıl yalnızca bakımevleri (klinikler) kurmakla yetinseydim keşke. Viyana'da, insanların haftada bir iki kez gelip öğüt aldığı altı bakımevim vardı. Bunlardan birini ben yönetiyordum, ötekileriyle Annie Angel, Annie Reich, Bergler ve daha başka arkadaşlar. Görevimiz, gerek hekimlik, gerekse eğitbilim konusunda öğütler vermektir. Bu etkinliğimle, kısa bir süre sonra siyasal partileri öfkeliendirdim. Gittikçe artan etkimizin farkındaydılar, tepkileri korku ve kıskançlık oldu. Onların toplantıları tatsız tutsuzdu. Şundan bundan yasalardan, yönetmeliklerden söz ediliyordu. İnsanlar ilgilenmiyordu bu konularla. Bizim toplantılara katıldıkları zamanlarsa, bütün kişisel ve duygusal yaşamlarını ortaya serebiliyorlardı. Aramızdaki yarış kıyasıyaydı. Biz çok hızlı yol alıyorduk. Hareket,hele Berlin'de her türlü ölçünün dışındaydı.

Burda, ilerde akıl sağlığıyla ilgili hareketlere girişeceklere bir uyarmada bulunmak isterim: büyük bir titizlikle siyasal yoldan ka-

çının. O zaman insanlar sevinçten uçacak, heyecandan durdukları yerde duramayacaklardır. Tutkuyla bağlanacaklardır size. Ama karakter yapıları arınızdan gelmeyecektir. İnsanın karakter yapısı böyle atılımları izleyemez. İşte o zaman düş kırıklıklarınız başlayacaktır. Tehlike, akıl sağlığının başlıca sorunu buradadır. Şu sıralarda aklım fikrim bu sorunu çözmekte. Akıl sağlığı biliminin temel sorunu, insan denen varlığın arzuladığı, düşlediği, anlağıyla (zekâsıyla) kavradığı, doğru ve iyi olduğunu gördüğü şeyle, somut alanda yapabilecekleri, yani karakter yapısının yapabilmesine izin verdiği şeyler arasındaki uçurumdur. Bu boşluk, aynı zamanda, dinin cennet kavramıyla işe karıştığı yerdir.

Sizin anlayacağınız, çok acele ettim. Çok ateşliydim; başlangıçta herkesi coşturdum. Gelişme yeterince yavaş değildi; hareket de işte bu yüzden öldü. Sonra herkesi kendime düşman ettim. Freud'da bana düşmak oldu mu? Bilmiyorum. Freud'un giriştiğim işe karşı olduğunu zannetmiyorum. Ama ruhçözümcüler, toplumcular, ortaklaşmacılar (komünistler), naziler, evet naziler, özgürlükçüler, herkes kıyasıya saldırdı bu girişime. Bütün siyasetçiler savaş açtı ona. Can alıcı, karmaşık bir sorun bu. Ama ders aldım bundan: Hiçbir zaman siyasal yola girmeyin. Hiçbir zaman. Yalnız asıl konuyla ilgilenin. Bakımevleri kurun, gençlerin cinsel yaşamlarını gönüllerince sürmelerine yardım edin, buna engel olan yasaları değiştirin. Yarattığınız siyasal coşkunluk sizi pek uzağa götürmez. Saman alevi gibidir, har diye parlar ve bir anda söner. Başka sorunuz var mı?

Dr. E. — Freud size kendi siyasal inançlarından söz açtı mı hiç? Siyasal yeri nedir?

Dr. Reich — Siyasal yeri mi? O hep: **"Ben bilim adamıyım. Siyasetle işim yok"** derdi. Toplumbilim o dönemde siyasete sıkı sıkıya bağlı olduğu için, ben de kendisine: **"Olmaz böyle seçme. İnsan böyle bir anda siyasetle uğraşmamazlık edemez"** diye karşılık verirdim. Büyük iktisadî bunalım yıllarıydı o çağ. Ancak şunu da belirtmek isterim ki, Freud siyaseti şimdiki haliyle, akıldışı bir girişim olarak alıyor idiyse, haklıydı; ama siyasetle işim yok derken toplumsal bilimi erek kabul ediyor idiyse, haksızdı. Ayrıca bu onun kusuru da değildi, çünkü ikisi arasında ayırım yapılmıyordu. Toplumsal alanla siyasal alanı birbirinden ayırabilmek için, çok çetin bir okuldan geçmek zorunda kaldık...

Freud, ilkeyle ilgili sorunlarda benim gibi düşünüyordu. Ama iş somut alana kaydı mı, ailenin çocuklara karşı takındığı tutumun zorlamalarına, ailenin hepimize zorla kabul ettirilen örgütlenmesine karşı savaşmak söz konusu oldu mu, hemen kafa tutar, karşıma ge-

çerdi. Çok önemli bir nokta bu. Çünkü aramızdaki çatışma bu tutumdan doğdu. 1929 toplantısını yine bu tutum belirledi, o toplantıda ben sinir hastalıklarının başgöstermeden önlenmesinden söz ettim, Freud'sa "uygarlık hastalığı"ndan. Yalnız, unutmayın, temel düşünce (fikre) karşı değildi.. Cinsel sağlığın önemli olduğu ilkesini kabul ediyordu hiç kuşkusuz. Ama iş cinsel sağlığın zorunlu kıldığı şeye, yani bu sağlığı köstekleyen kimi kurumlara savaş açılmasına gelip dayandı mı, hayır diyordu..

.....

1932'lerdeki durumu aydınlatmak için şunu belirteyim ki, karım-la aramızda birtakım güçlükler vardı. Eşim hastaydı; ondan ayrılmak zorunda kaldım. Yalnız, Freud'un tersine, sevip sevimekten vazgeçmedim. Tam tersine, kamuoyuna kafa tutma yürekliliğini gösterdim. İlk karımla ilişkilerim beni çıkmaza sokunca, başka bir eş aldım. Bugün böyle şeyler kolayca kabul ediliyor, öyle değil mi? Oysa, o günlerin "iyi yetişmiş" çevrelerinde, uyuz köpek gibiydim. Buna karşın, herkesin gözü önünde yaptım yapacaklarımı. Tutumum ne tehlikeli, ne aktöre-dışı, ne de aktöreye aykırıydı.

Hiçbir zaman vücudumun hantallaşmasına, pisleşmesine izin vermedim. Bu dediğim insanı çok ötelere götürür, anlıyor musunuz? Uzun süre perhizde yaşayanın ne duruma düştüğünü bilirsiniz. Pisleşir, akli kötüye çalışır, açık saçık yazılardan tat almaya başlar, sinir hastalığına tutulur. Ben, böyle bir şeyin oluşumuna izin vermedim: **insanoğlu doğaya aykırı yaşadı mı, sıkılmış limon gibi büzüşü kurur.** Kurur, şöyle ya da böyle hastalanır. Ben buna engel olmayı bildim. Yaşamımın kimse için gizlisi saklısı yoktu, herkesin gözü önündeydi. Buna karşılık, öbür ruhçözümcülerin yaşamı karanlıktı...

Nitekim kimi ruhçözümcüler, üreme organlarına bakacağız ya da vücudunuzu göreceğiz bahanesiyle, parmaklarını hanım müşterilerinin dölyataklarına daldırmışlardır. Sık sık olurdu bu. Ben de biliyorum yaptıklarını. Bakın, ben de birkaç kez tutuldum kadın müşterilerime. Tepkim hep içtenlik oldu. Hemen tedaviyi bıraktım, böylece duygularımın yatışmasına izin verdim. Sonra, birlikte, yatmaya ya da ayrılmaya karar verdik.

Bu konudaki ilkem, içtenlikti. Öbür ruhçözümcülerinse böyle bir kaygıları yoktu. İkiyüzlülüğü yeğliyorlardı. Kadın müşterileriyle aralarında hiçbir şey yokmuş gibi davranıp, hastayla buluştukları zaman, onu elleriyle okşayıp doyuma erdirmekteydiler.

Bu gibi yollar yalnızca birtakım tatsız durumlara neden olmakla kalmıyor, hem hekimlerin bilincini rahatsız ediyor, hem de, soruna başka türlü yanaştığım için, bana karşı kıskançlık yaratıyordu. Şura-

şı açık ki, sinir hastalıkları konusunda cinsel yaşamın görevini bulmuş, doyuma erme gücü sorununa eğilmiş bir adam keşiş gibi yaşamazdı elbet. Kıskanıyorlardı beni. Kupkuru bir ömür sürenler, yaşamının kurumasına izin vermeyene kıskançlıkla bakıyorlardı. Öncüyü öldürme konusunda en kesin sonuç veren yöntemlerden biri onu herkesten koparmak, tek başına bırakmak, olağan bir ömür sürmesini engellemektir. Belini kırmanın en iyi yolu budur. Örneğin Nietzsche'ye öyle yapmışlardır.

Ruh hekimlerinin ve ruhçözümcülerinin çoğu doğal cinselliği hastalık saydıkları, ya da, her ikisi de manda derili ve sinir hastası bireye benzemedikleri için, sağlıklı cinsel yaşama sahip insanla yaşadıklarını birbirine karıştıranı aynı kaba koydukları zaman işler kötü gidiyor demektir. Sorunu burada derinleştirmek istemiyorum. Çok karışıktır çünkü. Diyeceğim o ki, ruhçözümcüler —benimle arası çok iyi olan, benden çok şeyler bekleyen— Freud'u kıskırtıp aramızı açmak için türlü düzenler çevirdiler.

Bir gün belgelerin her şeyi ortaya çıkaracağından eminim. Yanılmışsam, yazıklar olsun bana. Durumu değerlendirememişim demektir. Ama yanıldığımı sanmıyorum. Belge falan çıkmazsa, o zaman da herşeyin dedikodu ve söylenti olduğu anlaşılır. Aslında bana yönelmiş özel bir nefret, kötülük, yamyamlık dalgası yoktu ortada. Çok evrensel bir görüngüyle (fenomenle) karşı karşıyaydım. Bu alandaysa, ruhçözümcüler öteki ölümlülerden ayrılmazlar. Melek değildirlir. Size bundan söz edişim, o günlerin cinsel durumu konusunda örnek verebilmek içindir; bu durum, ruhçözümcüleri, ister istemez, sinir hastalığının nedenbilimini (étiologie'sini) karanlık bırakmaya itiyordu...

Başka bir örnek veeyim. İkinci eşim Elsa Lindenberg çok güzeldi. Bakın, şurada resmi var. 1934'teki uluslararası toplantıya katılmak üzere onunla birlikte gittim Lucerne'e Bugün bütün bunları anımsamak çok eğlenceli oluyor benim için. Vereceğim örnek, o çağdaki ruhçözümcülerin durumunu pek güzel aydınlatıyor. Hepsi otellerde kalıyor, günlerini sigara dumanına boğulmuş salonlarda geçiriyorlardı. Onlara öykünmeyi (taklit etmeyi) aklımın köşesinden geçirmiyordum. Karımla birlikte, Dört Kanton gölü kıyısına kurduğum çadırda yaşıyordum. Bütün çadır kuranlar gibi, benim de bir bıçağım vardı. Bu, şimdi son derece olağan gelecek size. Oysa, sözünü ettiğim olaylardan on beş yıl sonra, New York'ta, Lucerne'de aklımı kaçırdığım, gidip bir otelin giriş salonuna çadır kurduğum, elimde hançerle dolaştığım söylentisi yayılıyordu. Bu söylenti kimin çıkardığını bilmiyorum; ama söylenti bütün kenti dolaştı, sonunda biri gelip

bana da ilette onu. Bir çadırda kaldığım doğrudu, ama bu çadır bir otelin giriş salonunda kurulmamıştı. Bir hançerim vardı elbet, ama toplantı salonlarında onunla dolaştığım doğru değildi. Görüyor musunuz her şey nasıl çarpıtılıyor? Karım gözüdür gözükmeyen, hemen bütün ruhçözümçüler, tüm erkekler gibi, tavlama üzere başına üşüşüler. Ancak cinselliğe susamış insanlar yapar bunu.

yük

şevket yücel

Sevmekle senin aranda
Uzar gider karlı dağlar
Yüreğinde kurak günler yurt kurmuş
Baktıkça üşüyorum parmaklarına
Boydan boya buz tutmuş gözlerinin ovası

Gülüyorsun ağlayanı görünce
Ah ne kötü
Ne kötü
Sesin duyurmuyor bana güzeli
Sözlerin yıldızdan yoksun bir gece

Bu ne biçim ayrılık
Elimiz boş nerelere uzansak
Giyitimiz her yerinden yamalı
Sizinkisi el değmeye kıyılmaz
Ben insansam eğer
Siz azıcık insansanız
Bu böyle olmamalı

Geriliyor damarlarım
Uyandıkça biraz daha
Yalanlar morartmış omuzlarımı
Usandım, bıktım gayri masallar dinlemekten
Böyle mi olmalıydı yolumuz düzenimiz

Zaman bu yırtar masalı

Açıldıkça gözüümüz
Bu yük çirkin, bu yük ağır
Bir sızdır vuruyor dizimize
Bundan böyle
Bundan böyle
Sızılarla yüklerden çırpınıp kurtulmalı

şiristana 1974 gezisinden

osman serhat erkekli

7 KASIM 1974

demın hangi çayevindeydik
hep bir arkası yarın dinlediydik
yanan bir ekmeği ona bölenler
her yıl her an
yan yana ölenler
yaman mı yaman
İstanbul'un ortası yılan mı yılan
derdimi duyurmaym anama aman
diyenler hangi çayevindeydik
iki ninni bir Çaykovski dinlediydik.

19 ARALIK 1974

geciken değil
geciktirilen
ışkenceyle geciktirilen
hapisle
ve ölümlle geciktirilen
ışkence odalarının
hapisane koşuallarının
ve adsız gömütlerin
duvarlarında geciktirilen
ışkenceden acı
hapislikten zor
ve ölümden uzun

acı zor uzun
bir ılık bu
ağızda ıslanan

19 ARALIK 1974

sağır sileceklerin kes
kes kestiği yağmur
damarlarının düşünen
sesini şiir
şiir yazarken cansız
kılarsa beni yağmur
yağdığı bir gün
götürür ölümü camsız
bir gelin arabasında
sesimi yağmurun
kanımı yağmurun
taşıdığı bir gün canlanan
damarlarımı hiçbir
sileceğin kesmiyeceği bir
gün

NİSAN 1974

göğüs kafesini açıp bir anda
kuşları uçurabilir misin
kuşlardan oluşan yüreğin parçalansa da

dilin kulağın gözün yok
ellerin çarpabilir kuşlara
ellerini cebine sok

yüreğini
yüreğine bırakan kuşu unutma

çevirinin sorunları: V

atilla özkırımlı

ANA DİL — YABANCI DİL

Milli Savunma dersine giren bir askerlik hocamız vardı lisedeyken. Yazılıda ya da sözlüde hiç bir soruya karşılık veremeseniz de beşti alacağınız en düşük not: Çünkü ona göre, her Türk çocuğu doğuştan askerdi.

Bu görüntteki gerçek payı yadsınamaz kuşkusuz. Hele toplumuzun tarihsel gelişimi şöyle bir düşünülürse... Ama konumuz bu değil, yediden yetmişe, okumuş okumamış herkesin kafasındaki benzeri bir genellemeyi çağrıştırmak amacımız: Her Türk, Türkçe bilir. Okullara Türkçe derslerini koymaya ne gerek vardı öyleyse demeyin. Türkçe öğrenmeyi, tarih-coğrafya öğrenme gibi, bir bilgi edinme olarak düşünmenin sonucudur bu. Uygulamaya bir göz atalım ister-seniz.

İlk ve orta öğretim kurumlarımızda ana dil öğretimi baştan savma bir tutumla ele alınmaktadır. Amaçlardan araçlara kadar uzanan bir yetersizlik söz konusudur: Günlük hayattan kopuk, ezbere dayanan bir dil bilgisi öğretimi; göstermelik kompozisyon dersleri, ölü bilgiler vermeyi amaçlayan, okuma zevki vermekten uzak Türkçe ve edebiyat kitapları, Türkçeyi bilmeyen Türkçe öğretmenleri. Sözelimi, liseyi bitirmiş, üstelik üniversite giriş sınavında en yüksek puanı almış bir öğrenci, iyelik ekinin ne olduğunu bilir de, işlevini bilmez. Belli bir konuda düşüncelerini sıralayamaz, cümleleri arasında bağlantı kuramaz. Kasidenin tanımını bilir, falan yüzyılda yaşamış bir edebiyatçının yapıtlarını sıralar, leff ü neşir sanatının kullanılışını bir güzel anlatır; ama günümüz Türk edebiyatından üç ad söylemesini isterseniz, susar. Şöyle birazcık okuyanı, düzgün konuşabi-

leni ya da yazabileni soruya çekin, bu durumun, ya yakın çevresinin ya da kalıpları kırmış bir edebiyat öğretmenin çabaları sonucu oluştuğunu görürsünüz.

Tıpkı yabancı dil öğretiminde olduğu gibi, ana dil öğretiminde de başarılı bir öğreticinin ve kişisel çabanın önem taşıdığını belirtmek gerekiyor burada. Temeldeki soru şu çünkü: Bir öğretim kurumunu bitirmek ya da alışılmış anlamda Türkçe ve edebiyat dersi görmek, kişinin, duygularını ve düşüncelerini sözlü ya da yazılı olarak başarılı bir biçimde anlatabilmesi için yeterli midir? Uzun söze gerek yok bu konuda. Nedeni de açık: Bırakın Türkçe ve edebiyat derslerini, yetersiz kompozisyon uygulamalarını, okullarımızda cümle yapısı üzerinde neredeyse durulmaz. Hatta daha da acısını söyleyeyim: Salt cümleyi konu alan bir çalışma ancak 1972 yılında yayımlanmıştır (Türkçenin Sözdizimi, Vecihe Hatiboğlu). Üstelik dilbilimcilerimiz, cümle türleri, cümleyi oluşturan öğeler gibi kimi konularda henüz anlaşılabilmiş de değildir. Bu olgular göz önüne alınınca, yukarıdaki soruya olumlu bir karşılık vermek mümkün müdür?

Böylesi bir uygulamadan sağlıklı bir sonuç beklenemeyeceği ortada. Bu nedenle sorunun bu yanı ilgilendiriyor bizi asıl: Yani amaçla götüren araç. Üstelik bir de olgu var ortada görmezden geleme-yeceğimiz: Bu yetersiz öğretim düzeninden, pekâlâ duygularını ve düşüncelerini doğru dürüst anlatabilen kişiler yetişiyor. İşte sorunun çözümünü başka yerlerde aramamızı gerektiren ana konu da bu. Ana dili başarılı bir biçimde kullanabilmenin tek şartı vardır: Okumak. Bu da dilimizin soluduğu dünyaya girebilmek için size anah-tarları gösterecek öğreticiye bağlıdır. Ondan da öte kişisel çabanıza. Bu öğretici, okuldaki öğretmeniniz olabileceği gibi, olmayabilir de. Ama iyi bir okuyucu olunmadan iyi bir yazarı olunamaz.

Okullarımızdaki Türkçe ve edebiyat dersleri öğrenciyi okumaya yöneltmez. Tersine örnekler geçmişten seçildiği için onu okumaktan soğutur. Öğretmen de benzeri koşullarda yetişmiştir. Yönetmeliklerle eli kolu bağlıdır. Üstelik kendisi iyi bir okuyucu değilse, öğrenciyi sınırlı edebiyat kitaplarının dışına nasıl yönleltecektir? Kabullenemediğimiz bir başka acı gerçek daha vardır: Türkçe öğretmeni Türkçe-yi bilmez. Çoğu tarih öğretmenin tarihi, felsefe öğretmenin felsefeyi bilmediği gibi. Yetiştirdiği öğretim kurumunda ne öğretilmişse, tekrarlar durur.

Burada şu doğru hatırlansın: Yazarlığın okulu yoktur. Yazar olmak için diploma gerekmez. Bir ülkenin yazarları, ana dillerini en iyi kullanan ve dillerinin gelişimini sağlayan kişilerdir. Bırakın bir yüksek okul bitirmemiş olanları, bitirenler de yazarlıkla ilgisi olma-

yan alanlarda uzmanlaşmışlardır. Doktordurlar sözgelimi, teknik öğrenim görmüşlerdir, hukukçudurlar. Meslekleri nedeniyle, kimi gözlemlerini malzeme olarak kullanırlar belki, ama dili işlemeye öğrenimlerinin payı yoktur. Yazarlıklarının temelinde bir ilgi yatar: Okumaya karşı duydukları ilgi. Hemen hepsinin oluşumlarının başlangıç noktası aynıdır. Belli bir yaşta ilgileri kitaba yönelmiş, falan falan kitapları ya da yazarları okumuşlardır. Yeteneğin payı var kuşkusuz, ama yeteneğin işlenmesi asıl üstünde durulması gereken. Okumanın önemini belirtmek için verdim bu örneği.

Ulaştığımız sonucu tek cümleyle toparlayalım: Ana dili bilmek ve yanlışsız kullanabilmek, onun mantığını kavramakla, işleyişini, kullanım inceliklerini öğrenmekle mümkündür.

Şimdi soralım: Türkçenin mantığını kavrayamamış, işleyişine yabancı, kullanım inceliklerini bilmeyen biri, çeviri işinde başarı sağlayabilir mi? Hele bir de kendisine cümle yapısı üzerine yeterli bilgi verilmemişse...

Sonuç ortada: Başı sonu belirsiz, anlatılmak istenenin anlaşılmadığı cümleler, tekdüze bir anlatım, belli kelimelerin ikide bir tekrarlanması sonucu çağrışım zenginliğinin kısırlaştırılması, sınırlı bir kelime hazinesi ve sözlüklerden gelişigüzel seçilmiş, cümlede yama gibi duran kelimeler, noktalama ve imla yanlışları...

Aslında ana dilinizi bilmiyorsanız, bir yabancı dili tam anlamıyla kavrayamazsınız; daha doğrusu kavradığınızı sanırsınız ama kavramamışsınızdır.

Nedeni açık: Öğrenme aşamasında, ana dilinizdeki her kelime bir nesnenin karşılığıdır ya da bir duygunun, bir düşüncenin ses olarak ya da yazı olarak somutlaşmasıdır. Oysa yabancı dildeki her kelime önce ana dilinizdeki bir kelimenin karşılığı. Ana dilinizdeki kelimelerin türlerini, isim mi, fiil mi olduklarını; çekim eklerini, bu eklerin kullanılışını; cümlelerin öğelerini, bu öğelerin işlevlerini bilmezseniz, öğreneceğiniz yabancı dili sağlam bir temele oturtamayacaksınız demektir. Türkçe cümle kuramıyorsanız, yabancı dilde de cümle kuramazsınız. Ancak kimi cümle kalıplarını ezberlersiniz, o kadar. Yabancı dildeki bir cümleyi Türkçeye aktarmaya gelince, ana dilinde iki cümleyi bir araya getiremeyenin aktarma işini nasıl kıvrılabileceğini siz düşünün.

Böyle başa böyle tarak, diye başlayan bir atasözümüz var. Ana dil - yabancı dil öğretiminin aksak yanları mı bu sonucu doğuran? Bir anlamda evet, bir anlamdaysa hayır. Öğretim temel bilgileri veremediği için eleştirilebilir yalnız. Bu, işin teori yanıdır. Teorinin öğrenildiğini, ama uygulamaya konulmadığını varsayalım. Sonuç

değişecek midir? Öğretimin amacının yazar ya da çevirmen yetiştirmek olmadığını belirttik daha önce. Sözgelimi Batı'da, ilk, orta ve yüksek öğretimden geçen biri, duygularını ve düşüncelerini doğru dürüst anlatabilmektedir. İlk aşamadır bu. Yazarlık, çevirmenlik ikinci aşamadır ve kişisel çabaya, çalışmaya bağlıdır. Oysa Türkiye'de iki aşamadan da, kişinin kendisinin geçmesi gerekmektedir. İşte bu anlamda evet dedim az önce.

Ama konunun bir de öteki yüzü var. Geçen yazımda yetersizliği üzerinde durduğum yabancı dil öğretiminden geçen birinin, ana dil gibi bir sorunu yokmuşçasına, kendi yetersizliğini Türkçeye yıkmaya ne demeli? Gördüğünüz ana dil öğretimi yetersizse, herkes gibi siz de Türkçeyi doğru dürüst kullanamıyorsunuz demektir. Ama kendinizi herkesten ayırıyor, çeviri yapmaya kalkışıyorsanız, doğru dü-rüstten de öte, Türkçeyi iyi kullanmanız gerekir. Örnek alan değil, örnek alınırsınız; bir bakıma da öğretici. Bu işe kalkışan kişiye, temel şart okumak olduğuna göre, hadi yabancı dilde neler okuduğunu sormuyorsak, Türk edebiyatından neler okuduğunu da sormayacak mıyız? Bu bay ya da bayan, günümüz Türk edebiyatını izlemiyorsa, Türkçeyi iy kullanabileceğine inanılabilir mi? İşte bu anlamda da hayır dedim az önce. Üstelik hayır cevabı daha ağır basıyor. Çünkü çeviri, bir bakıma sanat kavramı içinde düşünülmelidir. Çevirmen de bir bakıma sanatçı.

Bir çevirmenin düşüncelerini aktaralım burada: "Çevirmeni her zaman bir maymuna benzetmişimdir: Yazarın tavırlarını, mimiklerini almalıdır. Bu da çevirmenin çeviri için doğduğuna inandığını gösterir. Gerçekte bir yeniden üretimdir çeviri. Yapıt öyle çevrilmeli ki, okurda onun bir çeviri olduğu izlenimi uyanmamalı. Başka bir deyişle, çevirmen bir yandan asıl metne tam bağlılığını yitirmemeli, bir yandan da tam anlamıyla ayrılmalı ondan; bağımlı olmamalı. Bir gelişki var burada. Nasıl çözülmeli acaba? Hem yazarın kimliğine giriyorsunuz, hem de ana dilinizin başka olduğunu, iki dil arasında başka başka gerekler bulunduğunu biliyorsunuz. Hem bağlılık hem özgürlük söz konusu. Kimilerinin güdüsel olarak yaptıkları gibi, bir beden eğitimi çalışmasıdır çeviri. Kimi çevirmenlerde de o güdü yoktur. 'Çevirmenlik yeteneği' diye bir yetenekten söz edebilirim burada rahatça. Maymunlara bazı tavırlar almayı öğretirsiniz, öğretebilirsiniz. Her hayvana öğretebilir misiniz? Çevirmenleri maymuna benzetmem buradan geliyor işte." (*).

Görüldüğü gibi konu, bir yetenek sorunu olarak çıkmaktadır karşımıza. Ama ben asıl, Coindreau'nun sözünü ettiği çelişkinin altını çizmek istiyorum. Rasgele, gelişigüzel hareketlerden oluşan bir

beden eğitimi çalışması değildir çeviri. Beden eğitiminin, belli bir amaca yönelik, birbirini izleyen ve birbirine bağlı, düzenli hareketler demeti olduğunu unutmayalım. Bilinçli bir çalışmayı gerektirir bu da. Yetenek ve bilinç... İşte sorun bu iki anahtar kelimede yatıyor.

(Sürecek)

-
- (*) Ünlü Fransız çevirmenlerinden Maurice Edgar Coindreau ile yapılmış bir konuşma, bu yazı dizisi yayımlanmaya başladıktan sonra, Türk Dili'nin Kasım sayısında çıktı. Savunduğum kimi temel düşüncelerin kanıtı sayılabilecek bu konuşmanın bütünü aaktarmak isterdim.

diskotek brazil

tezer özlü kiral

Akdenizin başka bir maviliği var. Hele güneşli bir mayıs gününde. Küçük kentler boyunca ilerliyor tren. Denize bakıyorum. Üzeri puslu. Mavi. Bir nemliliği bir derinliği, bir uzunluğu var. Neredeyse boyutlarının içine alıyor beni. Durgunluğu da rahatlatıcı. Trene durmadan inip, binenler var. Bunlar şişman, ya da zayıf, yüzleri yanık ve kuru ciltli, yaşlı ya da yıpranmış, ekmeklerini çok güç kazandıkları yüzlerinde belirlenmiş, ama canlılık ve insancılıklarından hiç bir şey yitirmemiş İtalyanlar. Arada bir onlarla konuşurum. Denize bakıyorum, koridora çıkıp trenin durduğu istasyonlara, çevreye, yapılara, yapıların balkonlarına, balkonları süsleyen saksı içindeki çiçeklere, ya da balkonlara atılmış döküntülere, asılmış çamaşırlara, aralanmış bir pencereye, pencereden bakan insana, yolda ilerleyen küçük arabalara, bir köşe başında durmuş insanlara, yaya kaldırımlarında yürüyenlere, bisikletlilere, dolu ve boş kahvelere, bir büyüğün elinden tutmuş yürüyen küçük çocuğa, tek tük beliren bir papaza ya da toplu yürüyen rahibelere bakıyorum. Sonra bir sınıf öğrenici görüyorum, bu küçük kent insanlarıyla hiçbir ilintim olmadığını ve belki de buranın hiçbirşeyini anımsayacağımı düşünüyorum, tren ilerliyor. Yirmimil kenti geçilince, birden Fransa toprakları başlıyor. Buradan ne kadar süre sonra Nise vardığımı anımsıyorum. Ama pek geç değildi, öğle üzeriydi. Zelda'nın evinin balkonunda oturuyoruz. Güzel bir sıcaklık var. Hele bu sıcaklık yılın duyulan ilk sıcaklığı olunca. Sigaraların da tadı bir başka. Sonu kesilmeden içebiliyor insan. Evin hemen çevresinde yükselen diğer yapılardan sonra, yemyeşil dağlar başlıyor. Kentin denize açılan yönü dışında, her çevreyi kapsıyor bu dağlar, bu yeşillik. Evin balkonundan deniz yönü derin bir pus içinde yitip gitmiş. Pus da olmasa deniz görünmez sanıyo-

rum. Yorgunum, ama deniz kıyısına kadar inmek, o yıllardır ününü işittiğim palmyelerle kaplı geniş bulvarı görme isteği içimi içime sığdırmıyor. Bu yeşillik, beyaz ya da uçuk renkli evler dışında şimdilik nasıl bir kentte olduğumu bilmiyorum. Ve bir kaç saat sonra geniş bulvar üzerinde denize doğru yürüyorum.

Mağaza, mağaza, mağaza, kögede ya da yapılar arasına sıkışmış bir kahve, gene mağaza, daha büyük bir mağaza, karşı kaldırımda ünlü büyük mağazalar ve gene bir kahve, gene mağaza, ışıklar, yol kavşakları, yoğun insan ve taşıt trafiği, koşan, her yanı bürüyen bir kalabalık arasındayım. (henüz denize varmış değilim). Büyük bir parka geliyorum. Parkın her iki yanından denize dikey inen bu bulvarın biteceğini sanıyorum. Parkın içinden mi, ya da dışından mı yürüyeceğimi düşünüyorum. Parkın içinde çok yaşlı insanların çok durgun oturduklarını görünce, üzerinde bulunduğum bulvarda yürümeyi yeğliyorum.

Alanlardan da daha geniş bir bulvara varıyorum. Çok geniş ve üzerinde binlerce sezlongun dinlenecek insanları beklediği yaya yolunun hemen altı taşlık pilajlarla kaplı gerisinde ve açık akdeniz puslar içinde burada. İşte Amerikan, Fransız, İtalyan ya da Fransız-İtalyan ortak yapım filimlerinden yıllardır kafamda belirginleştirilen Riviera burası. Akşam yaklaşıyor. Çok yorgunum. Şöyle denize bir girip çıksam, bütün bu görünümlerden yorulan kafamın dinleneceğini biliyorum. Ama kimse yüzmüyor bu saatte. Yarın sabahı beklemek gerekiyor. Sezlong yığınları karşısında çok büyük yapılar, yan yana bahçeler içinde diziliyor. İlk katlarında lüks kahveler ve dükkânlar var. Kent Akdeniz boyunca uzanan ve onları dikey kesen bulvarlardan oluşuyor. Bu bulvarları, bahveler içine kurulmuş çok, çok büyük yapılar, kendi deyimleriyle rezidanslar kaplıyor. Bir yörede tüm yapılarla bestecilerin adları verilmiş, Beethoven malikhanesi, Chopen malikhanesi, Mozart, Mendelsohn malikhaneleri vb. diğer bir yörede her evin adı bir yazara ait, Balzac malikhanesi, Zola ve ve... çağdaş yazarların adları henüz bir yapıya verilmemiş, buna daha zaman var belki, diye geçiyor aklımdan.

Denize sırtınızı verip de kenti karşınıza aldığınızda, tüm sol yöreyi bu zenginliklerin oluşturduğunu göreceksiniz. Zenginlik gerilere, dağlara dek varıyor, sonra gökyüzünden bilmiyorum nereye uzanıyor.

Batı Avrupa ve Amerikanın süslü ve besili zenginleri buradaki bulvarları, kahveleri, mağazaları dolduruyor. Kentin bu yöresinin diğer bir niteliği de doğal insan yaşını aştıklarından kendilerine "fossil" denebilecek yaşlıların burada olağanüstü bir boya ve takıp ta-

kıştırma içinde bir cins-köpek ya da pinpon bir adamla dolaşmalıdır. Almanlar mercedes arabaların en büyük ve pahalılarını burada kullanıyor. Nasılsa amerikan keşifleri ayın görüldüğü gibi romantik, güzel bir yer olmadığını kanıtladı. Boş, dağlık, kayalık, ıssızlıklar denizleriyle dolu, bombok bir yer aslında. Ne yapsın ayda alman ya da zengin amerikan? O-halde zengin alman ve amerikalılar, ortak pazarın ileri ya da geri gelen ülkelerinin turistleri nereye gitsin? Elbette Nis'e gitsin. Kan'a gitsin. Neresi için yaratılacak modalar? Kimlere satacak mallarını moda evleri? Hermes? Dior? Şanel? Kaşarel? Ve kurtlanmış kaşer?

Elbette Nis'deki elit tabakaya. O halde Nis'desin ve Diskotek Brazildesin.

Diskotek Brazil Nis'in sağ yöresindedir. Nis'in sağ yöresi fakir mahalleleriyle iç içe kenetlenmiştir. Sokaklar dar, eski, evler de renk renk ve sokaklar kadar eskidir. Canlı küçük kahveleri vardır. Dar sokaklarda küçük dükkanlar malları dışarı çıkarır. Burada balık yanında pantolon da satılır. Aziz Meryemin kaçınıcı mezarı (burada turist yanılıyor olabilir, rehbersiz ve şehir plansız dolaşmıştır) fakir yokuşlar bitiminde gizlilik içinde iki çöküntü yapı arasında sessizlikle durur. Buradaki yapıların adları yoktur. Her odasında bir başka aile oturur. Kapı aralarından bakıldı mı, izbe, yıkık dökük koridorlar, merdivenler küf kokar. Camların önlerine tenekeler içinde birkaç sardunya çiçeği yerleştirilmiş, sokağın bir yanındaki pencereden diğerine çamaşırlar asılmıştır. Tüm zenciler buralarda barınmaktadır. Kapıların önlerinde saçları boyalı, apartman ayakkabılı, çok geniş paçalı mavi pantolonlu genç kızlar oturur. Birbirlerine aşk öykülerini (ve ah!) bu yaşamdan, Nis'in eski mahallelerindeki iç içe yaşamdan, nasıl kurtulmaları gerektiğini ya da kurtulma olanağını ya da olanaksızlığını anlatırlar belki de.

İyi giyimli ve güzeldir bu kızlar. Batı Avrupa tüketim toplumu içinde, iyi giyimli olmamak hemen hemen olanaklar dışındadır. Bu kızları Riviera boyunca gezinirken gören, hangi sınıftan olduklarını bilemez. Ve evet, Riviera'da en zengin sınıf belki de turistlerdir. Nedir turist? Turist kendini mi kalkındırır, ya da gittiği, ziyaret ettiği ülkeyi mi? Ya da ağır bavulunu mu kaldırır bir istasyonun peronundan bir başka ülkeye giden trenin ikinci ikinci sınıfına binmek için? Belki de diskotek Brazil'de kadeh kaldırır Martinik'li gençlerin sağlığına! Fransız sömürüsü Martinik'in gençleri (ne güzel bir tanım şu sözcük: SÖMÜRÜ) Nis'deki Diskotek Brazil'de dans eder. Dans etmek bu zencilerin kanında var. Sömürülen zenciler yanlarında bir tek kız olmadan (kızsızlığa alışmışlar sanki) en canlı, en güzel dans-

larını Nis'deki Diskotek Brazil'de yaparlar.

Diskotek geniş Riviera sahilinin, palmyelerin en çok yükseldiği yerde, bir katlı, gerisinde fakir mahalleleri uzanan yerdedir. Geniş camları yaya kaldırımını yüzeyine dek iner. Ayakta durulacak küçük bir bar dışında masalar ve alçak sandalyeler de düzenle yerleştirilmiş. Burada müzik bir band ya da pikaptan kendiliğinden çalmaz. Zencilerin paralarını bir müzik dolabına atıp, "parayı veren, düdüğü çalar" gibisinden dans parçalarını ödemeleri gerekir. Onlar da bu konuda eli açık davranıp, müziğe hiç ara vermemek için, durmadan atarlar bozuk paralarını müzik dolabına. Martinikliler zenci ırkının tüm gençliğini, doğallığını, kararlı direnişini oynuyor. Hiç bir beyaz, dans birincisi de olsa, böyle içten gelen hareketlerle müziğe uyamaz. Yaşasın Riviera! Yaşasın Nis! Yaşasın Diskotek Brazil! Yaşasın sömürülen milletler ve zenciler! Yaşasınlar ki sömürsünler, sömürsünler ki, parayı verip, dans etsinler! Oynasınlar!

Ve İlyas :

İlyas bir fransız genci. İnce uzun boylu. Kepçe kulaklı kocaman siyah, biraz patlak gözleri, kemiği belli olan çenesi var. Zenciler arasında hemen göze çarpıyor. Çünkü hiç iyi dans edemiyor. Herkesin denize girdiği, sıcak güneş altında yattığı bir günün gecesinde Diskotek Brazil'e gelmiş. Uzun keten bir pardösü giymiş, boynuna yün bir kaşkol dolamış, ayaklarında keten ayakkabılar var. Pardösüsünün kollarından bir gömlek ya da kazak sarkmıyor, içi çıplak olabilir. Garip danslarıyla hemen dikkatimi çekiyor. Kendi kendine el kol hareketleri yapıp kenetleniyor, sonra bir balet gibi sığıyor, yere eğiliyor, sonra kollarını üst üste birleştirip heykel gibi toplanıyor. Zencilerle kıyaslanırsa, hiç beceremiyor dansı, ama keten ayakkabılı ayağı bile ara sıra bir dans hareketi yapıyor ki, taş çatlasa Martinik'li İlyas kadar becerikli olamaz. Sonra gene şaşıyor, dansı yüzüne gözüne bulaştırıyor, beceriksizliği ile dikkati çekiyor. Bir ara oturduğu sandalyenin bana yok yakın olduğunu görüyorum. Biraz konuşuyoruz. İlyas onsekiz yaşında. Diskotek Brazil'e gelmek için altı kilometre yaya gidip geliyormuş. Sabahları yedide işbaşı yapıyor, 15,45'e kadar bir büroda evrakları düzenliyormuş. Bin yeni frank kazanıyormuş. Bir ara Paris'de oturmuş, ama hiç sevmemiş Paris'i. Paris'de çok yalnızlık çekmiş. Riviera'da çok mutlu imiş. Bu yakınlarda bir de erkek kardeşi varmış, isterse ara sıra onu görebiliyormuş. (Sanırım kardeşi pek dans sevmezmiş).

Martinikliler müzik dolabına para atıyor. En çılgın şarkılar insanın kafasındaki tüm düşüncüyü siliyor. Bir şarkıcı avaz avaz bağırıyor. Bulvar ışıklar içinde, ama arabalar var. Herkes piste ko-

şuyor. Kendi kendilerine dans eden iki fransız kız da gelmiş.

— Bu şarkı ile dans etmeliyim,

diyor İlyas. Keten ayakkabılı ayağını dizine doğru çekerek nefis bir figür atıyor.

Gece yarısından sonra eve dönerken karşı kaldırımında İlyas'ın iki zenci arasında konuşarak yürüdüğünü görüyorum.

— Aa, İlyas!

diyorum. Hemen aklıma yürümesi gereken altı, yedi kilometre geliyor, ve sabah nasıl kalkıp işe gidecek, diyorum.

Bulvar ışıklı. Deniz gerimde kaldı. Dağlar yönünde yürüyorum. Sokaklar boş. Tek tük bir araba geçiyor. Bir iki yerde de küçük bir turist gurubu dikilip duruyor. Kapanmamış bir kaç kahve içinde masa topu oynayanlar var. Sabahleyin kentin her köşesi dolacak. Turistler, yerliler ve fosiller malikhanelerden ya da küf kokan merdivenlerden inip, güzel yaz başlangıcı sıcaklığında güne başlayacaklar. Ben de Zelda ile yüzmeye gideceğim. Zelda üç yıldır Nis'de yaşıyor. Tek dostu şişman kedisi.

23. 3. 1973

muzaffer buyrukcu

Adını aklımda tutamadığım ellibeş yaşlarındaki adama bakıyordum. Kıpırdamadan duruyor, sabit bir noktaya diktği gözlerini arada sırada yumuyordu. Yüzü derin çizgilerle doluydu. İçeriye neşeyle doluşmamız onu ilgilendirmemişti. Davranışlarını izliyordum. Zaman zaman çok beğendiği bir fıkrayı hatırlamış gibi gülümsüyordu. Bu gülümsemenin, bu anlamlı sessizliğinin altında mutlaka büyük olaylar yatıyordu. Belki de ağır bir hastalıktan yeni kurtulmuştu. Başları örtülü, kolları bilezikli, boyunları altınlı utangaç kadınlar, ellerimizi sıktılar, geri geri çekildiler, kayboldular, beş dakika geçmeden gene belirdiler, yere bir örtü serdiler, bir et tahtası, bir satır, bulgur, tuz, baharat ve tepsi getirdiler. Ev sahibi abdest alacakmış gibi kollarını sıvadı diz çöktü, eti doğradı ve kıymaya başladı. Ritmik hareketlerin büyüüne kaptırmıştım kendimi. Tik-tak seslerine kulak veriyor, bu seslerin aracılığıyla daha önce algıladığım her kıpırtının özünde gizli uyumları yeniden yaşıyordum. Bir ayın'e tanıktım sanki. Bu yürekte gelen mide ve beyin tadlarıyla bezeli çalışmada, güzel bir şey ortaya koyma isteğinin dayandığı inançta, ilkel müziğin ezgilerini buldum. Oyunların nasıl doğdukları hakkındaki bilgilerin köklerine indim. Oyunların, şölenlerin çoğunda üretim ilişkilerinden elde edilen başarıların yansıması vardı. Sevinçler, coşkular, yengiler vardı. Aşklar vardı... Adamın alnında boncuklanan ve ışık altında parlıyan terleri Nuri Mermer, on-onbeş dakikada bir temiz bir mendille siliyordu. Sonunda et istenilen kıvama geldi, bütün sinirleri ayrıldı, bulgurla karıştırıldı, uğraşın ikinci bölümüne geçildi. Kırmızı biber, kimyon, karabiber, tuz ekildi. Adam bütün gücüyle kıyma ve bulgur karışımı topağa abanıyor, ellerinin ayalarıyla ezip etle bulguru birbirine yediriyordu. Çiğ köfte yoğurulması işi uzayınca sa-

bırsızlanmaya, yemeklere aç gözlerle bakmaya, ekmek dilimlerinden birer parça koparıp yemeye başladık. Remzi İnanç, bir lokmayı, insanın gözlerinden yaş getiren, hıçkırtan acılıktaki biber salçasına banıp ağzına attı. Adam, avucunda sıkıp biçim verdiği parmak izleri taşıyan kahverengi köftelerden birer —sıkım— verdi. Tadına baktık. Bence olmuştu. Ama Remzi İnanç ve Nuri Mermer gibi çiğ köfte uzmanlarınca olgunlaşmamıştı. Bulgur diriye. Yumuşamamıştı. Derken tekrar tattırıldı, vaktin boşa geçtiği, karınların acıktığı ileri sürüldü ve köfteler kayık bir tabağa dizildi.

Masaya oturduk. Kadehlerimizi tokuşturduk, içtik. —Şişme— korkusu yüzünden köfteleri bir an önce bitirmeye karar verdik, saldırdık. Ben fazla sevmediğim için dört-beş tane aldım tabağıma. Hiç konuşmayan adam rakıya elini sürmüyor, sadece yemek yiyordu. “Rahatsız mısınız?” dedim. Adam ıkındı, sıkındı, güçlkle ve korkunç bir çabadan sonra çıkarabildiği acı bir sesle, “Evet.” dedi. Ev sahibi hemen yardımına koştu, “Abimiz büyük bir felç hastalığı geçirdi de...” dedi. Müthiş utandım. Hem yüzüm hem içim kızardı. Şimdiye kadar nasıl farkına varmadım hayret!... Suçladım kendimi, kimi zaman dikkatsiz davrandığım, eblehleştiğim için. Remzi İnanç, “Geçmiş olsun. Biraz içseniz bir zararı var mı?” dedi.

Deminki gülümseme kapladı adamın yüzünü, heceleyle heceleyle, “Korkuyorum.” dedi.

“Yeniden nükseder diye korkuyor. Hakkı.” dedi ev sahibi.

“Siz için. Afiyet olsun. Ben seyrederim. Bu bile benim için nimet,” sözlerini ancak onbeş dakikada ve yüreklerimizde kasılmalar, dalgalanmalar, geleceğimizle ilgili korkular yaratarak söyleyebildi.

İçemiyenlerin şerefine kaldırdık bardaklarımızı.

Öyle özgün, unutulmazlıklarla dolu bir gece değilse de sıradan bir gece de sayılmazdı yaşadığımız. Benim için ilginç yanlar vardı. Birisi felçli adamın hali, ötekisi de Osman İşçi’nin —ötekilerce bilinen, belki de ezberlenen, çünkü dinlerken benim gösterdiğim dikkati göstermiyorlardı— hayat hikâyesiydi. Bilmediğim, şaşırtıcı, “Allah Allah, bu da nasıl olur?” dedirten şeyler anlatıyordu. Heyecanlanıyor, öfkeleniyor, olayların içine giriyordum. Hapishaneler, karşıkoymalar, yakalanmalar, ihbarlar, hainler... Candarmaların ellerinden kaçmışlardı, saklanmışlardı; aç-susuz dere tepe aşmış, günlerce yürümüşlerdi. Tabanları yarılmıştı. Sesinde bir dinginlik vardı. Bütün bunları bir kitaptan okuyor gibiydi. “Hadi iyiliğe. En kötü günümüz böyle olsun.” dedim. “En kötü gün hiçbir zaman olmasın.” dedi Osman İşçi.

"Güzel bir dilek ama gerçekleşemez," dedim. "En kötü gün daima olacaktır."

"Niçin?"

"Hayatın yapısı öyle. Sevinçlerden çok acılar vardır."

"Sevinçleri çoğaltabiliriz ama," dedi Osman İşçi.

"Sıtma bataklıklarının kurutulması gibi kötülük bataklıklarını kurutmak amacıyla bütün dünya harekete geçerse, olur bu," dedim.

Yöresel olaylara atlandı. Kız kaçırın ayılar, ahırlara saldıran aç kurtlar... sürünün içine hızla dalan bir kurt, koyunun boğazını parçaladığı gibi sırtına vuyordu. Zavallı koyunlar o anda birbirlerine sokulmaktan başka bir şey yapamıyorlardı. Şeyhlerin masalsı dünyalarından, yatırlardan, yani ölümlerden, çapraşık işlerinin düzelmesi, isteklerinin yerine getirilmesi için yardım bekleyen köylülerden, ölümlerin yönetimindeki bölgelerden söz ettik. Ev sahibi yıllar önce Onat Kutlar'dan işittiğim ünlü Antep tekerlemelerinden birini söyledi.

Pire kimin yiğit ölmüş

Kanı çörtenden akmış

Bit baci ağlaya kalmış

Güldük.

Ruhi Su'nun, Mahzuni'nin türkülerinden bazıları dile getirildi. Nazım'dan şiirler okundu. Toplumcu grupların birbirleriyle çatışmaları eleştirildi. Gürdal Duyar'ın yaptığı resmi cebimden çıkardım. Şimdi biraz daha bana benziyordu, daha anlamlıydı. Rakı şişesine dayadım. Bir resme bir de bana bakıyorlar, "Şurası şöyle olsaydı..." dediler. "Giderken unutturma bana," dedim Remzi İnanç'a. Önündeki salça ve toz biberleri tüketen Remzi İnanç'ın yüzü kızarmıştı. Buram buram terliyordu.

"Bu kadar acı yemesene, miden delinecek," dedim.

Elini umursamazlıkla salladı, "Atın ölümü arpadan olsun," dedi.

"Ama sen at değilsin ki..." dedim ve Oktay Rifat'ın —**Sen balık değilsinki Ahmet**— dizesini hatırladım.

"Çiğ köfteyi, acıyı çok seviyorum. Önümüzde mapusluk var. Bir daha kimbilir ne zaman yiyebileceğim," dedim.

Gülerek, "Öteki acıları da seviyor musun?" dedim.

"Acılar sevilir mi hiç?" dei, "Bütün çabalarımız, o acıların, insan hayatından sökülüp atılmasına dayanmıyor mu?"

"Bravo!" dedi Nuri Mermer, "Bütün acıların yok olması şerefine."

"Buyrukçu şaka söylüyor canım," dedi Remzi İnanç.

"Akıllı olursak, attığımız adımların sonuçlarını önceden hesaplırsak acılarımız bitmese bile azalır dostlar," dedi Nuri Mermer.

"Biz akıllı olsak bile çoğunluk ne yaptığını bilmiyor. Bizim düzelt-işimizi bozuyorlar." dedim.

"Bozula bozula —bozulmaza— ulaşacağız." dedi Osman İşçi.

Saat dörde doğru izin istedik, kalktık Remzi İnanç'la ve Osman İşçi'yle birlikte. Nuri Mermer orda kaldı. Ev sahibi bize, kapıdan çıkarken ikişer paket kahve verdi. Remzi İnanç'ın işi Cağaloğlu'ndaydı. Bu nedenle orda bir otel aradık. Vatan gazetesinin sokağında Hip-pilerin karargâh kurdukları bir otele girdik. İki yataklı bir oda vardı. İster istemez tuttuk. Paltomu çıkarırken "Gürdal Duyar'ın yaptığı resmi unuttum, gördünüz mü aksiliği?" dedim.

"Lâfa daldık. Ama korkma, bir şey olmaz, yarın gider alırsın." dedi Remzi İnanç.

Gözlerimin içi cigara dumanından, uykusuzluktan acıyordu. Kafamın içinde sert bir takım yumrular vardı sanki. Odanın, yatakların pisliği, çarşafaların, yastıkların kirliliği mide bulandırıcıydı. Soğuk, pislik ve uykusuzluk başka türlü bir tedirginliğe sürüklemişti beni.

"Uyuyorum." dedi Remzi İnanç, uzandı.

Osman İşçi, "Ben uyuyamam artık." dedi, dirseklerini küçük masaya dayadı, başını ellerinin arasına aldı.

Caddeden erkenci işçilerin ve araçların sesleri geliyordu.

Otelden ayrıldığımızda sersem gibiydik. Adım atacak halimiz yoktu. Susuyorduk. Konuşmak istemiyorduk. Bizi kayıplara uğratan bir durumun taptaze etkilerini yaşıyormuşçasına yorgunduk. Cağaloğlunda —onlardan— ayrılmış, karıma söyleyeceğim yalanı düşünerek Kapalıçarşı'ya doğru yürümüşüm. "O oteli hatırladın mı?" dedim.

"Hiç otelini mi?" dedi Remzi İnanç, iğrendirici bir şey görmüş gibi yüzü buruştu. "Ne pis, ne soğuk yerdin ama! Neşeli gece, sıkıntıyla bitmişti."

"Çirkinlik güzelliğin hep yanbaşındadır ve onun yerine geçmek için durmadan fırsat kollar." dedim.

Ahmet, kabarık saçlarını eliyle bastırarak içeriye girdi, "Merhaba." dedi canlı bir sesle. Kiremit rengi süet bir ceket vardı sırtında. Omuzları ıslak lekelerle doluydu. "Yağmur mu yağıyor?" dedim. "Hayır, kar serpiştiriyor."

"Bu ne biçim memleket yahu?" dedim öfkeyle.

"Burası Ankara beyim saati saatine uymaz." dedi Ahmet.

"İstanbul da öyle ya..." dedim ve —insanların durmadan değişen havalardan ne farkı var— diye düşündüm. Çoğunun saati değil saniyesi saniyesine uymazdı. Şimdi neşeli olan, çevresindeki leri olumlu biçimde etkileyen davranışlarda bulunan, yumuşak sözler söyleyen, iki dakika geçmeden Nemrutlaşırdı. Ona-buna saldırır,

ilişkilerini kesme, bütün nimetlere sırtını dönme kararları alırdı. Bir konuşma, içten gelen bir gülümseme, aynı insanı, önüne çıkana yüreğindeki içtenlikle dökenlerin kimliğine sokardı. Redettiğini benimserdi, beğenmediğini beğenirdi. Evet, insanlar da havalar gibiydi; her an değişiyordu. Çok para kazanınca, bir mevki sahibi olunca para kazanamayan, mevki sahibi olamıyan dostlarını tanımazlıktan gelir, hatta küçümserdi. Suçlardı. Evet, düne kadar seni vazgeçilmez biri olarak tanımlıyanlar, övünenler, gerçek nedenlerini araştırmak gereğini duymadıkları bir —dedikodu— yüzünden bağlarını kopartırlar, aleyhinde demediklerini bırakmazlar, daha önce düşman ilân ettikleriyle anlaşırıldı. İyiliklerinizin karşılığını umulmadık kötülüklerle verirlerdi. İşte insanlar, durmadan değiştikleri için bir türlü arkadaşlığın, dostluğun varlığı saptanamıyordu. —İnsan nedir?— sorusuna doğru ve kesin bir yanıt verilemiyordu. Bu gerçeği bilerek yaşamak, kimseye dört elle sarılmamak, gizlerini açıklamamak, kuşkuları bir yana bırakmak gerekiyordu. Ama olmuyordu.

Remzi İnanç'ın daha önce tanıştırdığı, temiz yüzlü, kısa saçlı. Remzi'ye —abi— diyen bir öğrenci kız, benim yaşımdaki bir adamla girdi, başını hafifçe öne eğerek selâm verdi, "Nasılsınız?" dedi.

"Teşekkür ederim. Siz nasılsınız?" dedim.

"Eh." dedi.

"—Eh— de iyidir." dedim. Güldü.

Adam, Sabahattin Ali'nin Varlık Yayınları arasından çıkmış bütün kitaplarını aldı, "Sabahattin Ali'yi okumakta geç kaldım." dedi.

"Geç kalma insan hayatının önemli bir gerçeğidir. Geç kalmamış tek kimse yoktur yeryüzünde. Bunun da çeşitli nedenleri vardır. Ama Sabahattin Ali'yi okumakta geç kalmış sayılmazsınız. Olgunlaştıktan, hayatın yüzde seksenini öğrendikten sonra bazı yazarları okumak kazançlarınızı çoğaltır." dedim.

"Doğru söylüyorsunuz efendim." dedi adam.

"Bizim —küçük— bir şey okutmuyor bana. Rahat bırakmıyor. Hep kendisiyle ilgilenmemi istiyor." dedi Ahmet, ama sesinde bir yakınamadan çok tatlı bir sevgi vardı. Heyecanlı bir gençti, hareketliydi. Pilottu. Ekilmiş toprakları, meyve bahçelerini havadan ilâçlıyan tek kişilik uçaklardan birini kullanıyordu. Birden ortalıktan kayboluyor, iki-üç ay sonra görünüyordu.

"Çocuklar öyledir. Kadınlar da öyledir. Hep kendileriyle ilgilenmesini isterler." dedi Remzi İnanç.

"İnsanların tümü öyledir Remzi." dedim, "Kavgalar, dargınlıklar, ayrılıklar hep ilgiyi ilgisizliğe dönüştürmemizden, ilgiyi tam olarak kullanmayı bilmememizden doğmuyor mu? Sadece insan değil doğa

da ilgi bekler ve ilginin ulaşmadığı her nesne, her canlı sizden uzaklaşır."

"Doğru söze ne denir?" dedi Remzi İnanç.

"Aferin denir." dedim. Gülüştük.

"Çocuğu uyuttuktan sonra okuyabiliyorum." dedi Ahmet.

"Bir **Bencil** verir misiniz?"

Remzi İnanç, **Beş Paralık Roman**'ı da uzattı. "Salık veririm. Okunması gerekir." dedi.

"Peki onu da sarın."

"**Mavi Savaşçı** istiyorum."

"Gökyüzü yukardan nasıl görünüyor?" dedim.

"Hiç. Maket gibi. Anlamsız, cansız yani." dedi Ahmet.

"Eksüperi öyle görmüyor ama." dedim.

"Ben **Savaş Pilotu**'nu okudum, beğenmedim. Yazılması gerekeni yazmamış. Hayallerini anlatmış, felsefe yapmış."

"Pek öyle değil." dedim, "Onun anlatmak istediğiyle senin anladığın bambaşka şeyler."

"O kadar incisini bilmiyorum ama sıkı beni. Bak, **Havaalanı**'na bayıldım. Mesleğimle ilgili olduğundan belki, sardı beni."

"Unutulmaz tablolar var **Havaalanı**'nda." dedim.

"Hafif bir roman." dedi Dincer.

"Gorki'nin **Foma**'sı var mı sizde?"

"Toplum hayatında önemli rolü bulunan kuruluşları teker teker inceliyor Haley. Yeni bir tarz bu. **Havaalanı, Otel, Hastane, Ekabir, Tekerlekler** birden ilgiyi çekti." dedim Dincer'e bakarak.

"İş bölümü romancısı." dedi Dincer.

"Ben seviyorum Haley'i." dedi Ahmet, "Zimmel'i de seviyorum."

"**D.A.S.** adlı bir kitap var mı acaba?"

"Yok kardeşim."

"Nerde bulabilirim?"

"Kocabeyoğlu pasajına bakacaksınız."

"**Muhbir** verir misiniz?"

"**Sorgu**'yu aldınız mı? dedi Remzi İnanç.

"Hayır."

"Alın." Camlı tezgâhın altından **1902 Doğumlular**'ı çıkardı, "Bunu okumadınızsa okuyun. Salık veririm."

Bir genç içeriye girdi, "Vecihi Timuroğlu buraya geldi mi bugün?" dedi.

"Gelmedi." dedim.

"Teşekkür ederim." dedi, gitti.

Vecihi Timuroğlu'nun koltuğunun altında bir kitapla yürümesi

geldi gözlerimin önüne ve aynı anda kulaklarımda sesi çınladı. Şu anda yanımda olmasını istedim. Anlatırdı ne güzel. Başından yüzlerce olay geçmiş, bir o kadarına da tanıklık etmişti. Yıllar önce Türkiyenin deniz seviyesinden en yüksekte bulunan kasabası Başkale'deydi. Halkının çoğu Yahudi'ydi ve ticaret onların elindeydi; ayrıca Yahudi'lerin kaçakçılık yaptığı merkezlerden biriydi. Dostluk ilişkilerini pekiştirdiği Yasef adlı bir Yahudi'nin işlettiği meyhanede içiyordu akşamları. Bir akşam, meyhanenin bitişiğindeki kahvenin önüne oturmuş, —vakti kerahat—in gelmesini bekliyor, bu arada kitap okuyor, ilerde gün ışığına çıkacak dizelerin bilinmez kaynaklardan fışkırdığını ve beyindeki hazır kalıplardan birine girdiğini sezincedi, —beyinde her şeye uygun kalıplar vardır— kitabı bırakıyor, sevgi dağıtan bir uğraşa kaptırıyordu kendini. Şiir taslakları, güneşin ufka yaklaşması, artan gürültü, insanların evlerine dönmesi... Dekor şahaneydi. Duygularıyladüşünceleri arasındaki doğurucu sessizlikte yaşamının mutluluğunu duyuyordu. Derken, gözleri, günahı kadar sevmeydiği Tahrirat Kâtibine ilişmişti. Karşıdan abul-abut yürüyüşyle geliyordu. Varlığındaki hareket durmuştu hemen tehlikeyi sezen bir midyenin kapanması gibi. Yararış, dış etkilere uzakta ve sınırsız bir özgürlük içinde gerçekleşebilirdi. Kurşun yemiş gibiydi. Canı sıkılmıştı. Sıkıntının boğazından aşağıya bir sıvı gibi aktığını, karın kaslarının kasıldığını hissetmişti. Ama ne yapabiliirdi? Yakalanmıştı bir kere. Büyük bir şehirde olsaydı ya kalkıp gider ya da kovardı ama Başkale küçük bir yerdi, insan nefret ettikleriyle de konuşmak zorundaydı. Tahrirat kâtibi, lâubali bir tavırla —Selâminaleyküm— demiş, oturmuştu boş sandalyelerden birine. Kitaptan aldığı tadın ve tasarılarının uçup gidişine yanan Vecihi Timuroğlu, kurtuluş çaresi ararken eline dokunan bir elle irkılmıştı. "Hadi Hoca, bir rakı ısmarla da içelim. "Rakı ısmarlamak bir şey değildi ama hoşlanmadığı birisiyle oturmak, onun zirvalarını dinlemek cehennem azabıydı. İstemeye istemeye meyhaneye girmişti ve müşkül durumunda olduğunu belirten bir göz kırpmıştı Yasef'e. Yasef hemen anlamıştı. O da Tahrirat Kâtibinden nefret ediyordu. "Usta bize ufak bir yeni rakı getirir misin?" Yasef, "Küçük yok, isterseniz büyük vereyim." demişti. Yasef tezgâha gidip gelmişti. "Büyük de kalmamış. Vecihi Timuroğlu, Yasef'in tutumunu beğenmişti. İçinden gü-lüyordu. Bu oyunun nasıl gelişeceğini, nasıl sonuçlanacağını merak ediyordu. "Votka getir öyleyse." diye bağırmıştı Kâtip. Ve bir şişe votkayı masaya koymuştu Yasef. Ama şimdi de yiyecek, meze sorunu çıkmıştı ortaya. Et yoktu. Tahrirat Kâtibi, öteki müşterileri göstermişti. "Onlar etlerini önceden ayırttılar."

"Peki biz bu votkayı nasıl içeceğiz?"

"İsterseniz çılbr yaparım."

"Çılbrla votka içilir mi be!" diyen Kâtip öfkeyle ayağa kalkmış, çıkıp gitmişti. Yasef bir yandan Kâtibin arkasından bakıyor, bir yandan da katıla katıla gülüyordu. "Nasıl yaptığımı beğendin mi hocam?"

"Harika."

"Biz adamı işte böyle bir kadeh içirmeden kaçırırız."

Ve masayı yeniden kurmuş, —yok— dediği rakıyı da eti de getirmişti.

"Ben hayatımda bu kadar bunaldığımı hatırlamıyorum." demişti Vecihi Timuroğlu.

Mardin'e atanmıştı. Kalenin çevresinde kurulmuştu şehir. Sokakları merdivenliydi. Bu merdivenli sokaklardan inilip çıkılıyordu. Diyarbakır'dan gelen şose Şeyhler hanından sonra bir dağa tırmanır, Mardin'i ikiye bölerdi. Şehrin alt yanında Süryaniler oturuyordu. Kalın ve yüksek duvarlarla çevrilen evlerinde pencere yoktu. Nerden hava alırlar diye merak ederdi. "Tüm Anadolu kentlerinde para getiren, el işçiliğini gerektiren her şey, azınlıkların egemenliğindedir ustam. Mardin'in azınlıkları da Süryaniler'dir. Mardin'in en iyi terzileri, kuyumcuları, kunduracıları Süryaniler'den çıkar. Terzi Yakup, en iyi arkadaşlarımdandı ağam. Bir gün, —Hocam— dedi, —Bu akşam bize davetlisin, biraz birşeyler içeriz.— Bu çağrı sevindirdi beni gardaş. Bir Süryani evini, yaşantısını görmek, yakından tanımak isterdim ama girenin çıkmasına imkân olmayan bu acayip evlerden korkuyordum doğrusu. Arap ırkından geliyorlardı ama ne de olsa gâvurdular, adamı tuzağa düşürürler, kıtır kıtır keserler ya da zehirlerlerdi. Ben de yabancıydım. Bok yoluna gidebilirdim. Kimse fark etmezdi. Merakımı tedirginliğe dönüştüren korkumu bastırmaya çalışıyor, —nerden inceyse ordan kopsun— diyordum. Akşam oldu, güneş sallandı. Dükkânı kapadık, yola düzıldük. Yakup, çarşıdan öteberi ve iki şişe kocaman Yeni rakı aldı. İki kanatlı demir bir kapının önünde durduk. Sağ kanadın ortasında yavru bir kapı daha vardı. İlk okuldayken görmüştüm bu tip kapıları. Elâzığ hapishanesinin, Diyarbakır surlarının, Paşa hanının, Zazadin hanının kapıları da böyleydi. Başımızı eğerek girdik. Beni şaşırtan büyüklükte bir avludaydık. Pencereleeri avluya açılan ikişer katlı yapılarla donatılmıştı. Evler badanalı, her yan tertemizdi. Bal dök yala cinsinden... Ortadaki çivit mavisi suları şemsiye gibi fışkırtan havuza hayranlıkla bakıyordum. Sonra duvar diplerini kahverengi bir şerit gibi çepçevre dolanan nemli topraktaki siyah, kırmızı, sarı, beyaz gülleri

gördüm. Dıştan bakınca insanın yüreğini karartan duvarların içinde bir cennet saklıydı sanki. Süryaniler avluya —Havuş— diyorlar... Havuzun başına konan masaya oturduk gardaş. Yakup şişelerden birini benim birini kendisinin önüne koydu. —Bu rakıları ikimiz mi içeceğiz Yakup?— dedim gülerek. —Sen merak etme hocam, içeriz de az bile gelir.— dedi. Mezeler, yemekler görmediğim mutfaktan taşındı masaya, bir sürahi dolusu pembe su getirildi. Neydi acaba? Sormağa da çekiniyordum bilgisizliğim anlaşılmamasın diye. Birbirini tutmayan düşünceler zonklatıyordu kafamı. Bu pembe su zehir olmasındı sakın? Bir genç kadınla, onsekiz yaşlarındaki bir kız hizmet ediyordu. Kadın Yakub'un karısı, kız da bacısıydı. Saygılı, gün görmüş kimselerdi. Genç kız bir saki ustalığıyla kadehlerimize rakı doldurdu, Yakup da o pembe sudan kattı rakılara. Ne olur ne olmaz diye o içmeden elimde tuttuğum kadehi ağzıma götürmedim. İçince rahatladım, —Eh, zehir değilmiş demek ki— dedim ve diktim. Hoş bir tadı vardı, dilimi burdu. Derken kivrem, ceketlerimizi çıkardık, sandalyelerimize iyice yerleştik, cigaralarımızı yaktık, ohh!... Güller, rakı, fısıkyeden havuza dökülen suların çıkardığı ses ve değişik bir yerde bulunma duygusu, başımı hafifçe döndürdü. İçimde dolanlar içime akıyordu. Pırıltılar, kıpırdamalar, güzellik tohumları, yüzlerce dizeyi çağırıyordu. Kadınla kız da oturdular. Konuşmalar sıcaklaştı, içtenliğimiz resmîlikleri sürdü götürdü, yaşantılarımızın diplerini kurcaladık ve tüm yaşamımda büyük bir yer tutan geceye girdik. Rakı o pembe suyla birlikte yağ gibi kayıyordu boğazımdan. Hâlâ ne olduğunu öğrenememiştim. Rakılar Yakub'un dediği gibi tükendi, bir büyük daha olsaydı içerdik. Sarhoş değildim. Konuşurken tekliyordum. Sanki su içmiştim. Geç vakit kalktım, küçük kapıdan çıktım. bir evin en üst katından alt katına iner gibi merdivenli sokaklardan indim. Sabah, dipdiri uyandım. Ağzımın tadı yerindeydi. Yakub'a uğradım. Masaya serdiği damalı bir kumaşa terzi sabunuyla beyaz çizgiler çiziyordu. Bir —Mırır— ısmarladı, bir çeşit kahve yani. Onlar kahveye —Mırır— diyorlar. —Yahu Yakup, o pembe su neydi Allah aşkına?— dedim. Güldü, —Anlamadın mı? Nar suyuydu. Sevdin mi?—, — Çok sevdim, bundan sonra hep onunla içelim rakımızı.—, — Olur Hoca. Biz her sene küpler dolusu nar suyu çıkarırız.— Mardin'in narı ünlüdür. Suriye'nin de narları ünlüdür, nar bahçeleri masalalara girmiştir."

Bir fırsat bulursak Mardin'e gidecektik.

Şimdi ya Barış'a vereceği yazılardan birini yazıyor ya da bir arkadaşının işini yapmak amacıyla büyük bir yapıdan giriyordu. Belki de gelirdi.

Seviyordum, güveniyordum Vecihi Timuroğlu'na.

"Bir **Küçük Prens** verir misiniz."

"Çok güzeldir." dedi Remzi İnanç.

"Yol Ayrımı var mı?"

Gazeteci Erol Ülgen uzun boylu, sarışın bir delikanlıyla birlikte girdi. Yüzü kara sarıydı sabaha kadar bir saniye gözlerini kırpmadan içki içmişlerin yüzleri gibi. Saçları iyice azalmış, yanları kırılaşmıştı. Çetin Altan'ın saçlarını hatırladım. Beyazıt alanını dolduran heyecanlı kalabalığa "Dostlarım" diye sesleniyor, yetkililerin —kirli çamaşırlarını— sergilemeyi bitirdikten sonra dinmek bilmeyen alkışlarla omuzlara alınıyordu. Erol Ülgen, zor seçilir bir selâm verdi. Vatan gazetesinde tanışmıştık. Naim Tiralî'nin odasındaydık. Koyu siyah bir giysisi, kar beyazlığında kolalı gömleği ve gömleğin iliklendiği yerden göğsüne doğru sarkan kırmızı kordelalar vardı. Saçları bol ve parlaktı. Piposunu dişlerinin arasına kıştırarak konuşuyor, azametli bir tavır takınıyordu. Acar bir gazeteciydi. Tuttuğunu koparırdı. Remzi İnanç'a sokuldu, elleri birbirine yaklaşıırken öteki elleriyle kucaklaştılar, şap şap öpüştüler. Gülümsediler. Özlem ve sevgi dolu bakışları bugün kimbilir kaçınıcı kez görüyordum. "Hoş geldin Antalyalı." dedi Remzi İnanç, beni işaret etti. "Tanıştırayım."

"Tanışıyoruz." dedi Erol Ülgen, yanıma geldi, tabureyi altına aldı, öne çekti, "Nasılsınız?" Neredesiniz şimdi?"

"Emekliyim." dedim.

"Ben de emekliliğimi bekliyorum."

"Antalyaya mı yerleştiniz?"

"Evet, Kardeşimin bir işi var, ona yardım ediyorum. Geçinip gidiyoruz."

"Gazeteciliği bıraktınız mı?"

Sağ elini saladı, "Çoktaaan. Onbeş yıl Parlamento muhabirliği yaptım. Yetmez mi?" dedi.

"Çok bile. Ben bugünlerde Meclise gitmek istiyorum. Hiç görmedim."

"Çingenem"i verir misiniz."

"**Kızgın Toprak** kaldı mı?"

"...Meclisi tanımak istiyorsanız, kulisinde bulunacaksınız. Meclisin nabızı kuliste atar. Ama duyduğuma göre şimdi kulise sokmuyorlarmış galiba."

"Milletvekili arkadaşlarım var. Onların yardımıyla girebilirim belki."

"O olur. Tanıdık oldu mu biliyorsunuz yapılmayacak işler yapılır. Bir değil birkaç kere gitmelisiniz ordaki hayatı öğrenmek için."

dedi Erol Ülgen, yüzüme dikkatle baktı. "Hiç de emekliye benzemiyorsunuz. Oysa emeklilik benim bildiğim insanı sarsaklaştıran tuhaf bir hastalıktır; damgasını hemen vururverir adama. Çöktürür; o zamana kadar olandan başka bir şey yapar. Emeklilik bizde, yıllar süren bir işin son bulmasıyla birlikte insan ömrünün de tamamlanması gibidir. Nasıl kurtuldunuz bu durumdan? Nasıl geçtiniz bu sırat köprüsünü?"

Güldüm. "Hiç yakalanmadım ki." dedim, "İlk günden beri reddettim işimi. Bir saniye bile benimsemedim. Kimlik değiştirip memur olmadım. —Memurlaşmak— diye bir şey var. O beni pençesine alamadı. Onbeş yılı bir tanık, bir gözlemci sıfatıyla tamamladım. O dünyayı, akvaryumdaki balıklar örneği ordan oraya seğirten, bir masadan öteki masaya geçmek için yırtınan zavallıların evrenini inceledim. **Edebiyat Hükümeti** tarafından görevlendirilen bir üye olarak bu onbeş yılı doldurmuşum gibi geliyor bana."

"Güzeeel!" dedi Erol Ülgen, gülümsedi. "**Edebiyat Hükümeti** deyimi hoşuma gitti. Çalıştığınız yeri özlediniz mi hiç? Ama benimsemediğinize göre özleyemezsiniz. İnsan sevdiği şeyi özler. Ben öylesine bıkmışım ki önünden bile geçmiyorum. Oralarda bir işim olsa bile kendim gitmiyor, başkasını yolluyorum. Bıkmak duygusu kötü bir duygu."

"Kötü ama gerçek." dedim. "Kopma duygusuyla eşittir. Baştaki heyecanlı ilgi, birbirinden ters, olumsuz olaylar arka arkaya yığılınca nefrete, yabancılaşmaya dönüşür ve insan kopar."

"Haklısınız. Aklıma geldikçe sinirleniyorum. Yıllarım çalınmış gibi bir düşünceyle tedirgin oluyorum."

"Haydar Dümen'in kitapları var mı sizde?"

"Var canım. Mahmut, versene şunları." dedi Remzi İnanç.

"**Denemeler**'den bir tane verir misiniz."

Gözlüklü, şapkalı —şapka kadifeden yapılmışa benziyordu— orta yaşlı bir kadın girdi. Selâm vermedi. Kibirli bir hali vardı. Remzi İnanç'a elini uzattı, fısıltıyla ve sadece ikisini ilgilendiren, kimsenin işitmesini istemedikleri bir konuda konuşmaya başladılar. —Sonradan öğrendiğime göre bu konuşma **Haziran**'ın satışı üstüne yapılmıştı.— Remzi İnanç, çay içip içmeyeceğini sordu ve "Tanıştırayım." dedi, "Muzaffer Buyrukçu, Selçuk Baran."

"Memnun oldum." dedim.

"**Boynu Bükük Öldüler**'i verir misiniz."

Remzi, kâğıda sarmaya hazırlanıyordu ki delikanlı, "Sarmayın, bir iki tane daha almak istiyorum. Sizin tavsiye edeceğiniz romanlar var mı?" dedi.

"Bunu salık veririm, çok beğeneceksiniz." dedi Remzi İnanc, 1902 **Doğumlular**'ı gösterdi. Delikanlı gülümsedi, "O var bende. Gene siz tavsiye etmiştiniz."

"Beğendiniz mi?" dedi Remzi

"Beğendim."

"O zaman **Sonsuz Topraklar**'ı alın."

"Başka?"

"**Yasını Tutacaksın**'ı okudunuz mu?"

"Okudum."

"**Bencil**'i veriyorum size."

"Şöyle buyrun hamfendi." dedi Erol Ülgen, kalktığı tabureyi Selçuk Baran'a oturması için işaret etti.

fethi naci'nin okudukları

SARAGÖL

Eyşan, okuması yazması olmayan yaşlı bir kürt kadını Ömer Polat, romanının, Saragöl'ün, 50. sayfasında Eyşan'a şöyle söyletiyor: "Umudu karanlık gecelerden söküp çıkardık."

Nuro, köyün muhtarı. Ömer Polat ona şöyle dedirtiyor: "Kanım sizin direncinizin mayası olsun." (s.207)

Hazo da şöyle konuşuyor: "Güzün eli kulağında. Bugün yarın türküsünü söylemeye başlar." (s. 215)

Apo Mıkko, Ermeni, Kürt ilişkilerini dile getiren öyküsünü anlatırken annesini nasıl bulduğunu söyler: "Çırılçıplak bir kadın ölüsü. Başı yok. Bir memesi dipten kesilmiş." (s. 110) Ermeniler Apo Mıkko'nun köyünü yerle bir etmişler, ellerine geçirdikleri bütün insanları öldürmüşlerdir. Apo Mıkko'nun annesinin ölüsünü gördüğü gün Kürtler bunun öcünü alırlar. Ve işte Ömer Polat'ın Apo Mıkko'ya söylettikleri: "Acı kin oldu içimde. Kime? Bilmiyordum. Ama kim ne Ermeni'ye idi, ne de Kürt'e Birilerineydi, ama kimdi, kimlerdi bilmiyordum." (s.118)

Ömer Polat, bey kızı Dilan'a sevdada acısını, yeni gördüğü, belden aşağısı çıplak, bacak kadar bir çocuğa anlattırabilir; bu bacak kadar çocuk (Filito) da "Beyler ne ki kızları ne ola" diyebilir (s.144). Zozan, Hazo'ya "Bunlara taş gözüyle bakma Hazo bacı. Bunlar taş değil. Bunlar ölenlerimizin acısı, kini, bizim de geleceğimiz olacak." diyebilir (s.161).

Ömer Polat için roman kişileri birtakım düşünceleri, birtakım "devrimci" sözleri iletmeğe yarayan kuklalar. Kişilerini tanımağa, anlamağa çalışmamış. "Bu beylik sürdükçe Saragöl'de, göğünde bile

hak olmaz" (s. 36) deyince bir kişinin ağızından, ya da bir kişisine "Bir kaçarsak onlar gene yaşayacak. Hulam olursak daha bir güçlenecek. Ama direnirsek bil ki eninde sonunda beyler yok olacak." (s. 61), "Topraksız yaşanmaz." (s. 64) dedirtince "devrimci" bir edebiyat eseri vereceğine inanır bir hali var. Ömer Polat roman yazıyor ve kişilerine aldırıyor! Yaşayan insanlar değil, kendi kafasındaki düşünceler önemli. Kişilerine karşı öylesine ilgisiz ki kişilerinin adlarını birbirine karıştırıyor (s.165 ve 167'de: üç defa Zozan yerine Hazo demiş.)

Ömer Polat, edebiyatımızda sık sık rastladığımız bir yanlış anlayışı uygulamış romanına: Anlattığı olayların önemine, çarpıcılığına yaslanmış, onların uyandıracağı ilgiye güvenmiş; boş vermiş kullandığı aracın (romanın) gereklerine. Roman toplumsal gerçekliği "insan"larda somutlayarak yansıtır. Romanın bu görevini yerine getirebilmesi için bu "insan"ların gerçekten yaşayan, sahil insanlar olması gerekir: Konuşmalarıyla, davranışlarıyla, düşünceleriyle, özellikleriyle, cesurlukları ve korkaklıklarıyla, umutları ve umutsuzluklarıyla... Oysa Ömer Polat'ın romanı bize bir şey iletmiyor bu insanların iç dünyasından. Bütün roman boyunca bir tek romancı saptaması bulabildim. Ağanın adamlarıyla kavgadan dönen kadınları anlatırken şöyle der Ömer Polat: "Sızlanmıyorlardı. Sessizce, gurur içinde, ağırdan yürüyorlardı. Kocasının bir sillesiyile köyü sesiyle kaldırıp indiren o kadınlar şimdi bu kadınlar değildi sanki. Acılarını içlerine akıtıyorlardı." (s.180) Bunun dışında, yaşlılarla gençler arasındaki tartışmaların sematikliği, kişi konuşmalarıyla kişilerin bağdaşmazlığı, kolay devrimcilik lâfları, psikolojik saptama yanlışlıkları birbirini izliyor. Arada "Dilo bey bütün yorguluğuna değin tepeye nasıl çıktığını anlamadı." (s. 151) gibi türkçe yanlışları.

Romanın en renkli bölümü Apo Mikko ağızından anlatılan Ermeni Kürt ilişkileri öyküsü. Ne var ki 288 sayfalık romanın 56 sayfasını kaplayan bu öykü romanda bir yama gibi kalıyor, organik bir bağıllığı yok romanla. Ömer Polat, başlı başına bir roman olabilecek bir öyküyü Saragöl içinde harcamış, hence.

Ömer Polat doğayı iyi tanıyor. Romanında yer yer bir Yaşar Kemal duyarlığına ulaştığı, doğayı bir Yaşar Kemal duyarlığıyla verebildiği görülüyor. Sözelimi severek birkaç defa okuduğum şu satırlar:

"Ay göründü göğün derinliklerinden. Saragöl mavi dumana kesti. Bir yel çıktı Aladağlardan. İnce, yalın. Saragöl ufak ufak kımıldadı. Önce mayıs çiçekleri başladı sallanmaya. Çayır çayır. Günü

uğurlamaya çıkan tarla kuşları, ağırdan, öte öte indiler gökten yere. Kanteper diplerinde, kuşkonmaz aralarında yuvalar ısındı. Bıldırcınlar daha bir sindiler çasır diplerine. Mayıs çiçekleri, kantepeler, çasırlar bir türkü oldular Saragöl'de. 'Hıssss, hıss.' Bir o yana, bir bu yana. Ağır bir halayı oynar gibi. Derken bütün Saragöl otları, gülleri, halaya girdiler. Cil otlar, kurtkulakları, yemlikler, yaban gülleri. Halay Saragöl'ü bürüdü. Ağır ağır, bir o yana bir bu yana. Hıştırtı türkü oldu yelin ağzında." (s. 35)

Ömer Polat, romaniyla, doğu insanlarının toprak davasına, yani insanca yaşama davasına yardımcı olmak istiyor; romaniyla aşağılık bir sömürü düzeninin değiştirilmesine katkıda bulunmak istiyor. Amacı, bir gerçekliği sadece yansıtmak değil, bu gerçekliğin değiştirilmesi savaşına katılmak.

Roman, bir toprak davası üzerine kurulu. Cımsıd bey, daha önce "belirli bir icar karşılığında" topraklarını alamadığı köylülerin topraklarını "on yıl boyunca hâkime, savcıya, avukata, kurda kuşa iki yüz bin lira yedirerek", zilyedliğini ileri sürüp "üç yalancı şahitle" ve mahkeme kararıyla alır. "Saragöl", toprakları ellerinden alınan köylülerin bu toprakları vermemek için direnişlerinin öyküsüdür.

Ömer Polat'ın olaylara bakışı, ilkin, bilimsel düşüncenin sağlamlığını taşıyor gibi görünüyor. Gelişmeden yana, ilerlemeden yana. Beylik, ağalık düzenine karşı. Çatışmanın kişiler arasında olmadığını, toplum tabakaları arasında olduğunu görüyor. Ne var ki gelişmenin yönü ile gelişmenin olanaklarını, gelişmenin gerçekliğini birbirine karıştırmamak gerekir. İçinde yaşanan nesnel koşullara, bu koşulların güçlüğüne aldırmayarak, "iyimser" bildiri iletmek adına, ille de "kitle zaferleri", ille de "ileriye gidişler" göstermek dileği, bir yazarı, nesnel gelişmenin diyalektiğinden uzaklaştırarak ütöpik bir çizgiye sürükleyebilir; gerçeği değiştirmek kaygısı, böylece, gerçeğin dışına düşmekle sonuçlanabilir. Böyle bir durum, Ömer Polat için de söz konusu. Ömer Polat, bir ütopyayı kurtuluş yolu diye gösteriyor. Bir yanda, elinde mahkeme kararı olan bir toprak ağası, Ömer Polat'ın anlattığı jandarmasıyla, hâkimiyle, savcısıyla bugünkü düzen, bir yanda da köylülerin öfkeli, namuslu, ama örgütsüz (sendika, parti), ama kendiliğinden hareketleri... Kavga bu ortam içinde. Bu kendiliğinden hareketin başarısızlıkla sona ereceği açıktır. Nitekim Ömer Polat'ın çabalarına rağmen inanmak mümkün olmuyor söylediklerine: Cımsıd bey atar o köylüleri oralarından ve o toprakları gönlünün dilediği gibi eker biçer... İlerici yazar, G. Lukacs'ın *Ecrits de Moscou*'da (Editions Sociales, 1974, s. 245) dediği gibi, toplum gerçek-

liğı (burada "Saragöl"ün gerçekliğı) dünya görüşüne ters bir durum gösterirse, dünya görüşüyle çelişmeye girerse dünya görüşünü haklı çıkarmak için, bu gerçekliğı bu dünya görüşüne uygun bir biçimde "düzeltmeğe" kalkışmamalıdır. Yazarın, yarattığı roman kişisine saygısı, anlattığı toplum gerçekliğine saygısı ile birlikte gider. Ve "roman"ın var oluş koşullarının başında gelir bu koşul.

"Ne yapsın romancı? Köylüleri eli kolu bağı oturuyor mu gösterebilirsin? Onları hakları için savaşa itmesin mi? Edilgin bir betimlemeci olarak mı kalsın?" denebilir. Böyle konulara el atan bir romancı elbette bir çözüm yolu arayacak; ama bu çözüm yolunu kafasında, özlemlerinde, düşlerinde değil, keyfi olarak seçtiğı koşullar içinde değil, geçmişten gelen koşulları göz önünde bulundurarak toplumsal-ekonomik gerçekliğin içinde arayacak. Bu gerçekliğı bir yana itenler için ütopyanın batağına düşmek kaçınılmaz bir durumdur. Ve ayrıık olaylara sığınmayı önlemek için Engels'in ünlü gerçekçilik tanımını anımsamanın yeridir: "Bence gerçekçilik, ayrııkların gerçekçiliğinden başka, **tipik durumlarda tipik kişilerin gerçeğe uygun şekilde gösterilmesi** (Altını ben çizdim—FN) demektir."

Ömer Polat'ın "Mahmudo ile Hazel"ini geçen yıl okumuştum. Sevmiştim. Birtakım acemiliklerine rağmen başarılı bir "başlangıç"tı. Oysa Saragöl bir yanılgılar romanı. "Nasıl kotan (pulluk) hopu top-rağı yarıp eveliğı köküyle ezer çıkarır, beyliğin de öyle kökünü kazıp çıkarmak gerekir ki, Saragöl düzen tuta." (s. 37) gibi sözler belki kimi çevrelerde pek hoşta gider, pek "devrimci" bulunur; ama roman bu sözlerle, bir bu sözlerle yazılmaz. Saragöl, roman çizgisinde, Mahmudo ile Hazel'e göre bir gerileme bence. Kolay bir yol seçmiş Ömer Polat; ama bu yolun bir yazarı "roman"a götürebileceğini sanmıyorum.

SÜRGÜN ALAYI

Roman değil Sürgün Alayı; Mehmed Kemal düpedüz anılarını anlatıyor. Bu anıları romanlaştırmak için bir çaba da göstermiyor; onun için önemli olan anıların gerçekliğı, roman gerçekliğı değil. Bunun için, sözgelimi, Şakir gibi bir tipi geliştirmeğe çalışmıyor; okurken farkına varılıyor: Yazarın Şakir hakkında anlattıklarının hepsi doğrudur ve yazar Şakir'le ilintili olarak o dönemde olup bitenleri anlatmakla yetinmiştir. Oysa Türk sol hareketi içinde nice "Şakir"ler vardır ve bunların anlatılması edebiyatımız için, insanlarımızın tanınması için gerçekten önemlidir. "Şakir"lerin anlatılması, sadece bir gerçekliğı gözler önüne sermekle de kalmaz, bu gerçek-

liğin eleştirisini de içinde taşır. Ama Mehmed Kemal roman yazmak kaygısından uzak: "Biz işte bunları bunları yaşadık! Haberiniz olsun!" demek ister gibidir. Bunun için, anılarını bir romanın malzemesi olarak kullanmayı belki de gerçeği bozmak, değiştirmek, dostluklara, arkadaşlıklar ihanet etmek olarak görüyor.

Roman iki büyük bölüm: Birinci bölümde Ankara, yazarlar ve meyhaneler, solcular ve üniversite, solcuların takibi, polisin tutumu... yer alıyor. İkinci bölüm yazarın askerlik anıları.

Mehmed Kemal'in kolay okunan, sürükleyici bir Türkçesi var. Belli bir dönemin Ankara'sını iyi çiziyor. Askerlik anıları da ilginç. Hele Kürt Neco'nun bir dayak yeme sahnesi var ki üzerinde durmaya değer. Sanıyorum kolay kolay yaklaşılmaz bir konuyu Mehmed Kemal ilk defa ve gözü pek bir biçimde edebiyata sokuyor.

olaylar arasında

DERLEYEN: AD - MO

● Fildişi Sahili'nin büyük ozanı Bernard B. Dadié'nin şiirleri, "Afrika efsaneleri" ve "Climbié" adlı romanı tek bir kitapta ünlü Seghers Yayınevi tarafından yeniden yayımlandı. Son yıllara dek "Kara Afrika" ya da "Karanlık Afrika" deyimiyle yapışık kardeş gibi bir görüntü içinde yaşamını sürdürdüğü sanılan Afrika halkları özgülüğe Dadié gibi öncülerin uyarılarıyla kulaklarını ve gözlerini açtılar, gerçek toplumsal atılımlara giriştiler. Sonuç çok olumludur. Afrika uyandı, Afrika kurtulacak. Bazı kesimlerde hâlâ acımasızlığını inatla sürdüren o beyaz ırkçıların da sonunu getirecektir Afrikalılar. Bunun yanı sıra Afrikadaki yazın ve şiir niteliklerini gereğinden çok abartanlara rashyoruz. Oysa, sözgelişi, son on beş yıldır ülkemizdeki ozanların yanında Afrikalı ozanların çok sönük ve değersiz olduğu kuşkusuzdur. Güzel ve olumlu çabalarına bir diyecek yok ama içerik bakımından tekdüzen içindeler. Şu var ki Afrikalı ozanlar ve yazarlar çeşitli sebepler yüzünden seslerini dünyaya ve özellikle Avrupaya duyurmasını biliyorlar. Bizdeyse iç çekismeler yüzünden bireycilik bataklığı daha da büyüyor. Bununla beraber Afrikalı ozanların bazılarını hiç küçümsemeğe gelmez. Sözgelişi Dadié gerçekten çok değerli bir ozan. İçtenlikle ele aldığı ülkesinin sorunları yansırı evrensel bir şiir soluğunu da rahatlıkla yansıtabiliyor. İşte bu ozanın 1950 yılında yazdığı bir şiirinden bazı bölümler:

EVET, BİLİYORUM!

Arabam yok diye

Adam yerine komazlar beni!
Bir şatom yok diye
Adam yerine komazlar beni!
Bankada hesabım yok diye
Adam yerine komazlar beni!

Biliyorum

.....
Eşkiya gibi kovalıyorlar beni
Yoksulluğum zenginliklerine gözdağı veriyor.
Ve bütün o kokuşmuş gizli ajanları
Beni hep denetliyorlar çünkü kasalarına gözdağı veriyorum,
Bankalarına, geçmiş görkemlerinin kalıntılarına, ağalıklarına, güç-
lerine.

.....
Ama işte geliyor gece, biçim değişimlerinin büyük gecesi,
Ve ölümsüz gölge aylaları giderek azalıyor, yitiyor.
Yarın diriliş olacak kuşkusuz,
Bir ulusun dirilişi,
Zincire vurulmuş bir dünyanın dirilişi.

.....
.....
Düşünen insan!
Acı çeken insan!
Seven insan!
Yaşayan insan!
Kardeşimiz insan!

● Amerikada, İngilterede, Almanyada en çok satılan kitaplar son günlerde şöyle: Amerikada James A. Michener'in "Centennial"i başta geliyor. John Le Carré'nin "Tinker, Tailor, Soldier, Spy" adlı romanı onu izliyor. Frederick Forsyth'in "The dogs of War — Köpeklerin savaşı" romanı üçüncü durumda. İngilteredeyse Forsyth'la Le Carré'nin sözü geçen romanları sıranın başındalar. Hayal ürünü dışındaki kitaplara gelince Cornelius Ryan'ın "Bridge too far - Çok uzakta bir köprü" adlı kitabı listenin başında. Bu kitabı BBC'nin yayımladığı Doktor Bronowski'nin "Ascent of man - İnsanın ortaya çıkışı" izliyor. Almanyada en çok satılan kitap Heinrich Böll'ün "Die verlorene Ehre" adlı romanı. Bu kitabı ünlü sinema yıldızı Lilli Palmer'in "Dicke Lilli" adlı anıları izliyor. Deneme olarak nitelendirilen

Soljenitsyn'in "Der Archipel Gulag - Gulag takımadaları" ise bu tür kitapların başında geliyor.

● İtalyan yazarı Guido Piovene Londrada öldü. Altmış yedi yaşındaydı. Önce Corriere della Serra'da ve La Stampa'da gazetecilik yapan Piovene röportajlar yayımladıktan sonra roman yazmağa başladı. Bunların arasında en tanınmışları "Toy kız", "Huysuz kadınlar", "Soğuk yıldızlar", "Acımaya karşı acıma", "Siyah gazete" adlı romanlardır.

● Amerikalı gazeteci ve tarihçi Cornelius Ryan da New York'da öldü. Elli dört yaşındaydı. Önceleri savaş muhabiri olarak çalışan Ryan daha sonra kitaplarında büyük savaşmaları yansıttı. "En uzun gün"de 44 Haziran çıkartmasını, "Son savaşma" da Berlin'in düşüşünü ve en son kitabı "Çok uzakta bir köprü"de de Arnhem savaşmasını anlattı. İlk ikisi sinemaya da uygulanan bu kitaplar birkaç milyon satış yaptı.

● Soljenitsyn'in ünlü "Gulag takımadaları"nın ikinci cildi Fransada yayımlandı. Bu kitap için bir haftalık dergide tanıtma yazısı yazan Kostas Papaioannou "Dante'ye özgü nitelik taşıyan bu kitabın sönük bir özetini bile vermek söz konusu olamaz" dedikten sonra Vladimir Maksimov'un şu cümlesiyle yazısını bitiriyor: "Tanrım, ne ulustur bu! Her şeye dayanıyor, her şeye! Üç yüz yıl Tatarların kahrına uğradı. Bir o kadar süre de Romanov'ların. Buna da dayanacaktır... önünde zaman olduğuna göre!"

● Fransızlar Saint-Simon'un üç yüzüncü yıldönümünü kutlamağa hazırlanıyorlar. 1675-1755 yılları arasında yaşayan ve asıl adı Louis de Rouvroy olan duc de Saint-Simon soylu bir kişiydi. Ününü sağlayan ve dünya yazınında belirli ve değerli bir yere oturmasına yol açan anılarını yazmaya 19 yaşında başlamış ve bunları ölümünden üç yıl önce tamamlamıştı. Çağının üstün nitelikte bir gözlemcisi olan Saint-Simon Versailles salonlarındaki önemli önemsiz kişilerin dış ve iç görüntülerini, karakterlerini en ufak ayrıntılarına dek dramatik denecek bir güçle yansıtmıştır. Çünkü Saint-Simon büyük bir gözlemci olduğu kadar bir töreciydi de...

KISA İZLENİMLER

● 3 Ocak 1975 gecesi çok ilginç olması gereken bir açık oturum

vardı televizyonda. Büyük ilgiyle izledik ama hayal kırıklığına uğradık. Sayın Mehmet Barlas gerçekten olumlu bir konu saptamıştı: programda "1974 yılı kültür ve düşünme sorunları" görüşülecekti. Açık oturum denince konunun yalnız görüşülmesi değil tartışılması da gerektiği düşünülürse böyle bir programın ne denli canlı olabileceğini umut etmek yerindedir sanırız. Program bu bakımdan hem canlı hem de olumlu olabilirdi. Ama ne yazık ki olamadı. Bu da sayın Barlas'ın yeteneksizliğinden ileri gelmiyordu. Açık oturuma Aziz Nesin, Hakkı Devrim ve Doğan Hızlan katıldılar. Konuya olumlu biçimde en çok giren Aziz Nesin oldu. Bilinçliydi, neler söylenmesi, nasıl söylenmesi gerektiğini biliyordu ama giderek olumsuzlaşan konuşmaların arasında ağırlığını koyamaz duruma düştü. Bay Hakkı Devrim kuşkusuz bir "açık oturum" adamı. Çünkü her şeyin kendisinde toplanmasını istemiyor. Konuyu yaymak, canlandırmak, tartışmak istiyor. Kendisinin çok yakın olduğu konularda büyük bir başarıya ulaşabilirdi. Ama bu konunun içinde değildi. Mantık oyunları ve gereksiz ayrıntılarla açık oturumu amacından ve bütünlüğünden saptırdı. Doğan Hızlan'a gelince yeni bir şey söylememesi yanı sıra "kültür ve düşünce sorunlarımızı" günümüz koşullarına uygun düşen bir yöntem içinde yansıttığı söylenemezdi. Ve böylece çok önemli bir fırsat yitirilmiş oldu. Asıl önemli olması gereken noktanın şu olması düşünülebilir: TV de özellikle "kültür ve düşünce" ile ilgili açık oturumlarda ele alınacak konuların özü çok önemlidir ve bu öz siyasal çıkar, sakınca ve baskıların dışında tam bir özgürlükle önceden saptanmalı ve tartışmalara bu yöntem içinde girilmelidir. Ayrıca açık oturumu ağırlıkları ve yetenekleriyle de doldurabilecek kişilerin çağırılmasına da özen gösterilmelidir.

● Söz televizyondan açılmışken bir iki noktaya daha değinmek istiyoruz. Dediğimiz gibi bir iki nokta : yoksa televizyon ve radyo programlarını eleştirmek istemiyoruz. Olumlu ya da olumsuz biçimde bu işi yapanlar var. Zaten bu dergi böyle bir amaca yönelik değildir. Şu var ki zaman zaman kulağımızı tırmalayan "şeyleri" burada belirtmekten kendimizi alamıyacağız. Televizyonda Sinema bölümünde "Çöpçatan" adında eski bir Amerikan filmi gösteriliyordu. Filmin konusu da 1880'lerde geçiyordu. Sözüm ona bir güldürü görünümü içindeki bu filmin bir yerinde kadın oyuncularından biri karşısındaki yaşlı erkek oyuncuya "yakışıklı erkeğin" bir tanımlamasını yaparken "Alain Delon"la "Elvis Presley"ın adlarını söyleyiverdi. Düşünebiliyor musunuz? Başka bir akşam, program aralarında program sunuculuğu yapan genç spiker "André Gide" den söz etti. Meğer biz yanlış bilirmişiz: André Gide Andre Jid değilmiş. Andre Gide imiş yani

sözgelışı git gide gibi bir şey... Böyle birçok örnek daha verilebilir. Sözgelışı Amilcare Ponchielli adında bir İtalyan bestecisi vardır. Özellikle "La Gioconda" operasıyla ün kazanmıştır. Bestecinin "Saatların dansı" parçası radyolarımızda en çok çalınan parçalardan biridir. "Bulaşıcı müzik" diye nitelendirilen bu parçanın çok çalınması gerçekten olumludur çünkü dinleyici yığınlarını müziğe daha çok yaklaştırır ve müziği sevdirebilir. Gelgelelim o Ponchielli yok mu bizim spikerlerin ağzında Ponchielli olur çıkar. Ne önemi var diyeceksiniz değil mi? Kim bilir, belki de bu gibi şeylerin hiç önemi yoktur...

BİR YANIT

Derginizin 75. sayısındaki bir yazıda, kişiliğimi ilgilendiren "atıf"larla bazı bilgi eksiklikleri gözüme ilişti.

Derginizde, her ne kadar: "yayımlanan yazıların her türlü sorumluluğunu yazarları yükümlenir." deniliyor ve yayımlanan yazıların sizi bağlamadığı sonucu çıkarılıyorsa da, aşağıda göstereceğim bilgi eksikliklerinin giderilmesini, okurlarınız açısından yararlı buluyorum:

1— "Sanat bir soyutlamadır" deyimini, "Soyut sanat" kavramı ile, derginizdeki yazıda, eş anlamda kullanılmıştır. Siz de çok iyi bilirsiniz ki: "Soyut sanat" ile, "Sanat bir soyutlamadır" deyimleri arasında, mutlak bir farklılık bulunuyor. Bu konu için: Materyalist felsefe sözlüğü (Sosyal Yayınlar) ne bakılabilir.

2— Marksist açıdan, eleştiriyi nasıl kavradığım yazılarımdan anlaşılacağı gibi, yine aynı çerçevede içinde eleştiriye nasıl önem verdiğim ve yararlandığım da derginizdeki yazıda anılan kitabımın Şubat 1974 Tarihli ikinci basımı taranarak gözden geçirilebilir.

3— Bulduğumuz toplum yapısı içinde, bir amaç uğruna "dergi sahibi" olarak görünmek (kullanılış yönü belirgin olmak koşulu ve işçi sınıfı ideolojisi çerçevesi içinde) yüz kızartıcı bir durum olmasa gerek. Ne ki, Temmuz 1974 tarihinden bu yana, herhangi bir "dergi sahibi" olarak görünmüyorum.

Bilginize sunar, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Tekin Sönmez

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ
SAYI 76 — ŞUBAT 1975

Sahibi ve sorumlu yönetmeni:
Halil İbrahim Bahar

Yönetim yeri:
Ankara hanı 4/44, Ankara caddesi — İstanbul

Havale ve yazışma adresi:
H. İbrahim Bahar, Mithatpaşa caddesi 19/3
Beyazıt — İstanbul

Sayısı 10, yıllık abonesi 120, altı aylığı 60 lira
Yabancı ülkelere 180 lira

Dizgi - baskı: Halk matbaası, telefon 22 19 98
Kapak baskısı: reyo ofset, telefon: 22 78 08

Gönderilen yazılar üç ay içinde yayınlanmazsa
daha sonra da yayımlanmayacak demektir

Gönderilen yazılarla ilgili mektuplara karşılık verilmez

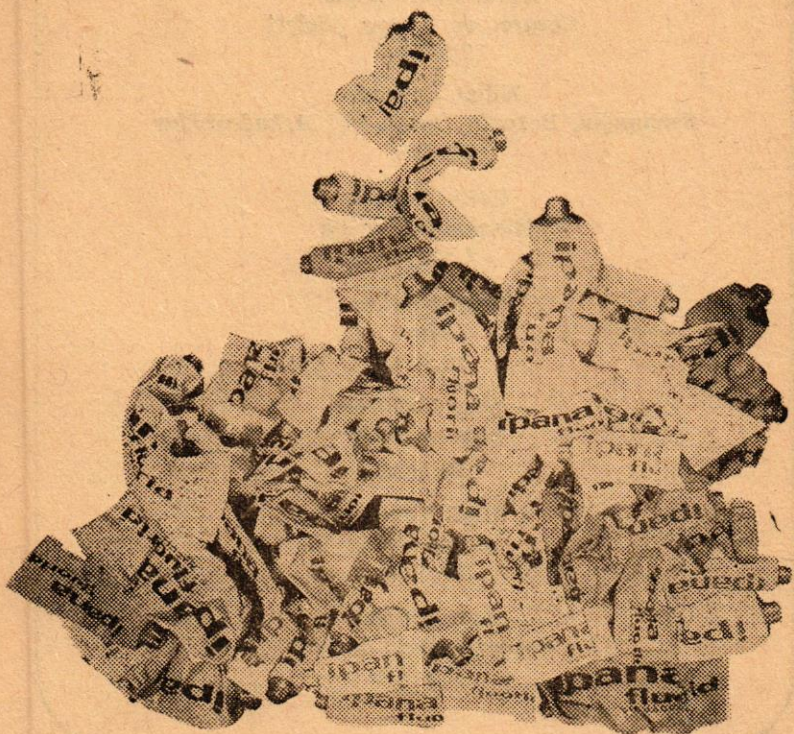
Yayımlanan yazıların her türlü sorumluluğunu
yazarları yüklenirler

Son baskı tarihi: 31 1 1975

**biten ipana'nın
yerini
bir yenisi alır**

İpana'nın dişlere kazandırdığı eşsiz beyazlıktan, ağıza verdiği serinlikten, ferahlıktan vazgeçilemediği için...

İpana Fluorid, diş minelerini sertleştiren, çürümeleri önleyen, diş ve ağız sağlığını koruyan diş macunudur.

cem yayınevi

TÜRK OZANLARI DİZİSİNİ SUNAR

Tahsin Saraç
Direnmeler
7,5 lira

Ataol Behramoğlu
Cesaret ve Kavga Şiirleri
7,5 lira

Nihat Behram
Fırtınayla, Borayla Denenmiş Arkadaşlıklar
10 lira

Refik Durbaş
Hücremde Ayışığı
7,5 lira

Cengiz Bektaş
Mor
10 lira

Edip Cansever
Sonrası Kalır
10 lira

Ülkü Tamer
Sıragöller
10 lira

Arif Damar
Seslerin Ayak Sesleri
7,5 lira

ÇAĞIN
PREPARATI

Encephabol

BEYİN
DOKUSUNUN
SPESİFİK
GÜCÜNÜ
ARTTIRIR

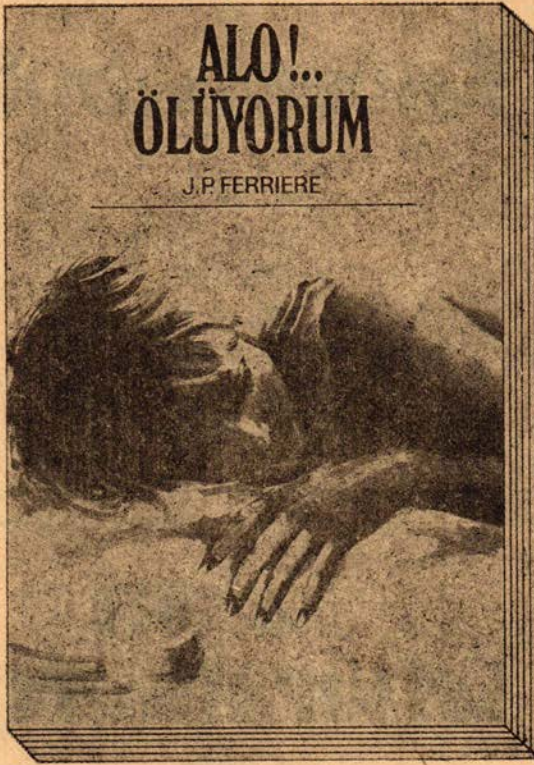
E. MERCK

aksu laboratuvarı

- * Zepam
- * Avigen (Kapsül)
- * Fervigen (Sirop)
- Demir + Vitaminler

Çemberlitaş, Peykane Sokak, No. 29
İstanbul — Türkiye
Tel. : 27 18 27

KERVAN YAYINLARI
"BAŞUCU" DİZİSİNİN
2. KİTABINI SUNAR

- Bu bir polis romanı değil
- Bu bir aşk romanı değil
- Bu bir tarih romanı değil
- Bu bir casus romanı değil

Fakat bunların hepsi
İlk kitap: Bir Noterin Hatıra Defteri

KERVAN YAYINLARI

Cağaloğlu, Şerefefendi Sokağı 31
Telefon: 27.48 82 — İstanbul

e yayınları genel dizi **roman**

CENGİZ TUNCER

hacizli toprak 15 lira 3.BASKI

kerkenez 20 lira 3.BASKI

ABBAS SAYAR

yılkı atı 10 lira 3.BASKI

çelo 15 lira 2.BASKI

MUZAFFER BUYRUKÇU

bir olayın başlangıcı

12,50 lira

KERİM KORCAN

idamlıklar 15. lira 2.BASKI

linç 10 lira 3.BASKI

OKTAY AKBAL

garipler sokağı

10 lira 3.BASKI

hikaye

VEDAT SAYGEL
ortalık neden karıştı?

10 lira

OKTAY AKBAL
önce ekmekler bozuldu

12,50 lira

ZEYYAT SELİMOĞLU
kıçüstünde toplantı

10 lira

MUZAFFER BUYRUKÇU
mağara

20 lira

e yayınları

**ankara cad.
13 istanbul**

**GERÇEK
YAYINEVİ**
p.k. 655 İstanbul

2
100
SÖZLÜK
dizisinde sunar

42. kitap :

Prof. Dr. Nermi Uygur

TÜRK FELSEFESİNİN BOYUTLARI

15 lira

43. kitap :

Prof. Dr. Cemal Yıldırım

BİLİM TARİHİ

20 lira

Yeni baskılar :

Prof. Sadun Aren

EKONOMİ EL KİTABI

Gözden geçirilmiş 5. baskı

15 lira

Doğan Ergun

SOSYOLOJİ EL KİTABI

Genişletilmiş 2. baskı

20 lira

Doç. Dr. Mehmet Selik

İKTİSADİ DOKTRİNLER TARİHİ

2. baskı / 25 lira

Mehmet H. Doğan

ESTETİK

Yeni çıktı / 20 lira

e yayınlari

ŞİİR DİZİSİ'Nİ SUNAR :

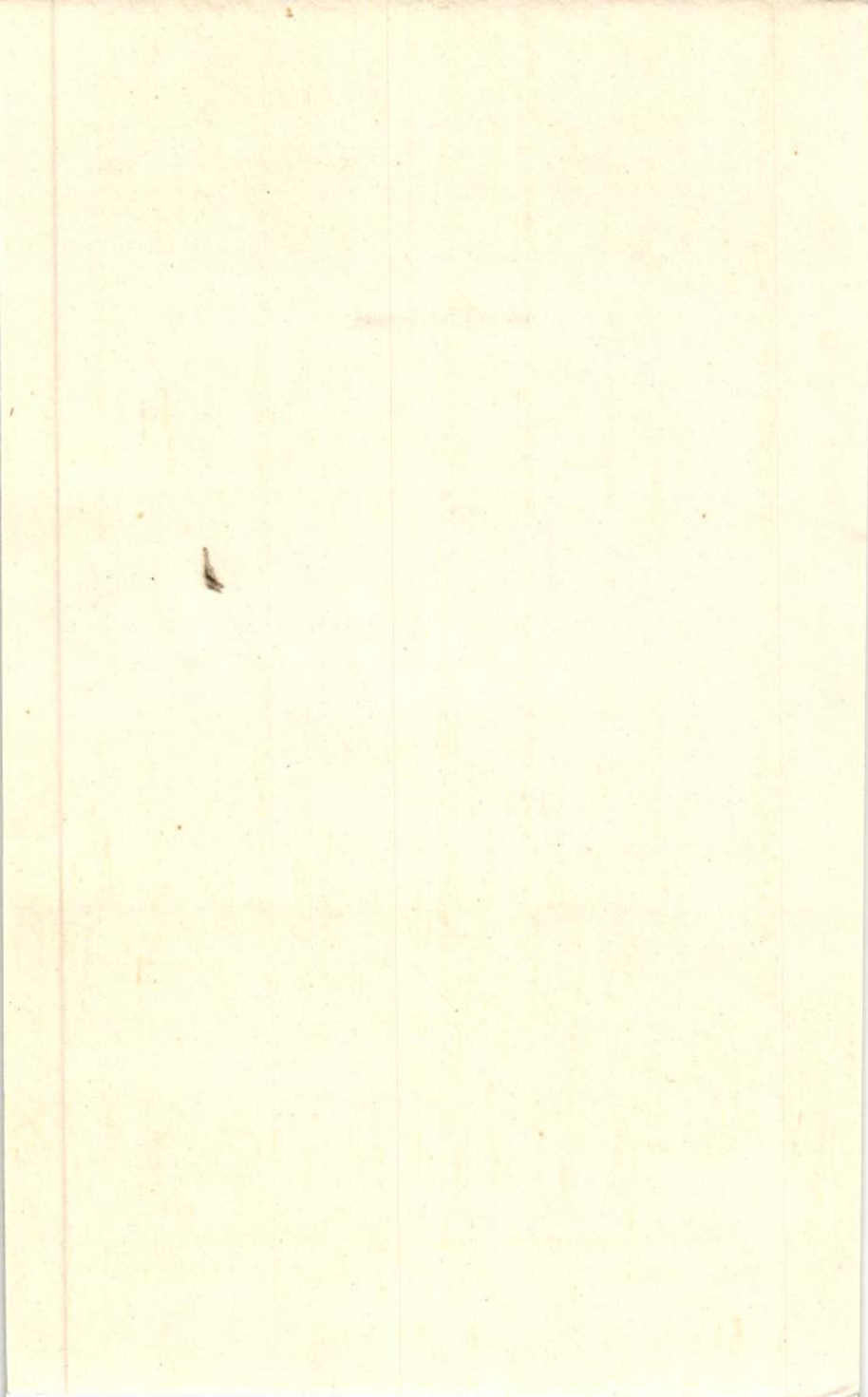
ece ayhan
DEVLET VE TABİAT

cemal süreya
BENİ ÖP, SONRA DOĞUR BENİ

oktay rifat
YENİ ŞİİRLER

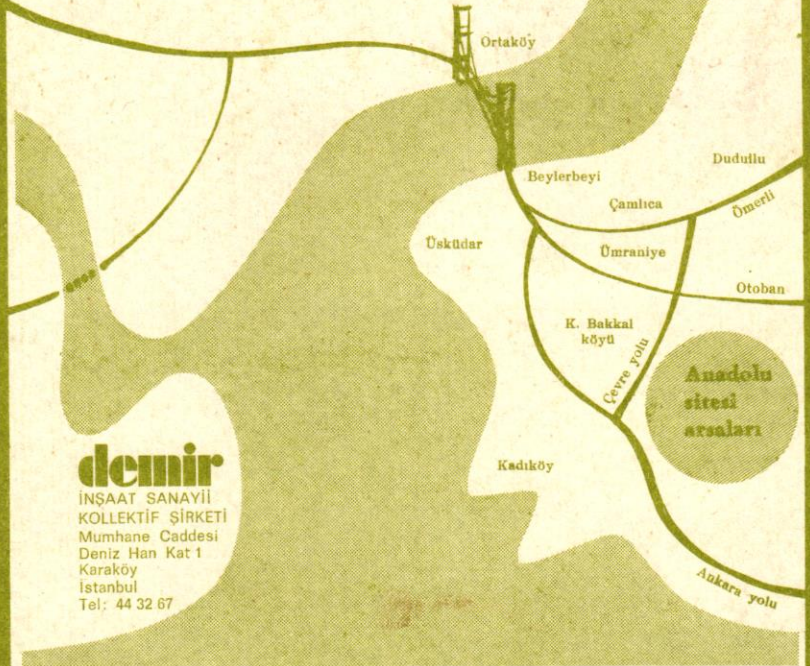
yannis ritsos
türkçesi
cevat çapan **UMARSIZ PENELOPE**

BİRİNCİ HAMUR KAĞIDA LÜKS BASKI ● her kitap 10 lira
Genel Dağıtım: e yayınlari ankara caddesi 13, p.k. 12
tel: 26 81 42 / 27 87 20 istanbul ● ankara: aydın kita
bevi, kocabeyoğlu pasajı ● izmir: datıç, ikinci beyler
● not: bütün yayınlarımız için katalog isteyiniz ●●

İstanbulun Anadolu yakasında
3 milyon metrekarelik bir sahada

150.000 nüfuslu yeni bir şehir doğuyor

demir

İNŞAAT SANAYİİ
KOLLEKTİF ŞİRKETİ
Mumhane Caddesi
Deniz Han Kat 1
Karaköy
İstanbul
Tel: 44 32 67